

Omverdenen til norsk landbruk og matindustri

Rapport for 2017

Rapport nr. 5/2018

15.2.2018

Rapport: Omverdenen til norsk landbruk og matindustri –
rapport for 2017

Avdeling: Avdeling handel og industri

Dato: 15.2.2018

Ansvarlig: Seksjon marked- og prisutvikling

Bidragstere: Avdeling handel og industri

Rapport-nr.: 5/2018

Forsidebilde: Landbruksdirektoratet

Forord

Rapporten Omverdenen til norsk landbruk og matindustri beskriver de viktigste trekkene ved de internasjonale rammene som norsk landbruk og matindustri opererer innenfor.

I rapporten redegjør vi først for områder som har innvirkning på landbruksproduksjonen i verden: verdensøkonomien, valutakurser, Parisavtalen og landbrukspolitikk i EU. Deretter presenteres den overordnede utviklingen i etterspørsel og produksjon av landbruksprodukter, og utvikling i priser på landbruksprodukter. I kapitlet som følger går vi mer i detalj om hvordan utviklingen på verdensbasis har vært for landbruksproduksjoner som også fins i Norge. Koblingen mellom norsk marked og internasjonalt marked finner vi gjennom handel. I de siste kapitlene i rapporten presenteres handelsavtaler som Norge har eller forhandler om med andre land, statistikk over hvordan handelen av landbruksvarer har vært i 2017 og en oversikt over hvilke kvoter Norge har for import av landbruksvarer.

Denne rapporten er en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingene, men er utformet for også å kunne gi en oversikt over omverdenen til norsk landbruk og matindustri for andre interesserte. Landbruksdirektoratets "Markedsrapport 2017 – Vurdering av markedene for norske landbruksvarer" (rapport nr. 4/2018) beskriver markedsutviklingen i Norge, og ser i tillegg på utviklingen i norsk dagligvarehandel.

Andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Statistisk sentralbyrå (SSB) m.fl. gir nærmere omtaler av utviklingen i norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Vi viser også til www.landbruksdirektoratet.no for mer informasjon og tallmateriale om norsk landbruk, pris- og markedsutvikling for landbruksvarer og internasjonal handel.

Oslo, 15. februar 2018

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Ordliste	4
Sammendrag	6
1 Ytre påvirkninger på landbruksråvaremarkedene	8
1.1 Verdensøkonomien viser tegn til bedring i 2017.....	8
1.2 Fortsatt svak norsk krone.....	8
1.3 Parisavtalen og utslippsreduksjoner.....	11
1.4 Arbeidet med ny landbrukspolitikk i EU.....	12
2 Internasjonal etterspørsel, tilbud og priser på landbruksvarer	16
2.1 Veksten i etterspørselen etter landbruksvarer avtar.....	16
2.2 Produksjonsveksten for landbruksvarer vil reduseres.....	16
2.3 Stigende matvarepriser.....	17
3 Utvikling i utvalgte landbruksråvaremarkeder i 2017	20
3.1 Global produksjon og handel – fåtall eksportland dominerer handelen.....	20
3.2 Korn og oljefrø – rekordstor kornproduksjon i 2016–2017.....	21
3.3 Melk – høye smørpriser og store lagre av skummetmelkpulver.....	27
3.4 Kjøtt – moderat produksjonsvekst.....	36
3.5 Egg – insektmiddel-skandale i EU.....	45
3.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær – Stor produksjon, lite eksport.....	47
4 Handelsavtaler	52
4.1 Ministermøte i WTO i Buenos Aires i desember 2017.....	52
4.2 Ny artikkel 19-avtale med EU og andre handelsavtaler utenom WTO.....	52
5 Norsk import og eksport av landbruksvarer	54
5.1 Importen mer enn 6 ganger så høy som eksporten.....	54
5.2 Stor andel av importen brukes i dyre- og fiskefôr.....	54
5.3 Liten nedgang i eksport av landbruksvarer.....	59
5.4 Grensehandelen økte i 2017 etter en liten nedgang i 2016.....	61
5.5 Høyere selvforsyningsgrad.....	61
6 Kvoter for import av landbruksvarer til Norge	63

Ordliste

Artikkel 19 i EØS-avtalen

Landbruksvarer er unntatt fra EØS-avtalen, men i tråd med artikkel 19 skal avtalepartene fortsette sine bestrebelser med sikte på en gradvis liberalisering av handelen med landbruksvarer.

BNP

Bruttonasjonalprodukt. Verdien av et lands produksjon, vanligvis i et år.

Brexit

Fra *British* og *exit*. Betegner Storbritannias folkeavstemning 23. juni 2016 om å melde seg ut av EU.

CAP

Common Agricultural Policy. EUs felles landbrukspolitikk.

EFTA

European Free Trade Association (Det europeiske frihandelsforbundet). Består av Island, Liechtenstein, Norge og Sveits.

FAO

Food and Agriculture Organization of the United Nations. FNs organisasjon for ernæring og landbruk.

FOB

Free On Board. Verdien av et produkt ved passering av eksporterende lands grense.

GATT

General Agreement on Tariffs and Trade. Forløperen til Verdens handelsorganisasjon (WTO).

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats. Enkelte land, omtalt som nulltoll-land, har full tollfrihet. Dette er de minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere.

GMO

Genmodifiserte organismer

IGC

International Grains Council (Det internasjonale kornrådet). Mellomstatlig organisasjon som fremmer samarbeid om og åpenhet i handelen med korn, stabile kornmarkeder og matsikkerhet.

IMF

International Monetary Fund (Det internasjonale valutafondet). Global organisasjon som fremmer internasjonalt pengesamarbeid, finansiell stabilitet, internasjonal handel, sysselsetting, økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon.

Mercosur

Mercado Común del Sur (Det søramerikanske fellesmarkedet). Består av Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay.

NIBIO

Norsk institutt for bioøkonomi

OECD

Organisation for Economic Co-operation and Development (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling). Mellomstatlig organisasjon som fremmer økonomisk vekst og samarbeid.

OECD-FAO

OECD og FAO gir sammen hvert år ut rapporten OECD-FAO Agricultural Outlook.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på landbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. Slik skal næringsmiddelindustrien i Norge kunne produsere og omsette industrielt bearbeidede landbruksvarer basert på norskproduserte landbruksråvarer og samtidig være konkurransedyktig med utlandet. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

SSB

Statistisk sentralbyrå

Tolltariffen

Tolltariffen grupperer varer som kan importeres og eksporteres under ulike varebeskrivelser med tilhørende nummerinndelinger. Oversikten viser også hvilken tollsats som må betales ved innførsel av varer til Norge.

Utenlands bearbeiding

Produkt laget helt eller delvis med norske råvarer i utlandet, og importert til betingelser hvor man kun betaler toll på utenlandske råvarer som inngår i produksjonen.

WTO

World Trade Organization (Verdens handelsorganisasjon). Global organisasjon som regulerer handel mellom stater, etablert i 1995.

Sammendrag

Etter rekordstor kornproduksjon i 2016–2017 er det fortsatt stor produksjon av korn på verdensbasis. Melkeproduksjonen økte i EU og i USA i 2017. Produksjonen av kjøtt økte i 2017, men eksporten svinekjøtt og saue- og lammekjøtt gikk ned. Prisene på egg i EU økte som følge av en insektmiddel-skandale. I 2016 ble det produsert 1 862 mill. tonn friske grønnsaker til konsum, men kun 2 prosent gikk til eksport.

Bedring i verdensøkonomien og den norske kronen

BNP ligger an til å ha vokst med 3,7 prosent i 2017, men verdensøkonomien er fremdeles preget av politisk usikkerhet, lav lønnsvekst, ulikhet og svake finansmarkeder. Den norske kronen forble svak, men bedret seg noe i 2017.

Klima og politikk har innvirkning på landbruk

Økt oppmerksomhet rundt klimagassutslipp har innvirkning på jordbruk over hele verden. 195 land har nå sluttet seg til Parisavtalen, som har formål om å holde den globale oppvarmingen godt under 2 grader, og tilstrebe å begrense temperaturøkningen til 1,5 grader.

EU er nå over halvveis inne i syvårsperioden for langtidsbudsjettet 2014–2020, og arbeidet med ny reform av landbrukspolitikken (CAP) er i gang. Budsjettet for CAP-reformen vil avhenge av utfallet av Brexit-forhandlingene.

Nedgang i etterspørsel- og produksjonsveksten for landbruksvarer

Etterspørselen etter landbruksvarer er ventet å avta på grunn av lavere etterspørselvekst i Kina. Det er også ventet lavere vekst i produksjonen av landbruksvarer og i handelen av landbruksvarer. Prisene på landbruksvarer nådde en topp i 2011, og har siden da sunket. Men i 2017 har prisene på landbruksvarer økt. Ifølge FAO skyldes prisveksten i 2017 økte fraktkostnader og større importetterspørsel.

Rekordstor produksjon av korn i 2016–2017

I 2016–2017 var det rekordstor produksjon av korn på verdensbasis, som følge av høy produksjon både av hvete og mais. I inneværende kornår, 2017–2018, er det også ventet stor produksjon, men noe mindre enn året før. Den store produksjonen i 2016–2017 ga rekordstore sluttlagre med korn. Eksporten er fortsatt veldig konsentrert, og kommer i all hovedsak fra USA, Ukraina, Argentina, EU, Russland, Australia, Brasil og Canada.

Høye smørpriser i 2017

De siste tilgjengelige tallene for melkeproduksjon på verdensbasis viste at melkeproduksjonen i 2016 var på 806 mill. tonn. Dette var 4 mill. tonn melk mer enn året før. 2017 var et år preget av høye smørpriser og store lagre av skummetmelkpulver.

Moderat vekst i kjøttproduksjonen

Verdens kjøttproduksjon økte med om lag 1 prosent i 2017. Etter å ha gått ned i 2016, økte produksjonen av svinekjøtt i 2017, men den internasjonale handelen med svinekjøtt gikk ned fra året før. Fjørfeproduksjonen hadde en lavere vekst enn de siste årene, og skyldes blant annet produksjonsnedgang i Kina som følge av fugleinfluensa. Større produksjon på det amerikanske kontinentet bidro til at verdens produksjon av storfekjøtt økte med 1,7 prosent i 2017. Verdenshandelen gikk litt opp, drevet av økt etterspørsel fra deler av Asia. Handel med saue- og lammekjøtt gikk litt ned på verdensbasis, som følge av lite tilgjengelig kjøtt for eksport i Oceania.

Høye eggpriser etter insektmiddel-skandale

Prisene på egg økte kraftig i EU fra sensommeren 2017. Bakgrunnen var bruk av insektmiddelet Fipronil som i august viste seg å forgifte egg. På samme tid har EU igjen sett en økning i tilfeller av fugleinfluensa.

Lite grønnsaker handles internasjonalt

Den største produksjonen av poteter i verden foregår utenfor Europa, hvor produksjonen i stor grad går til selvforsyning. I EU produseres derimot mye også for eksportmarkedet. I 2016 ble det produsert omtrent 1 862 mill. tonn grønnsaker, og Kina er den største produsenten. Kun 2 prosent av produksjonen handles på verdensmarkedet. Produksjonen av epler i verden øker for hvert år. I 2014 var produksjonen på 85 mill. tonn mens den i 2016 var helt oppe på om lag 134 mill. tonn.

Ny artikkel 19-avtale med EU og påbegynte forhandlinger med Kina og Mercosur

I april 2017 ble en ny artikkel 19-avtale inngått med EU. Det er ikke ventet at avtalen vil tre i kraft før tidligst 1. januar 2019. I 2017 forhandlet Norge om handelsavtale med blant annet Kina og Mercosur. I dag er mye av landbruksvareimporten fra disse landene import av råvarer til kraftfôr og fiskefôr.

Import for 64 mrd. kroner

I 2017 ble det importert landbruksvarer til Norge for nesten 64 mrd. kroner, 2,6 prosent mer enn i 2016. En stor del av importen er råvarer til fiskefôr og kraftfôr. Eksporten, målt i verdi, gikk på den andre siden litt ned, og var på 9,9 mrd. kroner. Handelsstatistikken omfatter ikke grensehandel, men SSB har estimert at verdien av grensehandel til og med 3. kvartal 2017 var 22 prosent høyere enn samme periode i 2016. Verdien var imidlertid omtrent på samme nivå som i 2014 og 2015. Foreløpige tall fra NIBIO viser at selvforsyningsgraden i Norge var på 49,2 prosent i 2017, 0,6 prosentpoeng mer enn i 2016.

1 Ytre påvirkninger på landbruksråvaremarkedene

Verdensøkonomien viser tegn til bedring i 2017, og OECD anslår at veksten i bruttonasjonalprodukt vil vokse med 3,6 prosent i 2017 og 3,7 prosent i 2018.

Den norske kronen holdt seg stabil i 2017, men er fortsatt svekket etter fallet i oljeprisen i 2014. Den svake kronen gjør importvarer dyrere, men Landbruksdirektoratet estimerer at valutakursendringer bare forklarer omlag 0,7 prosentpoeng av økningen i import målt i verdi i 2017.

Økt oppmerksomhet rundt klimagassutslipp har innvirkning på jordbruk over hele verden. 195 land har nå sluttet seg til Parisavtalen, som har formål om å holde den globale oppvarmingen godt under 2 grader, og tilstrebe å begrense temperaturøkningen til 1,5 grader. For å nå mål satt i Parisavtalen er det satt i gang ulike tiltak både i Norge og i andre land som har sluttet seg til avtalen.

EU er nå over halvveis inne i syvårsperioden for langtidsbudsjettet 2014–2020, og arbeidet med ny reform av landbrukspolitikken (CAP) er i gang. Budsjettet for CAP-reformen vil avhenge av utfallet av Brexit-forhandlingene.

1.1 Verdensøkonomien viser tegn til bedring i 2017

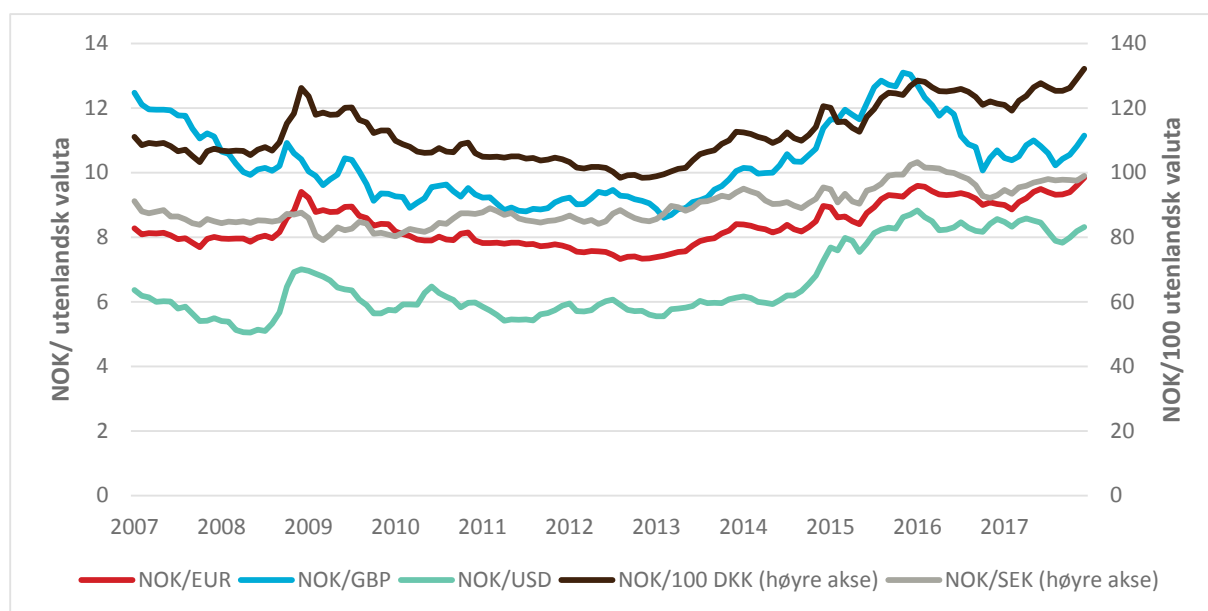
Verdens bruttonasjonalprodukt (BNP) er estimert til å ha vokst med 3,6 prosent i 2017, altså 0,5 prosentpoeng raskere enn i 2016 ifølge OECD¹. Verdensøkonomien er fremdeles preget av politisk usikkerhet, lav lønnsvekst, ulikhet og svake finansmarkeder. Hvorvidt veksten fortsetter å øke avhenger ifølge OECD blant annet av høyere investeringer og økt internasjonal handel de neste årene. OECDs prognoser for 2018 peker forsiktig oppover med en forventet vekst i verdens BNP på 3,7 prosent.

1.2 Fortsatt svak norsk krone

Norsk økonomi har bedret seg noe i løpet av 2017. Den svake norske kronen er en fordel for norsk konkurranseutsatt industri som kan produsere relativt billigere varer nå enn med en sterk krone. Ifølge OECD vil norsk økonomi fortsette å ta seg opp i 2018, basert på forventninger om lavere arbeidsledighet, høyere privat konsum og nye investeringer i oljesektoren. Hvordan situasjonen i boligmarkedet utvikler seg og den internasjonale oljeprisen er to av de større usikkerhetsmomentene i norsk økonomi de neste årene.

Den norske kronen henger tett sammen med oljeprisen, og gikk derfor sterkt ned da oljeprisen falt høsten 2014. Kronen svekket seg ytterligere i 2015, for så å flate noe ut i 2016 og 2017. Dollarkursen gikk en del ned sommeren og høsten 2017, men har i november tatt seg opp til over 8 kroner igjen. Endringene i dollarkursen kommer trolig av politiske årsaker i USA. Det britiske pundet ligger fremdeles lavt etter meldingen om Brexit, men har holdt seg mellom 10 og 11 kroner i 2017.

¹ OECD/FAO (2017), OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

Figur 1: Utvikling i kursen i utvalgte valutaer mot norske kroner fra 2007 til 2017

Kilde: Norges Bank

Tabell 1: Endringer i utvalgte valutakurser mot norske kroner. Endring i prosent

	2016–2017	2015–2017	2014–2017
Euro	0,4	4,2	11,7
Dollar	3,2	8,0	31,1
Svenske kroner (SEK)	-1,4	1,1	5,4
Danske kroner (DKK)	0,5	4,5	11,9
Britiske pund	-6,5	-13,8	2,6

Kilde: Norges Bank

En svekket krone gjør det dyrere å kjøpe varer i utenlandsk valuta, og prisene på importerte varer blir dermed høyere. Samtidig blir varer som er priset i norske kroner billigere å kjøpe på verdensmarkedet. Dermed øker konkurransekraften for norske varer både på hjemmemarkedet og ute.

For varer hvor Landbruksdirektoratet setter ned tollsatsen, vil ikke en endring i kronekursen ha stor betydning for prisnivået i Norge. Dersom de internasjonale prisene er høyere enn norske, vil en svekkelse i kronekursen bli kompensert ved at tollsatsen blir lavere. For varer uten toll, eller hvor tollene ikke settes ned av Landbruksdirektoratet, vil en svekket krone bety at innkjøpskostnadene for importerte varer øker.

Verdien av landbruksvarerimporten har økt jevnt de siste årene. I 2017 importerte Norge landbruksvarer for mer enn 63,7 mrd. kroner, 2,6 prosent mer enn året før. Landbruksdirektoratet har estimert hvor stor andel av verdiøkningen som kommer fra endringer i valutakursen. Norges Banks årskurser dekker ikke valutaene til alle land Norge importerer fra, kun 87 prosent, men det gir en indikasjon på betydningen av valutakursendringene.

I tabell 2 er endringen i kronekursen mot hver valuta multiplisert med andelen import fra den aktuelle regionen importen kommer fra. Disse er summert til slutt.

Tabell 2: Økning i importverdi som skyldes endrede valutakurser fra 2016 til 2017. Prosent og prosentpoeng

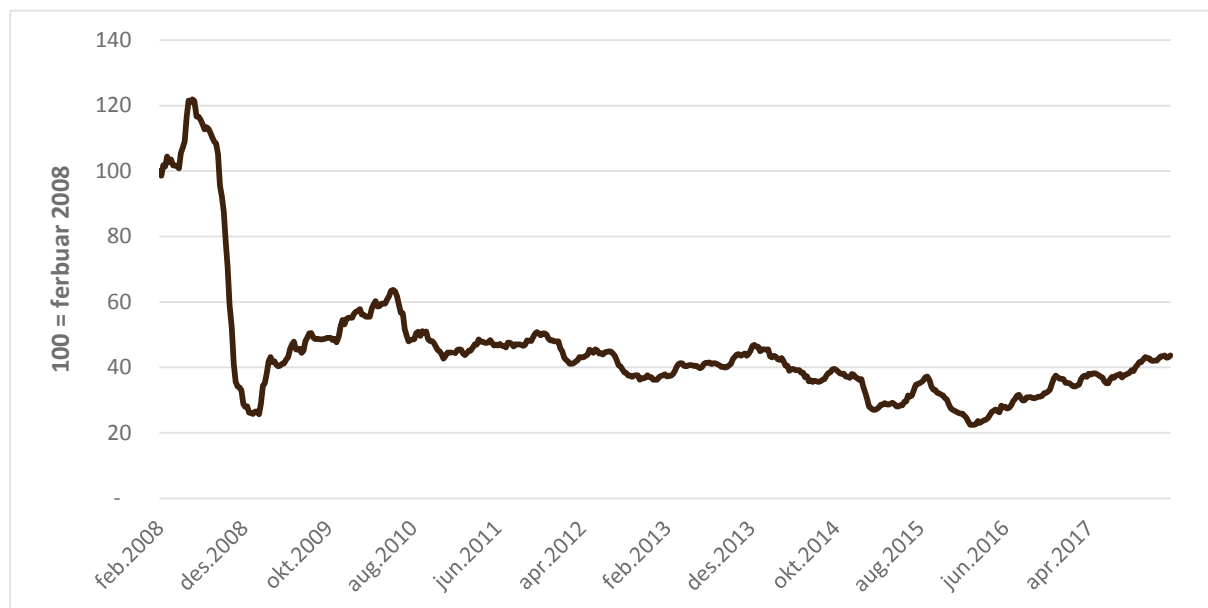
Opprinnelse	Andel av samlet importverdi 2017, prosent	Endring i valutakurs mot norske kroner 2016–2017, prosent	Endring i importverdi, prosentpoeng
Eurosonen	38,5 %	0,4 %	0,2
Sverige	9,2 %	-1,4 %	-0,1
Danmark	9,1 %	0,5 %	0,0
Brasil	6,2 %	7,1 %	0,4
Storbritannia	3,9 %	-6,5 %	-0,2
Russland	3,4 %	12,5 %	0,4
Polen	3,3 %	2,9 %	0,1
USA	2,8 %	-1,6 %	0,0
Andre land med opplysning om valutakurs¹	10,7 %	-0,7 %	-0,1
Sum	87,2 %		0,7

¹ Andre land som Norges Bank oppgir valutakurser for. Den øvrige 12,8 prosent andelen av norsk importverdi kommer fra land som Norges Bank ikke publiserer valutakurser for.

Importverdien økte med om lag 2,6 prosent fra 2016 til 2017. Estimatet viser at bare omlag 0,7 prosentpoeng av denne økningen kan forklares med valutakursendringer. Tilsvarende for årene 2015 til 2016 var 1,5 prosentpoeng, av en samlet importverdiøkning på 4,9 prosent. Kapittel 5 omtaler Norges handel med landbruksvarer nærmere.

1.2.1 Stigende fraktkostnader i 2017

Kostnaden for å frakte varer med skip hadde et sterkt fall i 2008 etter å ha steget et par år på grunn av sterk etterspørsel samtidig som tilbud av skip ikke vokste like raskt. Siden 2010 har det vært en gradvis nedgang i fraktrater, men i 2017 har prisene startet å stige. Stigende fraktpriser vil gjøre det dyrere å importere varer. I tilfeller der Landbruksdirektoratet setter ned tollsatser tar imidlertid Landbruksdirektoratet både hensyn til utvikling i fraktpriser og valutakurser. Dermed vil økte fraktkostnader bli tatt hensyn til når forholdet mellom pris på norsk vare og importert vare regnes ut.

Figur 2: Indekserte priser på frakt av korn og oljefrø med skip. Indeksen er basert på et gjennomsnitt av 43 ulike fraktdistanser fordelt over hele verden. Februar 2008 = 100

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

1.3 Parisavtalen og utslippsreduksjoner

November 2016 trådte Parisavtalen i kraft. Formålet med avtalen er å holde den globale oppvarmingen godt under 2 grader, og tilstrebe å begrense temperaturøkningen til 1,5 grader. Norge sluttet seg til avtalen i juni 2016, med en betinget forpliktelse om at utslipp av klimagasser i 2030 reduseres med minst 40 prosent fra referanseåret 1990.

Norge samarbeider med EU for å nå forpliktelsene sine i Parisavtalen. Gjennom EØS-avtalen er Norge med i EUs kvotesystem som dekker om lag halvparten av norske klimautslipp, deriblant petroleumssektoren og industrien. Den andre halvparten av Norges klimautslipp kommer fra såkalt «ikke-kvotepliktig» sektor som hovedsakelig består av transport, jordbruk, bygg og avfall. Også her ønsker Norge å samarbeide med EU for å nå målet. Ikke-kvotepliktig sektor i EU skal kutte klimautslipp med 30 prosent sammenlignet med 2005. Hvor stor innsats det enkelte land som er med på avtalen med EU må gjøre i disse sektorene avgjøres ut fra bruttonasjonalproduktet per innbygger. EU-kommisjonens forslag er at Norge blir et av de landene som må kutte mest med 40 prosent av 2005 nivå for ikke-kvotepliktig sektor.²

Potensialet for utslippsreduksjoner i jordbruk og arealbrukssektoren er lavere enn i for eksempel transportsektoren siden de fleste utslippene fra jordbruket kommer fra biologiske prosesser og en mindre andel kommer fra fossile kilder. EU-kommisjonen tar hensyn til mål om matsikkerhet og utslippspotensiale og legger vekt på at klimamålene må sees i sammenheng med disse. For å ivareta matsikkerhet foreslår kommisjonen at land kan godskrive et begrenset antall kreditter fra CO₂-opptak i skog og landarealer for å nå målene sine i ikke-kvotepliktig sektor.

Klimagassutslipp som tilskrives jordbruk er hovedsakelig metan og lystgass. Størsteparten av utslippene kommer fra biologiske og kjemiske prosesser knyttet til husdyr, husdyrgjødsel og jordsmonn. Utslipp fra jordbearbeiding rapporteres under sektor for arealbruk, arealbruksendringer og skog, mens CO₂-utslipp fra diesel til landbruksmaskiner rapporteres under transportsektoren. Klimagassutslippene fra jordbruk i Norge lå ifølge tall fra SSB³ på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2016. Dette tilsvarer 8,4 prosent av Norges totale utslipp. Utslippene fra jordbruket har gått ned 5,4 prosent fra 1990 til 2016, først og fremst på grunn av en nedgang i antall storfe. Denne trenden har snudd noe og utslippene fra jordbruk økte i 2015 og 2016; ifølge jordbruksmeldingen «Endring og utvikling – En framtidrettet jordbruksproduksjon»⁴ på grunn av økt antall sau og høyere bruk av mineralgjødsel.

1.3.1 Klimatiltak i jordbruket i Norge og andre land

Regjeringen nedsatte i 2015 en arbeidsgruppe som leverte rapporten Landbruk og klima. Rapporten tar for seg potensialet for utslippsreduksjon og økt opptak og lagring av karbon i landbruket.⁵ Arbeidsgruppen estimerer at utslipp fra landbruk, inkludert utslipp fra transport, bygg og areal knyttet til landbrukssektoren kan kuttes med inntil 20 prosent fra 2016 til 2030. For å klare dette foreslo arbeidsgruppen en rekke tiltak som for eksempel: effektiv gjødsling, tidligere høsting av grovfôr, økt fett i fôrrasjonen, bedre dyrehelse, økt lagring av karbon i jorden, redusert matsvinn, og mer biogass fra husdyrgjødsel. En vridning i produksjon fra rødt kjøtt til mere hvitt kjøtt vil kunne redusere klimautslippene ytterligere.

Regjeringen har igangsatt en rekke av disse tiltakene; her nevnes noen av de større tiltakene: I september i år inngikk regjeringen en avtale med matbransjen om å redusere matsvinn med 50 prosent innen 2030⁶. Det er satt i gang en revisjon av gjødselsforskriften for å oppnå bedre utnyttelse, lagring og spredning. Innovasjon Norge gir investeringsstøtte som dekker inntil 50 prosent av investeringskostnadene av biogassanlegg. Et annet tiltak som nå er ute på høring er forbud mot nydyrking av myr. Siden myr lagrer store mengder metangass er dette en effektiv form for lagring av klimagasser⁷. I stortingsmeldingen sier regjeringen også at

² Meld. St. 11 (2016–2017), Kapittel 12.2.1. Endring og utvikling - En fremtidsrettet jordbruksproduksjon.

³ SSB (2017). Utslipp av klimagasser. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/statistikker/klimagassn/aar-endelige>

⁴ Meld. St. 11 (2016–2017), Kapittel 12.2.4. Endring og utvikling - En fremtidsrettet jordbruksproduksjon.

⁵ Landbruk og klimaendringer (2017). <https://www.regjeringen.no/contentassets/416c222bde624f938710ff36751ef4d6/rappport-landbruk-og-klimaendringer---rapport-fra-arbeidsgruppe-190216.pdf>

⁶ Regjeringen (2017). Vil redusere matsvinn. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forplikter-seg-til-a-redusere-matsvinn/id2572979/>

⁷ Bárcena, T. G. et al. (2016). Kunnskapsgrunnlag om nydyrking av myr. Utg. 43, vol 2. Ås: Nibio

de vil «Etablere et effektivt system for klimarådgivning på gårdsnivå for å bidra til at kunnskap om klimatiltak blir satt ut i praksis så raskt som mulig⁸.» I tillegg viser stortingsmeldingen til at flere konkrete tiltak skal utvikles etter dialog med næringen.

Stortingsmeldingen beskriver flere lignende tiltak som er blitt satt i gang i andre land. Irland har store utslipp fra husdyrhold. Husdyrholdet i Irland baserer seg i stor grad på overskudd av vann og gras som ikke kan brukes direkte til mat. Irsk politikk går derfor inn for å redusere utslipp per produsert enhet i stedet for å redusere antallet enheter. Konkret har de opprettet et rådgivningssystem som skal veilede bøndene mot lavere utslipp på gårdsnivå med fokus på gjødselhåndtering, avl og husdyrhelse, i tillegg til økt beiting. Også Sverige, Frankrike og Danmark satser på klimarådgivning for å redusere utslippene fra jordbruk. Under klimakonferansen i Paris lanserte Frankrike et initiativ for å lagre mer karbon i jorda, gjennom mer skånsom bruk og jordarbeid. Danmark har gjennomført flere større kartlegginger av tiltak og virkemidler for å redusere klimautslipp fra jordbruket. Kartleggingene viser at særlig tiltak som endret jordarbeid, bioenergi fra husdyrgjødsel og halm, og dyrking av energivekster har store potensialer for utslippskutt til moderate kostnader.

1.4 Arbeidet med ny landbrukspolitikk i EU

EUs felles landbrukspolitikk (Common Agricultural Policy- CAP) ble etablert i 1962. Hovedmålet med CAP var fra starten av å forbedre landbruksproduksjonen, for å sikre forbrukerne en jevn tilførsel av landbruksvarer til overkommelige priser, samt å sikre at EUs bønder kan leve av sitt yrke.

Videre har det kommet flere utfordringer og behov som man ønsker å adressere gjennom CAP, som matsikkerhet, klimautfordringer og bærekraftig drift av naturressurser, samt ivaretagelse av landskapet og å holde liv i bygdene.⁹

Landbruket i EU er en av verdens største produsenter av mat, og skal gi matsikkerhet til over 500 mill. EU-borgere. 22 mill. europeere jobber direkte med landbruk og i tillegg gir det arbeid til 22 mill. EU-borgere i industri og dagligvarenæringen.

EU sin landbrukspolitikk bygger på to pilarer:

- Pilar 1 omfatter direkte tilskudd (inntektsstøtte) og markedsregulering.
- Pilar 2 omfatter virkemidler til bygdeutvikling.

Største utgiftspost i pilar 1 er direkte tilskudd til bøndene i form av blant annet basisstøtte, grønn støtte, tilskudd til unge bønder og tilskudd til mindre bruk. Hvert medlemsland mottar en rammeoverføring over EUs budsjett og fordeler dette ut til sine bønder. Budsjettet for pilar 1 er på rundt 312 mrd. euro. Pilar 2 er betydelig mindre enn pilar 1 og budsjettet er satt til 96 mrd. euro. Totalt er CAP sitt budsjett på 363 mrd. euro, eller 37,8 prosent, av EUs langtidsbudsjett (MFF¹) for 2014-2020².

Kilder: ¹ European Council (u.å.). Multiannual financial framework. <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/multiannual-financial-framework/#>

²European Commission (2013). Overview of CAP Reform 2014-2020. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf

⁸ Meld. St. 11 (2016–2017), Kapittel 12.2.11 Endring og utvikling - En fremtidsrettet jordbruksproduksjon.

⁹European Union (2012). The Common Agricultural Policy, a story to be continued. http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf

Den siste reformen av CAP ble vedtatt i 2013 og ledet EU mot et enda mer markedsorientert landbruk, hvor flere markedsregulerende tiltak ble avskaffet. Blant annet er produksjonsbegrensninger på sukker¹⁰ og melk¹¹ fasett ut de siste årene. Det europeiske landbruket er nå i stor grad integrert med verdensmarkedet, noe som fører til både gevinster og kostnader og utfordringer, spesielt for bøndene. For å sikre at bøndene i EU ikke bærer hele kostnaden i form av større prisvolatilitet, er inntektsstøtte et viktig virkemiddel som skal dempe utfordringene i møte med økt konkurranse. Reformen i 2013 bidro spesielt til utjevning i støttesatser mellom medlemsland, ga økt fleksibilitet i bruk av midler, utvidet grønn støtte, samt kuttet i støtte til store bruk og ikke-aktive bønder.

Siden innføringen av den seneste CAP-reformen har markedet i EU endret seg¹². Fall i prisen på flere landbruksvarer har gitt økt markedsrisiko, og miljødebatten har inntatt en større rolle i veien videre for landbruket. I tillegg har handelsforhandlingene i større grad blitt bilaterale, i stedet for multilaterale. Arbeidet med en ny reform av CAP er allerede i gang. Dette arbeidet henger tett sammen med EU sitt langsiktige budsjett for perioden 2020–2027. I slutten av november 2017 annonserte EU de brede retningslinjene for landbrukspolitikken etter 2020. Utredninger av forskjellige tiltak er allerede i gang, mens budsjettstørrelsen ikke blir avgjort før det langsiktige budsjettet blir vedtatt. Det kommuniseres at et endelig vedtak om CAP etter 2020 vil bli fattet senest mai 2019¹³.

1.4.1 CAP 2020 – Evolusjon, ikke revolusjon

EU poengterer at den neste CAP-reformen ikke vil ha en markant retningsendring, men fokusere på bærekraft, forenkling og fleksibilitet¹⁴. EU erkjenner at dagens system er for rigid og at nasjonale forskjeller gjør det nødvendig å videreutvikle politikken. Den framtidige politikken skal ta inn over seg de nasjonale forskjellene og gå bort i fra «One program fits all».

En videreutvikling av dagens myndighetskontroll, ved å gi nasjonale myndigheter ansvaret for å oppnå mål fastsatt på EU-nivå, skal sørge for at nasjonale variasjoner blir tatt hensyn til og samtidig være mindre byråkratisk. Nasjonale myndigheter skal også ha ansvar for virkemiddelbruk og sammensetning. For å opprettholde det indre markedet og nå CAP sine overordnede mål, må nasjonal politikk bli godkjent av Europakommisjonen.

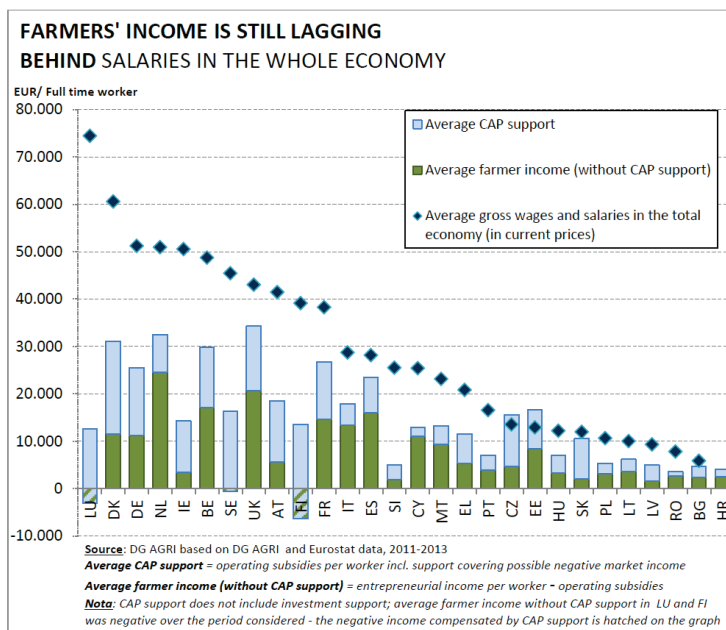
¹⁰ European Commission (2016). *The abolition of EU sugar production quotas*. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/sugar/doc/sugar-faq_en.pdf

¹¹ European Commission (2015). *The EU milk sector prepares for the end of milk quotas*. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4694_en.htm

¹² European Commission (2017). *Consultation on modernizing and simplifying the common agricultural policy (CAP)*. https://ec.europa.eu/agriculture/consultations/cap-modernising/2017_en

¹³ European Commission (2017). *Future of CAP: What's cooking for the next CAP?*. Publisert 01.12.2017 https://ec.europa.eu/info/news/future-cap-whats-cooking-next-cap_en.

¹⁴ European Commission (2017). *The Future of Food and Farming* https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/future-of-cap/future_of_food_and_farming_communication_en.pdf

Figur 3: Figur Inntekt for bønder i EU per medlemsland, EUR/fulltidsarbeider (2011–2013)

Kilde: European Commission (2017)¹⁴

forhandlingsmakt, kunne lære av hverandre og få tilgang til ny teknologi.¹⁴

Framtidens landbrukspolitikk skal ha et større fokus på mathelse, miljø og klima. De nye overordnede målene for CAP skal være følgende¹⁴:

- Å utvikle en smart og bærekraftig landbrukssektor
- Øke fokuset på miljø og klima, og bidra til at EU møter kravene i Paris-avtalen.
- Styrke landbrukssektoren på tvers av regioner

Grønne tiltak, «Greening», har vist seg å være spesielt byråkratisk og vanskelig for bøndene å benytte seg av¹⁵. Dette er et av hovedområdene som vil bli adressert i en ny reform og i tillegg integreres med annen klima- og miljøpolitikk. Dagens ordninger som tverrvilkår (Cross-compliance)¹⁶, grønne tilskudd og andre miljø-, og klimatiltak (Agri-environment measures)¹⁷ skal bli erstattet med en mer ambisiøs, presis og fleksibel tilnærming.

Teknologi skal ha et større fokus og bidra til økt effektivitet. Noen år tilbake begynte bønder, inspektører og myndighetene å kunne overvåke åkrene via satellitt og dermed ha kontroll på åkrenes helsetilstand og om vekstskifte blir utført hyppig nok. Tiltak for å inkludere mindre gårder til å ta i bruk slik teknologi skal økes.

EU vil også fortsatt jobbe mot en åpen verdenshandel og liberalisering. Landbruket i EU har store eksportinteresser og en fortsatt handelsliberalisering vil gi nye inntektsmuligheter. Ved å opprettholde en åpen markedsorientering i CAP vil EU kunne beholde sin ledende posisjon i WTO og fortsatt promotere åpen handel og liberalisering. Samtidig erkjenner de at ikke alle sektorene i landbruket i EU tåler fullstendig liberalisering og dette må bli tatt hensyn til i frihandelsforhandlinger.¹⁴

Inntektsstøtten er et viktig instrument for å utjevne og opprettholde en stabil inntekt for bønder som møter svingninger i pris og produksjon. Denne støtten skal ytterligere spisses inn mot de som faktisk trenger den. I dag mottar bøndene støtte basert på deres dyrkbare areal, noe som betyr at 20 prosent av bøndene mottar 80 prosent av direktetilskuddene. Det nye systemet skal gi en mer rettferdig og balansert fordeling, gjennom et tak på hvor stor støtte hver enkelt bonde kan få, avtakende støtte per areal for store gårder, og sikre at støtten går til aktive bønder⁸. Figur 3 viser gjennomsnittlig inntekt for bønder i EU og hvor mye av denne som gjennomsnittlig ble dekket av støtte fra CAP for årene 2011–2013.

Bøndenes posisjon i verdikjeden skal også styrkes gjennom kollektive investeringer og ved å bygge opp produsentorganisasjonene. For å øke inntekten til bøndene er det nødvendig med modernisering, innovasjon, diversifisering og ny teknologi. Produsentorganisasjonene er også viktige for at bøndene skal kunne ha

¹⁵ European Commission (2016). Review of greening after one year. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/pdf/2016-staff-working-document-greening_en.pdf

¹⁶ European Commission (2017). Cross-compliance. https://ec.europa.eu/agriculture/envir/cross-compliance_en.

¹⁷ European Commission (2017). Agri-environment measures https://ec.europa.eu/agriculture/envir/measures_en

1.4.2 Brexit og CAP

Storbritannias utmelding fra EU kan ha store konsekvenser for CAP. Storbritannia er finansielt en netto bidragsyter til CAP og overfører rundt 3 mrd. euro i året til budsjettet. Et 20 prosent kutt i CAP vil balansere EUs budsjett, men dette fremstår som svært vanskelig for de medlemslandene som i dag mottar høy støtte fra CAP. Den siste utviklingen tyder på at Storbritannia vil bidra til EU sitt langtidsbudsjett ut 2020¹⁸, men dette er ennå ikke avklart. Det er også tatt forbehold om at de ikke vil delta i visse deler av det nye budsjettprogrammet etter planlagt utmelding i 2019.

Hvis EU beholder dagens budsjettstørrelse for CAP, uten Storbritannias bidrag, vil det ha størst negativ effekt på medlemslandene som allerede bidrar mye. En analyse viser at Østerrike, Tyskland, Nederland og Sverige må bidra mest til å dekke inn Storbritannias budsjettpost. Dette vil øke ubalansen mellom bidragsyterne og mottakerne av midler fra CAP. Et redusert budsjett for CAP på 3 mrd. euro vil ha negativ effekt på store nettomottakere som Spania og Polen, men også store bidragsytere som blant annet Tyskland og Nederland.¹⁹

Ettersom tildelinger i CAP sitt budsjett har en sterk forbindelse til EUs langtidsbudsjett, kan en forvente at Brexit fører til mye usikkerhet rundt når neste budsjett blir vedtatt. Brexit-forhandlinger og valg i Europaparlamentet gjør at noen eksperter ikke har tro på at en stor reform av CAP er mulig før 2022 eller 2023, med påfølgende implementering i 2024 eller 2025.¹⁹

---

¹⁸ European Union (2017) Joint Report from The Negotiators of The European

Union and The United Kingdom Government. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_report.pdf.

¹⁹ Hass, J. og Rubio, E. (2017) Research for AGRI Committee – Possible impact of Brexit on the EU budget and, in particular, CAP funding, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602007/IPOL_STU\(2017\)602007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602007/IPOL_STU(2017)602007_EN.pdf)

2 Internasjonal etterspørsel, tilbud og priser på landbruksvarer

Etterspørselen etter landbruksvarer er ventet å avta på grunn av lavere etterspørselsvekst i Kina. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) regner med at etterspørselen framover i større grad kommer til å bli drevet av befolkningsvekst og at økt konsum per innbygger ikke kommer til å spille en like stor rolle som tidligere. Det er også ventet lavere vekst i produksjonen av landbruksvarer og i handelen med landbruksvarer.

Prisene på landbruksvarer nådde en topp i 2011, og har siden da sunket. Men i 2017 har prisene på landbruksvarer igjen økt. Ifølge FAO skyldes prisveksten i 2017 økte fraktkostnader og større import- etterspørsel.

2.1 Veksten i etterspørselen etter landbruksvarer avtar

Ifølge OECD-FAO²⁰ vil veksten i etterspørselen etter de aller fleste landbruksvarer reduseres de neste ti årene. Hovedgrunnene til at etterspørselsveksten går ned er lavere etterspørselsvekst i Kina og avtagende biodieselvekst på grunn av lavere oljepris.

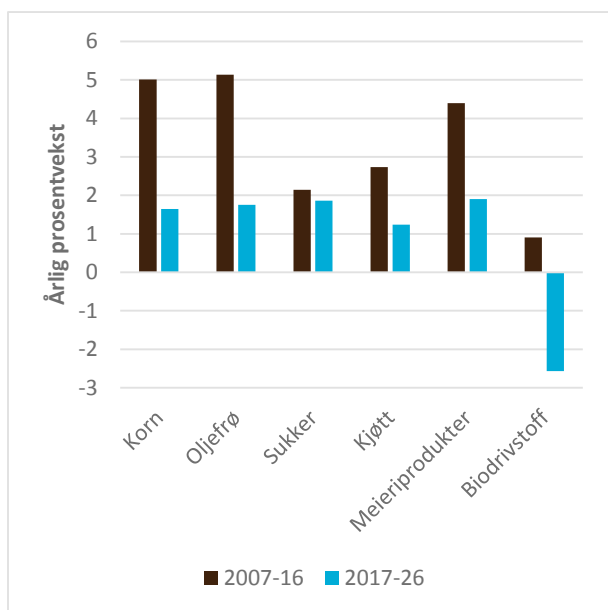
Store deler av Kinas befolkning har nådd en økonomisk standard hvor økte inntekter har liten påvirkning på etterspørselen etter landbruksvarer. Unntakene er sukker og vegetabilsk olje, hvor forbruket fortsetter å øke med høyere inntekt.

Mens etterspørselsveksten fra 2007–2016 var forklart med befolkningsvekst og økt forbruk per capita, vil sistnevnte spille en mye mindre rolle i årene fram mot 2026. Forbruk av landbruksvarer per capita forventes å flate ut i flere middelinntektsland, i likhet med Kina. Samtidig blir etterspørselen i lavinntektsland begrenset av lav inntektsvekst blant fattige husholdninger. Forbruket av sukker og vegetabilsk olje går derimot opp også i India og Afrika sør for Sahara. Her går i tillegg etterspørselen etter ferske meieriprodukter kraftig opp. Etterspørselsveksten etter korn, kjøtt, fisk, røtter og knoller vil komme først og fremst av befolkningsvekst. OECD-FAO anslår at verdens befolkning vil vokse med 1 prosent i året det neste tiåret. Mesteparten av denne veksten vil skje i India og Afrika sør for Sahara.

2.2 Produksjonsveksten for landbruksvarer vil reduseres.

I tillegg til lavere etterspørselsvekst forventes også produksjonsveksten å gå ned det neste tiåret sammenlignet med det forrige. Produksjonen av landbruksvarer kan fremdeles effektiviseres mange steder for å øke avlingene. Hele 90 prosent av produksjonsveksten for korn vil komme fra økt effektivitet. På arealsiden er det mindre å hente ut. For melkeprodukter vil derimot en økning i antall dyr stå for 27 prosent av produksjonsveksten, mens vi fortsetter å se store variasjoner i effektivitet. En grunn til effektivitetsvariasjonene i melkeproduksjonen er at høyere produksjon krever høyere innsatsfaktorer. India ligger an til å bli verdens største melkeprodusent ti år fra nå, med avdrått på under 2 000 kg per ku. Til sammenligning er gjennomsnittlig avdrått per ku på rundt 7 000 kg i Europa og enda høyere i USA. Når det kommer til kjøtt vil veksten være størst for sauekjøtt som forventes å øke fra 14,7 mill. tonn i 2017 til 17,5 mill. tonn i 2026. Økningen i fjørfe ligger an til å bli størst målt i mill. tonn; fra 117 til 132 mill. tonn. Kjøttproduksjonen i verden vil fortsette å være dominert av de fire store produsentlandene Kina, EU, USA og Brasil.

²⁰ OECD/FAO (2017), OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

Figur 4: Årlig gjennomsnittlig vekst i internasjonal handel. Målt i kvantum

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017-2026

Også internasjonal handel med landbruksvarer forventer FAO vil øke mindre i årene som kommer²⁰. Figur 4 viser årlig gjennomsnittlig vekst i internasjonal handel for utvalgte varegrupper i perioden frem mot 2026 sammenlignet med perioden 2007–2016. Et gjennomsnitt av varegruppene som FAO presenterer viser en årlig nedgang på 1,23 prosent i perioden 2017–2026.

Spesielt er den svakere veksten tydelig for korn og oljefrø, som til sammen utgjør om lag 45 prosent av internasjonal handel med landbruksvarer, målt i verdi.

Årsaken til den svakere veksten er sammensatt. FAO viser blant annet til lavere vekst i BNP og etterspørsel. Videre er det tendenser i mer proteksjonistisk politikk i flere land, med større fokus på selvforsyning og importvern.

Samtidig forventer ikke FAO at nedgangen i veksten i internasjonal handel vil medføre betydelige endringer i hvor stor andel av samlede produksjonen som vil selges på verdensmarkedet.

2.3 Stigende matvarepriser

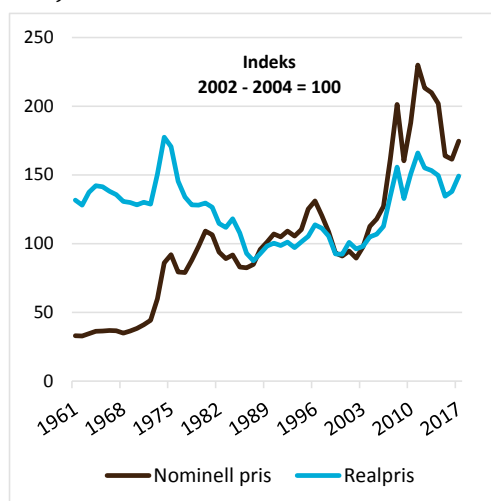
FAOs matvareprisindeks måler månedlige endringer i de internasjonale prisene for en utvalgt gruppe av matvarer (korn, vegetabilsk olje, melkeprodukter, kjøtt og sukker) vektet med gjennomsnittlig eksportandel for de ulike gruppene. Figur 5 viser utviklingen i matvareprisindeksen de siste 50 årene, både i nominelle (faktiske) priser og i realpriser, altså justert for prisvekst (deflatert)²¹.

Figuren viser at matvareprisene så langt nådde en topp i 2011, i stor grad som følge av stigende oljepriser og økte investeringer i produksjonen av biodiesel. I 2016 bidro høy produksjon og store lagre sammen med en relativ lav oljepris og svak BNP vekst til fortsatt prisnedgang²⁰.

Ved utgangen av 2017 var prisindeksen på 174,6 poeng, en oppgang på 8,1 prosent fra året før. Ved inngangen til 2018 ser det ut til at den stigende trenden vil fortsette.

Årsaken til økningen i 2017 er sammensatt, men forklares blant annet av økte fraktkostnader og større importetterspørsel²².

Figur 6 viser utviklingen i den totale prisindeksen, samt prisindeksen for kjøtt, meieri og korn, som er viktige varer for norsk landbruk. Den samlede matvareprisindeksen omfatter i tillegg sukker og vegetabiliske oljer, men disse er ikke vist her.

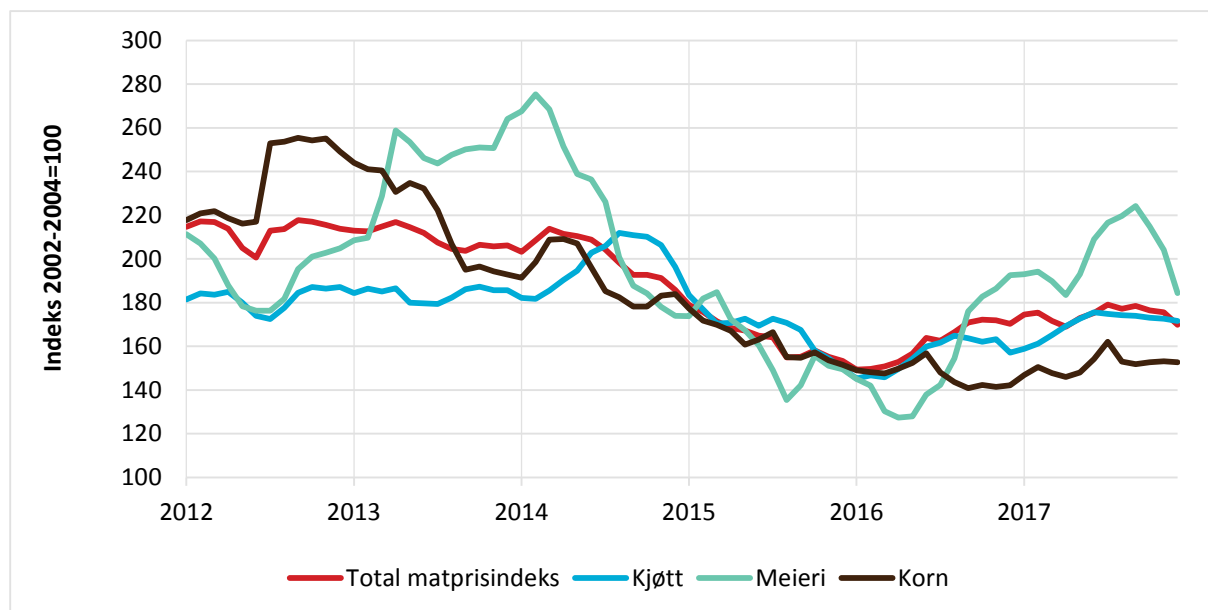

Figur 5: Utvikling i FAOs matvareprisindeks, nominelle og realpriser. 1961-2017. 2002–2004 = 100

Kilde: FAO Food Price Index

²¹ Realprisen er deflatert med Verdensbankens Manufacturers Unit Value (MUV) Index.

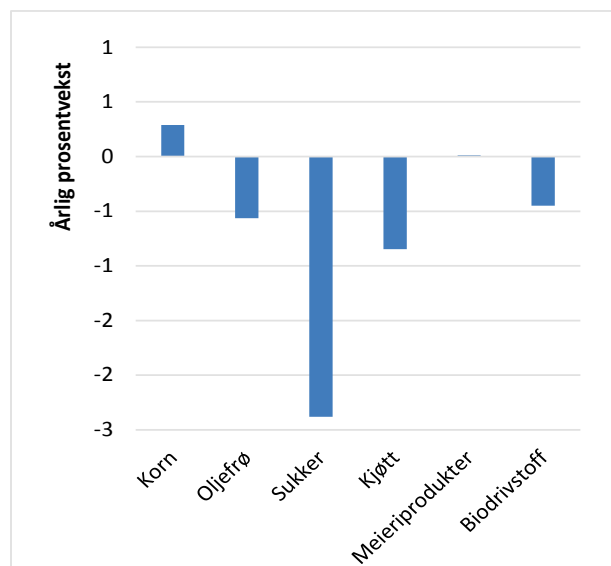
²² FAO (desember 2017). Food Outlook, Biannual Report on Global Food Markets. <http://www.fao.org/3/a-I8080e.pdf>

Figur 6: FAOs matvareprisindeks, totalt og for kjøttvarer, meieriprodukter og korn. Per måned, 2012–2017. 2002–2004=100

Kilde: FAO Food price Index

Produksjonen av landbruksvarer er tradisjonelt svært temperatur- og væravhengig, noe som kan gi store prisvariasjoner. I tillegg vil også tilgang på areal, produktivitet, og økonomiske støtteordninger ha betydning for den prisen bonden får for sine avlinger. Landbrukssektoren er i tillegg en energiintensiv sektor, og prisene på landbruksvarer har tradisjonelt variert i takt med oljeprisen, se Omverdenrapport 2016 (rapport 5/2017). På etterspørselssiden er befolkningsøkning og velstandsvekst de viktigste faktorene. Gitt en befolkning på rundt 10 mrd. i 2015, anslår FAO en vekst i etterspørselen etter landbruksvarer frem mot 2050 på rundt 50 prosent²³. Flere markeder preges også av proteksjonisme i form av subsidier til nasjonale produsenter, skjerming av det nasjonale markedet mot import eller eksportbegrensninger.

Figur 7: Gjennomsnittlige årlige prisendringer (for faste USD 2010), 2017–2026

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025

Figur 7 viser OECD-FAOs anslåtte årlige prisutvikling for utvalgte varegrupper frem mot 2026. Prisen er forventet å bli liggende noe under det nivået som er sett det siste tiåret.

For de fleste av produktgruppene vil det kun være mindre endringer, eller en svakt nedadgående utvikling fram mot 2026. Det vil imidlertid være noen relative forskjeller i utviklingene innen de ulike varegruppene.

²³ FAO. 2017. *The future of food and agriculture – Trends and challenges*. Rome.

Kornprisen, sett under ett, forventes å øke noe, i all hovedsak ledet an av en svak prisøkning på hvete og mais, og en noe sterkere prisvekst for andre fôrkorn. Prisen for kjøtt vil trolig gå noe ned i perioden, forklart med noe svakere etterspørselsvekst og økende industrialisering i bransjen. Utviklingen i prisen for melkeprodukter vil samlet sett være flat, men satt sammen av en prisøkning for lettmelk og melkepulver, noe lavere pris for smør, og tilnærmet uendrede priser for ost.

Den relative store prisnedgangen for sukker forklares med betydelige prisøkninger de siste årene. I årene som kommer forventer FAO en større balanse i markedet for sukker, og en gradvis nedgang i prisene.

3 Utvikling i utvalgte landbruksråvaremarkeder i 2017

3.1 Global produksjon og handel – fåtall eksportland dominerer handelen

Tabell 3 viser en oversikt over hvor stor produksjonen og handelen er med utvalgte landbruksvarer. Korn er den største produksjonen målt i kvantum, og også den varen som det handles mest av internasjonalt. Dette kan komme av at korn er en vare som er enkel å transportere og som også er lagringsdyktig. Hvor lagringsdyktig en vare er, og den geografiske konsentrasjonen av produksjonen, er blant det som påvirker i hvor stor grad det handles med landbruksvarer.

På eksportsiden preges den globale handelen av kun et fåtall eksportland. Ifølge FAO står de fem største eksportlandene av landbruksvarer for 70 prosent eller mer av de totale volumene som eksporteres, med noe variasjon innenfor de ulike varegruppene²⁴. Få eksportører av et produkt kan utgjøre en stor risiko for matforsyningen på verdensbasis dersom eksporten opphører eller blir betydelig redusert. Det kan være dårlige avlinger eller politiske endringer som påvirker hvor mye et land eksporterer, og til hvilken pris. Ifølge FAO vil konsentrasjonen av eksport øke for flere produktgrupper i årene som kommer, blant annet for ost og kjøtt.

Tabell 3: Verdens produksjon av de viktigste landbruksvarene, og andel som handles internasjonalt, siste tilgjengelige tall. Mill. tonn og andel i prosent

	Total produksjon (mill. tonn)	Endring siste år (mill. tonn)	Andel som handles internasjonalt	Tilsvarende andel året før	
Korn	Totalt	2 100	-40	17 %	16 %
	Hvete	757	3	23 %	23 %
	Mais	1 054	-34	14 %	13 %
Melk	806	+4	9 %	9 %	
Kjøtt	Totalt	325	3,5	10 %	10 %
	Storfe	70	1	13 %	13 %
	Fjørfe	118	1	11 %	11 %
	Svin	117	1	7 %	7 %
	Lam	15	0,1	6 %	6 %
Egg	74	+2,7	3 %	3 %	
Poteter/grønnsaker/ frukt/bær	Poteter	476	+4,2	3 %	3 %
	Friske grønnsaker	1 862	+38,9	2 %	2 %
	Epler	134	+4,9	6 %	10 %

Korn: Inkluderer alt korn (ekskl. ris), og er prognoser for kornåret 2017–2018. Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

Melk: Foreløpige tall for 2016. Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

Egg: Produksjon i 2016 og eksport i 2013. Andel handel er sum eksport av egg og eggprodukter i prosent av total produksjon i 2013. Kilde: FAO

Kjøtt: Prognose for produksjon og handel i 2017 Kilde: FAO

Poteter, friske grønnsaker, frukt og bær: Produksjon i 2016 (FAO), eksport i 2016 (UN Comtrade)

²⁴ OECD/FAO (2017), OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026, OECD Publishing, Paris.

3.2 Korn og oljefrø – rekordstor kornproduksjon i 2016–2017

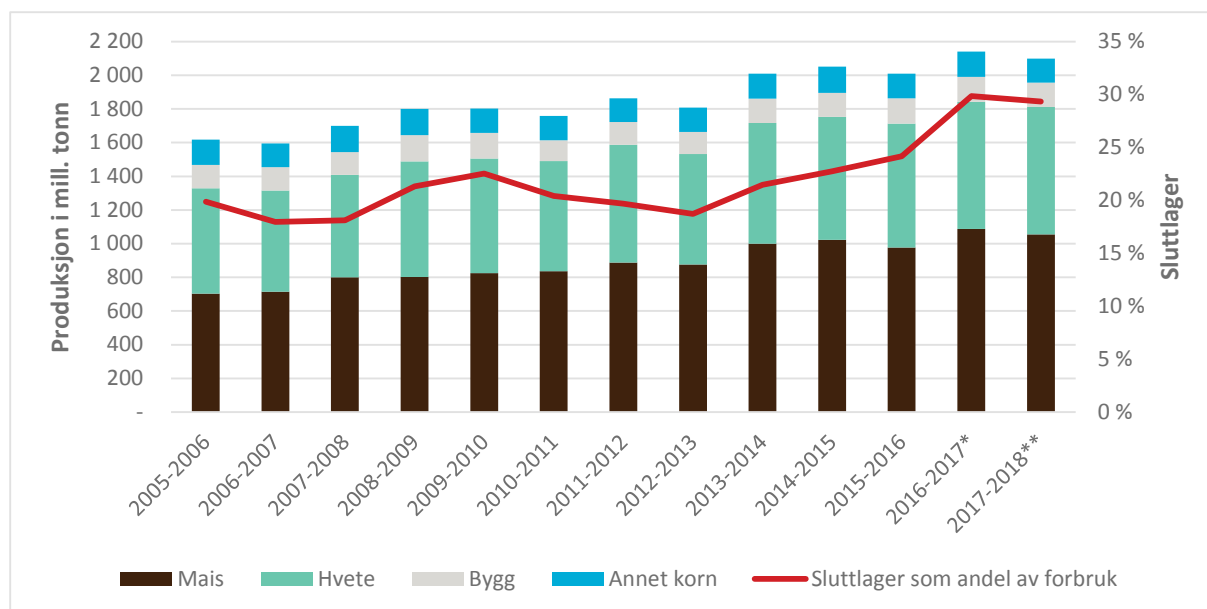
I 2016–2017 var det rekordstor produksjon av korn på verdensbasis. Produksjonen var på 2 140 mill. tonn. Det var spesielt stor produksjon av mais som bidro til den rekordstore mengden. Det er også ventet stor produksjon i 2017–2018, men ikke like stor som i 2016–2017.

Handelen med korn på verdensmarkedet økte i 2016–2017, men siden produksjonen var så stor, var det en mindre prosentvis andel av produksjonen som ble handlet på verdensmarkedet enn året før. Av den totale kornproduksjonen ble 16 prosent eksportert ut av landet det ble produsert i.

De internasjonale prisene på hvete holdt seg relativt stabile i 2017, med unntak av noen hopp i prisen på amerikansk hvete. Prisene på amerikansk og fransk mais var i 2014 og 2015 på samme nivå, men siden midten av 2016 har prisen på fransk mais vært høyere enn prisen på amerikansk mais.

3.2.1 Rekordstor kornproduksjon og forbruk i 2016–2017

Det internasjonale kornrådet (IGC) har estimert at verdens samlede produksjon av korn i 2016–2017 var på 2 140 mill. tonn. Det var en rekordhøy produksjon, som bidro til rekordhøye sluttlagre ved utgangen av kornåret. Dette til tross for at også forbruket av korn var rekordhøyt i samme periode.

Figur 8: Utviklingen i total kornproduksjon i verden og sluttlager som andel av forbruk²⁵. Mill. tonn og andel i prosent

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Estimat

**Prognose

Som vist i figur 8 var det rekordstor produksjon av hvete og mais på verdensbasis i 2016–2017. Det var spesielt økningen i produksjonen av mais som bidro til den store økningen i verdens kornproduksjon. Mens den totale kornproduksjonen økte med 6 prosent sammenlignet med året før, var oppgangen i maisproduksjonen på hele 10 prosent. Produksjonen av soya var også den høyeste noensinne, og økte med 11 prosent fra året før.

IGCs prognose for 2017–2018 viser at produksjonen av korn vil gå litt ned fra rekordåret 2016–2017, men at produksjonen likevel vil bli den nest største i historien. Nedgangen skyldes en mindre nedgang i produksjonen av samtlige av kornartene med stort produksjonsomfang. I prognosene for oljefrø er det ventet en nedgang i

²⁵ Sluttlager er differansen mellom tilgang på korn og forbruk et kornår. Sluttlager som andel av forbruk er sluttlager delt på forbruk i gjeldende kornår.

produksjonen av soyabønner sammenlignet med 2016–2017, mens det er ventet en liten økning i produksjonen av rapsfrø.

Tabell 4: De fem største produsentene av alt korn og hvete, endring siste år og andel av global produksjon, 2016–2017. Tonn og endring og andel i prosent

Totalt korn*				Hvete			
Land/ område	Produksjon, 1000 tonn**	Endring siste år	Andel av global produksjon	Land/ område	Produksjon, 1000 tonn**	Endring siste år	Andel av global produksjon
USA	466	10 %	22 %	EU	144	-10 %	19 %
Kina	357	-2 %	17 %	Kina	129	-1 %	17 %
EU	297	-5 %	14 %	India	86	-1 %	11 %
India	130	4 %	6 %	Russland	73	19 %	10 %
Russland	114	15 %	5 %	USA	63	12 %	8 %
Verden totalt	2 140	6 %		Verden totalt	755	2 %	

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Totalt korn ekskl. ris og oljefrø

**Produksjon basert på produksjonsår for det enkelte kornslag og produksjonsland

Hvete

Som tabell 4 viser, var den globale produksjonen av hvete i 2016–2017 på 755 mill. tonn. Dette var 18 tonn mer enn året før. Enkelte store produsenter, som EU, Kina og India produserte mindre hvete i 2016–2017 enn året før. Men med stor økning i produksjonen i Russland og USA, endte det likevel opp med at det ble rekordstor hveteproduksjon i kornåret 2016–2017.

I 2017–2018 er det ifølge IGCs prognoser ventet at produksjonen vil gå litt ned. Avlingen per dekar er ventet å bli omtrent som i 2016–2017, så nedgangen skyldes at det er sådd mindre arealer med hvete. Forbruket av hvete er ventet å øke, men det er prognosert at totalt forbruk vil bli mindre enn produksjonen, og dermed vil det bli en økning i sluttlageret på verdensbasis.

Mais

I 2016–2017 var det rekordstor produksjon av mais på verdensbasis. IGC estimerer at den totale produksjonen endte på 1,08 mrd. tonn. Rundt 35 prosent av maisproduksjonen har de siste årene blitt produsert i USA. Etter en nedgang i produksjonen i 2015–2016, økte produksjonen igjen til rekordstore 385 mill. tonn i USA i løpet av kornåret 2016–2017. Samme år var det også stor økning i produksjonen på den sørlige halvkule. Brasil hadde nesten 50 prosent større produksjon sammenlignet med året før, og Argentina hadde 25 prosent større produksjon. Sør-Afrika er ikke av de største produsentene, men i 2016–2017 var produksjonen på 17 mill. tonn, en dobling fra året før, da avlingen var på litt over 8 mill. tonn.

I 2017–2018 er det også ventet en stor avling med mais på verdensbasis, men mindre enn i 2016–2017. Nedgangen skyldes både at det er sådd mindre arealer, og at avlingen per dekar trolig vil bli lavere enn i 2016–2017.

Maisproduksjonen har vært økende siden starten av 2000-tallet. På 90-tallet lå produksjonen på rundt 500–600 mill. tonn, mens det er ventet at produksjonen i 2017–2018 vil bli på 1,054 mrd. tonn. En av grunnene til at maisproduksjonen har økt er at mais brukes i kraftfôrintensiv husdyrproduksjon. Verdens kjøttforbruk øker, fordi økonomisk vekst bidrar til at flere mennesker blir en del av middelklassen, og dermed har råd til å variere kostholdet med mer kjøtt. Dette gjelder for eksempel Kina, som har hatt stor økning i konsumet av svin og kylling. Med denne økningen har det også blitt økt behov for fôrkorn.

Soyabønner

Fordi soyabønner ikke er en kornart, er det ikke regnet med i produksjonstallene presentert ovenfor. Soya produseres likevel ofte på de samme arealene som korn, særlig mais, og markedet for soya henger tett sammen med kornmarkedene for øvrig. Soyabønner er verdens mest produserte oljefrø, og bearbeides blant annet til olje og mel som brukes til mat, biodrivstoff og dyrefôr.

I 2016–2017 ble det produsert 350 mill. tonn soya i verden, 11 prosent mer enn året før. Over 80 prosent av soyaproduksjonen i verden skjer i USA, Brasil og Argentina. I USA høstes soyabønnene fra september til oktober, mens soyabønnene høstes fra mars til mai i Sør-Amerika. I 2016–2017 var det en liten nedgang i produksjonen i Argentina, mens produksjonen i Brasil og USA økte med henholdsvis 20 og 9 prosent.

Det er ventet at det vil bli stor produksjon av soyabønner i 2017–2018, men ikke like stor som den rekordstore produksjonen i 2016–2017. Prognosene viser større arealer enn året før, men med en lavere avling per dekar. Forbruket er også ventet å øke, blant annet som følge av økt etterspørsel etter soya til fôr i Asia.

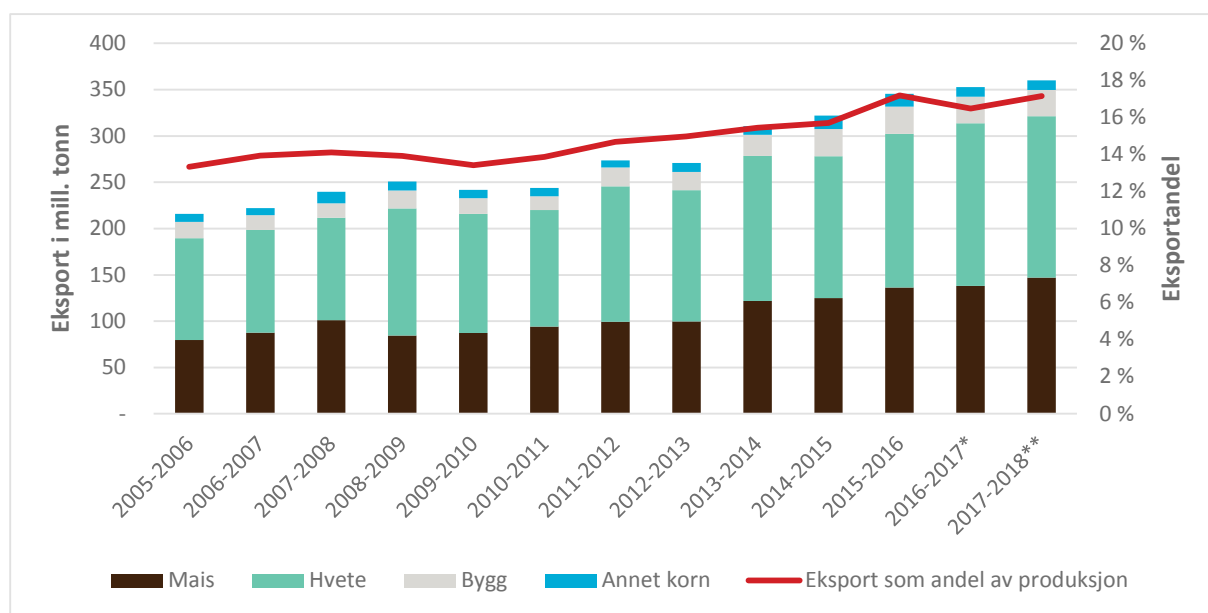
GMO-frie soyabønner

I Norge er det ikke tillat med GMO, så soyabønnene som brukes i Norge må være GMO-frie. Dette kan bli en større og større utfordring, ettersom en stadig økende andel av soyaproduksjonen i verden er GMO. I 2016 anslo IGC at 27 prosent av verdens soyaproduksjon var GMO-fri. I 2010 var andelen 34 prosent. Det meste av soyaproduktene som brukes i norsk kraftfôr kommer fra det norske selskapet Denofa. Denofa importerer soyabønner i hovedsak fra Brasil som videreføres til soyaolje og soyamel i Norge. Denofa er eid av det brasilianske selskapet Amaggi, som er en ledende eksportør av GMO-fri soya fra Brasil.

3.2.2 Stor kornproduksjon ga lavere eksportandel i 2016–2017

Korn er blant de landbruksvarene det handles mest med internasjonalt, både målt i mengde og som andel av total produksjon, og omfanget som handles er økende. Størrelsen på eksporten av korn økte også i 2016–2017, sammenlignet med 2015–2016, men fordi produksjonen var så stor gikk andelen som eksporten utgjorde av produksjonen litt ned, jf. figur 9.

IGC har estimert at det i 2016–2017 ble eksportert 353 mill. tonn korn på verdensbasis. Dette utgjorde 16,5 prosent av verdens kornproduksjon. I 2017–2018 er det ventet at eksporten vil øke til 360 mill. tonn, og at andelen dette utgjør av produksjonen vil øke til 17,1 prosent. Av de eksporterte mengdene korn kom 98 prosent fra USA, Ukraina, Argentina, EU, Russland, Australia, Brasil og Canada. Tidligere år har eksport fra disse landene utgjort 85–95 prosent av eksporten. Det er dermed høy konsentrasjon av hvor eksporten kommer fra. Dette gjør verdensmarkedet sårbart for eventuelle avlingsskader som kan forekomme i deler av verden.

Figur 9: Utviklingen i global kornhandel fordelt på kornslag og handel som andel av produksjon av korn. Mill. tonn og andel i prosent

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Estimat

**Prognose

Tabell 5 viser hvilke fem land som var de største eksportørene av korn totalt og av hvete i 2016–2017. USA er klart den største eksportøren av korn, totalt sett, og også av hvete. Hvem som følger USA varierer med hvor gode sesonger det har vært i ulike områder i verden. Etter USA er det Ukraina, Argentina, EU og Russland som har eksportert mest korn de siste årene. Kina og India er blant de største produsentene av korn i verden, men eksporterer omtrent ingenting til andre land.

Tabell 5: De fem største eksportørene av alt korn og hvete, eksportandel av landets produksjon og landets andel av global eksport 2016–2017. 1 000 tonn og andel i prosent

Totalt korn*					Hvete			
	Land/ område	Eksport, 1000 tonn	Eksport- andel av produksjon	Andel av global eksport	Land/ område	Eksport, 1000 tonn	Eksport- andel av produksjon	Andel av global eksport
1	USA	94	20 %	27 %	USA	29	46 %	16 %
2	Ukraina	45	68 %	13 %	EU	28	19 %	16 %
3	Argentina	44	58 %	12 %	Russland	28	38 %	16 %
4	EU	39	13 %	11 %	Australia	23	65 %	13 %
5	Russland	36	32 %	10 %	Canada	20	64 %	11 %
	Verden totalt	353	16 %		Verden totalt	176	23 %	

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Totalt korn ekskl. ris og oljefrø

Eksport er basert på handelsår (går fra juni til juli), mens produksjon er basert på produksjonsår for det enkelte kornslag og produksjonsland

EU, Kina og India er de største produsentene av hvete i verden, men mye av hveten går til eget forbruk. I EU ble kun 19 prosent av produksjonen eksportert i 2016–2017, mens tilsvarende andel i Kina og India var henholdsvis 0,7 og 0,5 prosent. USA ligger på femteplass blant verdens hveteprodusenter, men er likevel landet som eksporterer mest. I 2016–2017 utgjorde eksporten hele 46 prosent av produksjonen.

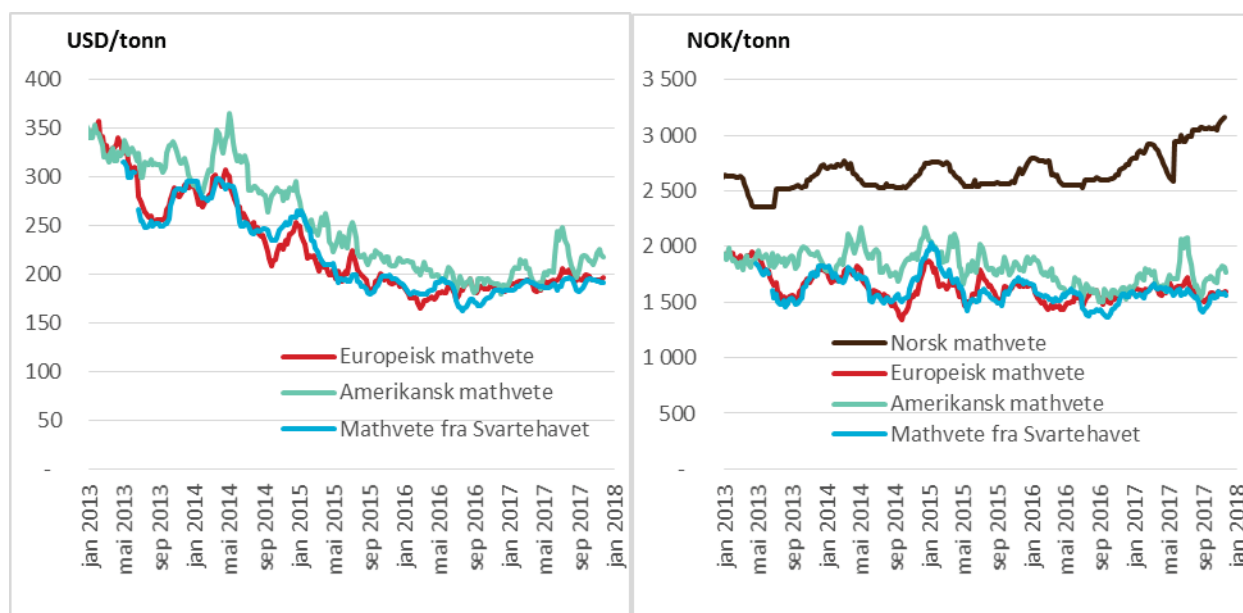
USA er den største produsenten av mais, og er også det landet som eksporterer mest mais. Men eksporten av mais fra USA utgjør bare 15 prosent av landets produksjon. Dette skyldes at rundt 80 prosent av produksjonen brukes i USA til dyrefôr eller til industrielle formål, som for eksempel etanol til biodrivstoff.

Den nest største produsenten av mais er Kina. Kina eksporterer omtrent ingenting av det de produserer av mais, og rundt 70 prosent av produksjonen går til dyrefôr.

Det landet som eksporterer den største andelen mais av produksjonen er Ukraina, som eksporterer rundt 70–80 prosent av det de produserer. Ukraina produserer i underkant av 30 mill. tonn mais i året, og var i 2016–2017 den sjetteste største produsenten av mais på verdensbasis. Til sammenligning produserte USA samme år 385 mill. tonn.

3.2.3 Lave, stabile priser i 2017

I 2017 har prisene på hvete i EU og Svartehavsområdet holdt seg på et relativt stabilt nivå. Prisen på amerikansk hvete har derimot svingt litt mer. Prisen gjorde et lite hopp i februar, etter at oppdaterte prognoser viste en nedgang i sluttlagrene for 2016–2017, som følge av at prognosene for eksport fra USA ble oppjustert. I juni 2017 kom det et nytt hopp i prisen på amerikanske hvete. Denne gangen skyldtes prisøkningen at finansielle spekulanter handlet mye. Bakgrunnen var bekymringer rundt den kommende avlingen i USA, og uroligheter rundt hvorvidt varmt vær ville ha negativ innvirkning på produksjonen i EU, Svartehavsområdet og Australia.

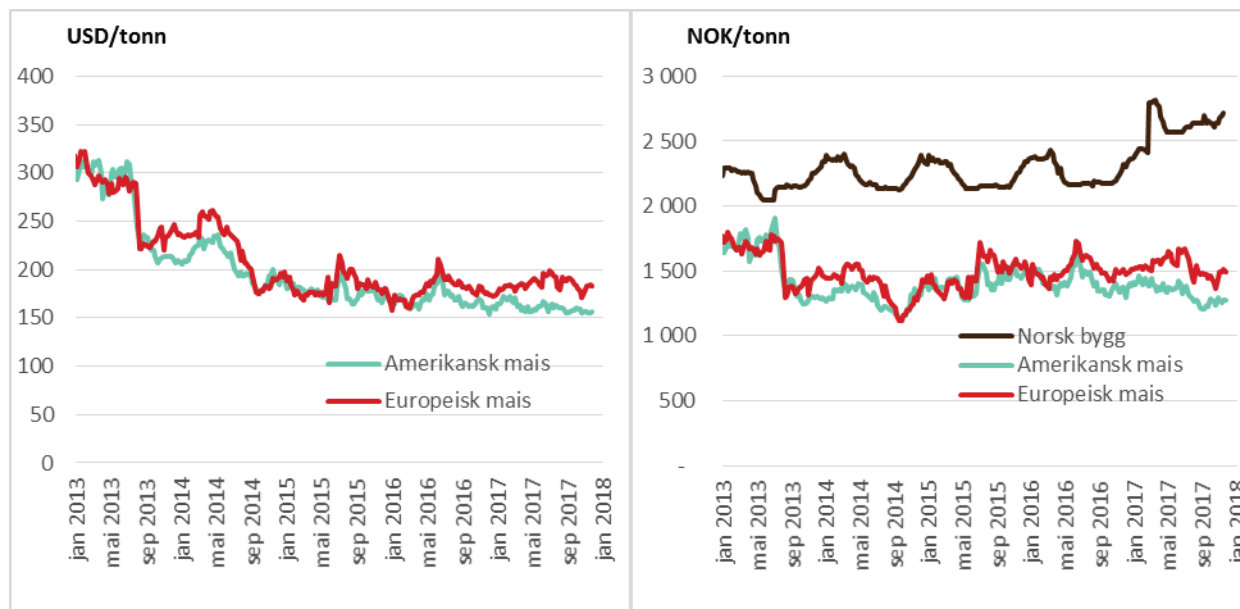
Figur 10: Prisutviklingen på hvete 2013–2017. USD/tonn og NOK/tonn

Kilder: Det internasjonale kornrådet (IGC) og Norske Felleskjøp

Internasjonale priser: FOB (Free On Board). Amerikansk mathvete: Hard Red Winter Gulf fra USA. Europeisk mathvete: Gjennomsnitt av tysk B-hvete og fransk grade 1. Mathvete fra Svartehavet: Black Sea Wheat Grade 4.

Norske priser: Noteringspriser per uke, korrigert for prisnedskrivningstilskudd og håndteringskostnader.

Den amerikanske maisprisen gikk ned i 2017. Dette skyldes den rekordstore produksjonen som nevnt i avsnitt 3.2.1. I Frankrike var det imidlertid dårlige avlinger. Dette førte til at det var høyere pris på fransk mais enn amerikansk mais. Som man ser i figur 11 har prisene på amerikansk mais og europeisk mais fulgt hverandre tett de siste årene, men fra midten av 2016 har prisene beveget seg fra hverandre.

Figur 11: Prisutviklingen på mais og norsk bygg 2013–2017. USD/tonn og NOK/tonn

Kilder: Det internasjonale kornrådet (IGC) og Norske Felleskjøp

Amerikansk mais: FOB Mexicogulven. Europeisk mais: Sluttkurs per uke til futures-kontrakter på den franske børsen Euronext. Norske priser: Noteringspriser per uke, korrigert for prisnedskrivningstilskudd og håndteringskostnader.

3.2.4 Hvordan påvirker verdensmarkedet Norge?

Det norske importsystemet for korn bidrar til å dempe betydningen av prisvariasjonene på verdensmarkedet. Det er fordi mel- og kraftfôrprodusentene kan importere korn til en nedsatt tollsats innenfor egne kvoter for henholdsvis matkorn og karbohydratråvarer til kraftfôr. Landbruksdirektoratet fastsetter tollsatsen ut fra differansen mellom norsk prisnivå og verdensmarkedsprisen, og dette skal i prinsippet nøytralisere prissvingningene på verdensmarkedet. Tollsatsene settes imidlertid for tre måneder av gangen, og svingninger i både priser og valutakurs gjennom denne perioden kan derfor være enten gunstig eller ugunstig for importørene. Landbruksdirektoratet fastsetter størrelsen på kvotene ut fra tilgangen på norsk korn og råvarebehovet til henholdsvis matmel- og kraftfôrmøllene. Markedsrapport 2017²⁶ beskriver importen innenfor kvote nærmere. Kraftfôrindustrien kan også importere en rekke andre råvarer til kraftfôr uten kvotebegrensning, men til nedsatt toll som Landbruksdirektoratet fastsetter hver måned. Dette gjelder for eksempel for soya- og rapsmel.

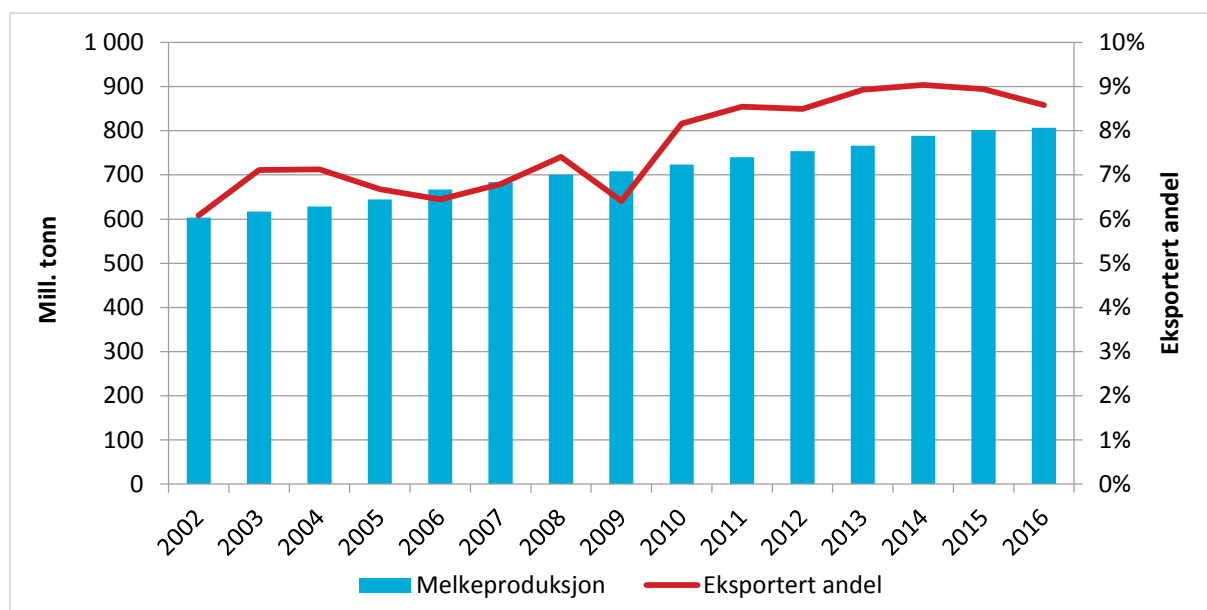
²⁶ Landbruksdirektoratet (2018). Rapport nr. 4/2018

3.3 Melk – høye smørpriser og store lagre av skummetmelkpulver

Melkeproduksjonen i verden gikk opp med 4 mill. tonn til 806 mill. tonn i 2016 viser tall fra OECD-FAO Agricultural Outlook. EU, New Zealand, USA og Australia er de største eksportlandene, til sammen har de over 70 prosent av eksporten av meieriprodukt i verden. I 2017 var det høye smørpriser og store lagre av skummetmelkpulver som preget markedet i EU og verden. Prisen på skummetmelkpulver var lav, på tross av det var det gode priser til melkebøndene i EU. Differansen mellom norsk og EU-pris til bonde på melk har over tid økt, men i 2017 gikk den ned med om lag 50 øre per liter.

3.3.1 Produksjonen av melk økte i 2016

Melkeproduksjonen i verden økte i 2016. Foreløpige tall fra OECD og FAO viser at produksjonen av melk i 2016 var 806 mill. tonn. Det var en økning på nesten 1 prosent, tilsvarende 4 mill. tonn, fra 2015. Siden 2002 har produksjonen økt med 200 mill. tonn.

Figur 12: Utvikling i verdens produksjon av melk og andel av den som er eksportert (2016 er foreløpige tall). Mill. tonn og andel i prosent

Kilde produksjon: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026. Kilde eksportandel: Landbruksdirektoratet

EU, India og USA var de største produsentene av melk i 2016, jf. tabell 6. India var den største melkeprodusenten, men eksporterte og importerte relativt beskjedne mengder. De største eksportørene av meieriprodukter var EU og New Zealand, mens USA og Australia var nummer tre og fire. De landene som importerte mest var Kina, Mexico og Russland. Russlands import i 2015 var relativt lav, mens i 2016 var imidlertid mengden nesten oppe på nivå med mengden fra 2014. Den lave russiske importen i 2015 var et resultat av at Russland innførte forbud mot å importere blant annet meieriprodukter fra EU, USA, Australia, Canada og Norge. Kinas import ligger på om lag samme nivå som i 2015, men er redusert sammenlignet med 2014 da importen var på 9,7 mill. tonn. Landbruksdirektoratet anslår at 8,6 prosent av verdens melkeproduksjon i 2016 gikk til produksjon av ost, skummet- og helmelkpulver for eksport. Dette anslaget er litt ned fra 2015 og 2014 da anslagene var henholdsvis 8,9 prosent og 9,1 prosent.

Tabell 6: Produksjonen av melk, og import og eksport av meieriprodukter (ekskl. smør) i 2016 omregnet til mengde melk. Mill. tonn og andel i prosent

Produksjon		Import		Eksport		
Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	% av prod.
EU	163,9	Kina	6,8	New Zealand	19,0	91 %
India	160,4	Mexico	4,4	EU	17,5	11 %
USA	96,4	Russland	4,1	USA	9,3	10 %
Pakistan	42,0	Algerie	3,5	Australia	4,0	42 %
Kina	40,0	Japan	3,2	Argentina	2,1	22 %
Russland	30,2	Saudi Arabia	3,0	Saudi Arabia	1,6	66 %
Brasil	28,0	Indonesia	2,2	Uruguay	1,6	73 %
New Zealand	20,9	USA	2,1	Egypt	1,0	16 %
Tyrkia	20,9	Malaysia	2,0	Sveits	0,8	19 %
Mexico	12,1	Filippinene	2,0	Iran	0,6	7 %
Andre land	191,6	Andre land	36,3	Andre land	11,8	6 %
Verden	806,4	Verden	69,6	Verden	69,2	8,6 %

Kilde: Landbruksdirektoratets beregninger basert på OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

New Zealand er i en særstilling når det gjelder mengde og andel av melken som går til eksport, med hele 91 prosent av produksjonen som eksporteres. Uruguay har også stor eksport, hvor 71 prosent av produksjonen eksporteres. Det er helmelkpulver (HMP) som er den store eksportvaren for New Zealand og Uruguay, mens skummetmelkpulver (SMP) og ost utgjør mindre deler av volumet. Smør er også et stort eksportprodukt fra New Zealand, men er ikke med i vår beregning i tabell 6. Uruguay og Saudi Arabia eksporterer begge mer enn halvparten av melken de produserer. I Saudi Arabia er ost den dominerende eksportvaren. Samtidig importerer Saudi Arabia mer meieriprodukter enn de eksporterer.

Australia og Argentina er adskillig større produsenter enn Uruguay og Saudi Arabia. Men samtidig som eksporten er større, er eksportandelen lavere. SMP er det største eksportproduktet i Australia etterfulgt av ost, mens HMP utgjør en mindre andel. Argentina eksporterer mest HMP, etterfulgt av ost og SMP.

EU og USA er nummer to og tre på listen over verdens største eksportører av meieriprodukter. Eksportandelene er imidlertid lavere siden store deler av produksjonen konsumeres innenlands. Ost er det største eksportproduktet fra EU, fulgt av SMP, mens eksporten av HMP utgjør mer beskjedne mengder. Som for New Zealand er også smør et stort eksportprodukt fra EU. Eksporten fra USA domineres av SMP, som utgjør to tredeler av melken som går til eksport. Ost utgjør om lag en tredel, men eksporten av HMP er beskjeden.

De fire største eksportørlandene står for 72 prosent av mengden eksportert melk. Importen er derimot fordelt på flere land. De fire største importørlandene utgjør 27 prosent av mengden importert melk.

Tabell 7 viser de 13 landene med størst melkeproduksjon, fordelt på ulike meieriprodukter og tilhørende eksportandel for disse produktene. Til sammen står EU, India og USA for halvparten av verdens melkeproduksjon. India skiller seg fra EU og USA ved at det har mindre produksjon av bearbejdede produkter (ost og pulverprodukter), og ved at størsteparten av melken som produseres går inn i produksjonen av ferske meieriprodukter. I EU er ost det største meieriproduktet. Forutsetter man at det går ca. 10 liter melk med i produksjonen av én kg ost, så ser vi at om lag to tredeler av EUs melkeproduksjon går til ysting. Også i USA er ost en stor produksjon. Med samme forutsetning som for EU, ser vi at halvparten av den amerikanske melken går til ysting.

Tabell 7: Produksjon av melk totalt og av ulike meieriprodukt, samt eksportandel, i et utvalg land i 2016. 1 000 tonn

Land/ Område	Total melke- prod.	Prod. av ferske meieri produkt ¹	Smør		Ost		SMP ²		HMP ³	
			Prod.	Eksport- andel	Prod.	Eksport- andel	Prod.	Eksport- andel	Prod.	Eksport- andel
EU	163 878	46 710	2 429	8,7 %	9 996	7,9 %	1 602	35,6 %	735	51,6 %
India	160 377	107 132	4 162	0,2 %	3,0	-	220	7,0 %	5	26,0 %
USA	96 388	23 644	866	1,5 %	5 440	5,3 %	1 019	55,6 %	43	34,9 %
Pakistan	42 000	33 362	730	0,0 %	0	-	0	-	0	-
Kina	39 995	28 022	98	0,9 %	256	0,0 %	60	-	1 375	-
Russland	30 162	15 712	318	1,9 %	590	6,9 %	83	1,5 %	36	3,9 %
Brasil	28 013	15 968	82	2,7 %	745	0,4 %	153	0,1 %	514	3,9 %
New Zealand	20 927	440	564	77,9 %	330	92,8 %	509	83,7 %	1 260	98,9 %
Tyrkia	20 927	15 557	209	0,2 %	197	21,3 %	0	-	0	-
Mexico	12 098	3 570	203	6,7 %	374	0,2 %	42	5,9 %	217	5,6 %
Ukraina	10 369	7 374	100	10,9 %	135	7,8 %	93	35,1 %	9	27,8 %
Argentina	9 711	1 564	36	16,7 %	552	9,6 %	37	70,3 %	146	75,1 %
Canada	9 541	2 921	94	0,2 %	447	3,5 %	99	23,6 %	9	6,9 %
Verden	806 377	405 845	11 148	8,2 %	22 836	10,7 %	4 513	46,8 %	5 122	46,2 %

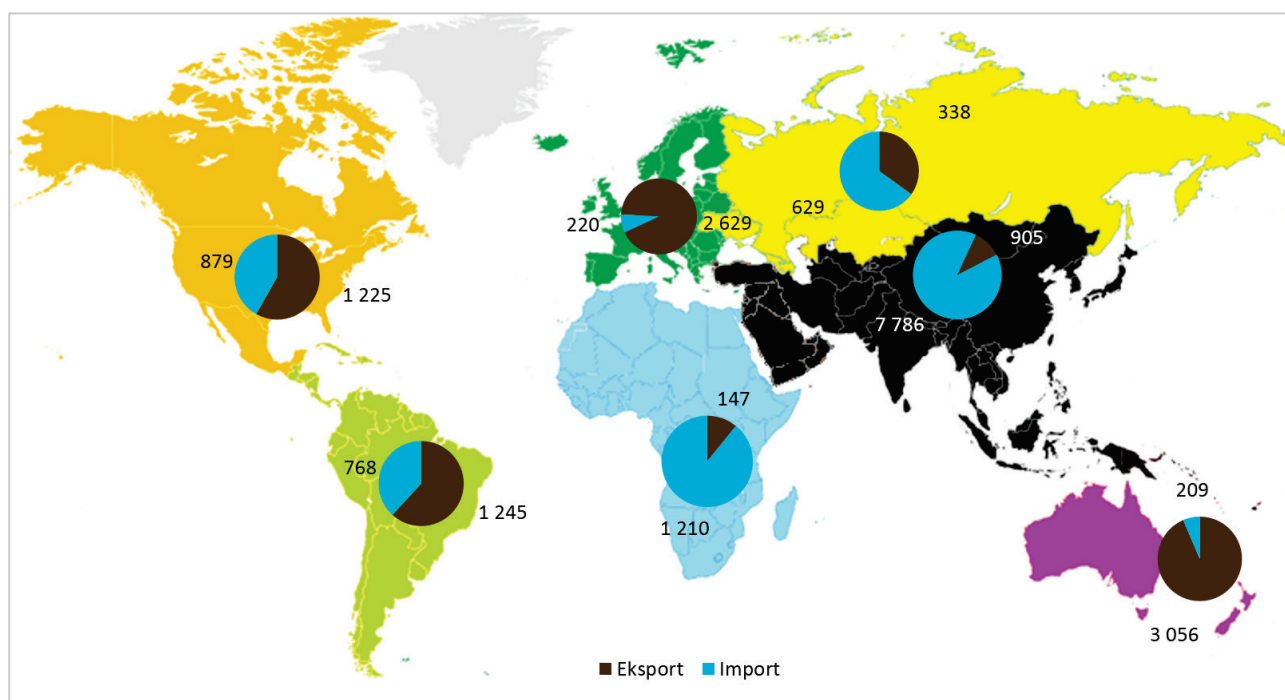
Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

¹Ferske produkter er produkter som har relativt kort holdbarhet sammenlignet med smør, ost og pulverprodukter, f.eks vanlig fersk drikkemelk.

²SMP: Skummetmelkpulver

³HMP: Helmelkpulver

Figur 13 viser at de store eksportørene av meieriprodukter befinner seg i Oseania, Nord- og Sør-Amerika og Vest-Europa, mens det i Afrika, Øst-Europa, Midtøsten og Asia importeres mer meieriprodukter enn det eksporteres. Tallene viser eksport av ferdig vare. Siden OECD-FAO ikke har data for alle land, er ikke tallene i figuren fullstendige, og gir kun en illustrasjon av handelen med meieriprodukter.

Figur 13: Importert og eksportert skummetmelkpulver, helmelkpulver, smør, ost, kasein og mysepulver i 2016. 1 000 tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratets beregninger basert på OECD-FAOs foreløpige tall for import og eksport av meieriprodukter

3.3.2 Produksjonen økte i de store eksportlandene i 2017

Liten økning i produksjonen i EU

I perioden januar til september 2017 økte produksjonen av melk i EU med 0,4 prosent²⁷ sammenlignet med samme periode i 2016. I januar og februar viser tallene fra EU-kommisjonen at leveransene var lavere enn i 2016, men fra mars til september var leveransene høyere enn i 2016. Av de landene i EU med størst melkeproduksjon var det nedgang i Tyskland, Frankrike og Nederland. I Storbritannia, Polen, Italia, Spania og Irland gikk leveransene opp. På tross av et lavere antall melkekyr forventer EU-kommisjonen²⁸ at leveransene av melk vil øke med 0,7 prosent for hele 2017 sammenlignet med 2016. I 2018 forventer den at produksjonen vil øke med mer enn 1 prosent, hovedsakelig på grunn av at produksjonen tar seg opp igjen i Tyskland og Frankrike, og at den gjennomsnittlige avdrått øker.

Produksjon og forbruk øker i USA

I USA var produksjonen av melk 96,4 mill. tonn i 2016²⁹. Leveransene i perioden januar til september 2017 var 1,5 prosent opp fra tilsvarende periode i 2016. Dersom økningen er lik for siste kvartal av 2017 vil total produksjon i USA bli 97,8 mill. tonn i 2017. Forbruket av meieriprodukter innenlands i USA har økt de siste årene, mens eksportmengdene har vært relativt stabile. Produksjonen av melk i USA har økt jevnt de siste 10 årene, fra 84 mill. tonn i 2007 til 96 mill. tonn i 2016.

Redusert melkeproduksjon i New Zealand

New Zealand har økt produksjonen av melk over en rekke år. Fra produksjonssesongen 2007–2008 til 2014–2015 økte melkeproduksjonen fra 15,2 mill. tonn til 21,9 mill. tonn³⁰. I sesongene 2015–2016 og 2016–2017 var produksjonen noe redusert. I sesongen 2016–2017 var produksjonen 21,3 mill. tonn. Produksjonssesongen i New Zealand går fra juni til mai. Tall for inneværende sesong viser per oktober en økning i produksjonen på 0,9 prosent.

Fall i produksjonen i Australia

I Australia går produksjonssesongen fra juli til juni. Siste hele sesong, fra juli 2016 til juli 2017, viste en reduksjon i produksjonen på hele 9,7 prosent. De tre første månedene i inneværende sesong viser en økning fra samme periode i fjor på 1 prosent.

3.3.3 Økt import i Kina og Mexico, Russlands import er stabil i 2017

Kina er den største importøren av meieriprodukter i verden. På tross av en produksjon av melk på 40 mill. tonn importerer Kina melk. For 2016 har vi estimert at Kina importerte meieriprodukter tilsvarende 6,8 mill. tonn melk, jf. tabell 6. Dette tilsvarer importen i 2015, men er en reduksjon sammenlignet med importen i 2014, som var på 9,7 mill. tonn. I perioden januar til november 2017 har importen til Kina økt for de fleste typer meieriprodukter³¹. Det er helmelkpulver og mysepulver som er de to største produktene målt i mengde. Skummetmelkpulver er nummer tre. Ost, smør og laktose er relativt like, men utgjør til sammen en betydelig mengde. Kasein er det eneste meieriproduktet hvor den kinesiske importen har gått ned, men dette utgjør en

²⁷ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/eu-raw-milk-deliveries_en.pdf

²⁸ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/current_en.pdf

²⁹ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/world-raw-milk-production-us-nz-au_en.pdf

³⁰ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/world-raw-milk-production-us-nz-au_en.pdf

³¹ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/dashboard-dairy_en.pdf

beskjeden mengde. Dersom vi legger økningen i perioden januar til november 2017 til grunn for hele 2017, vil den kinesiske importen av meieriprodukter i 2017 tilsvare 8,4 mill. tonn melk.

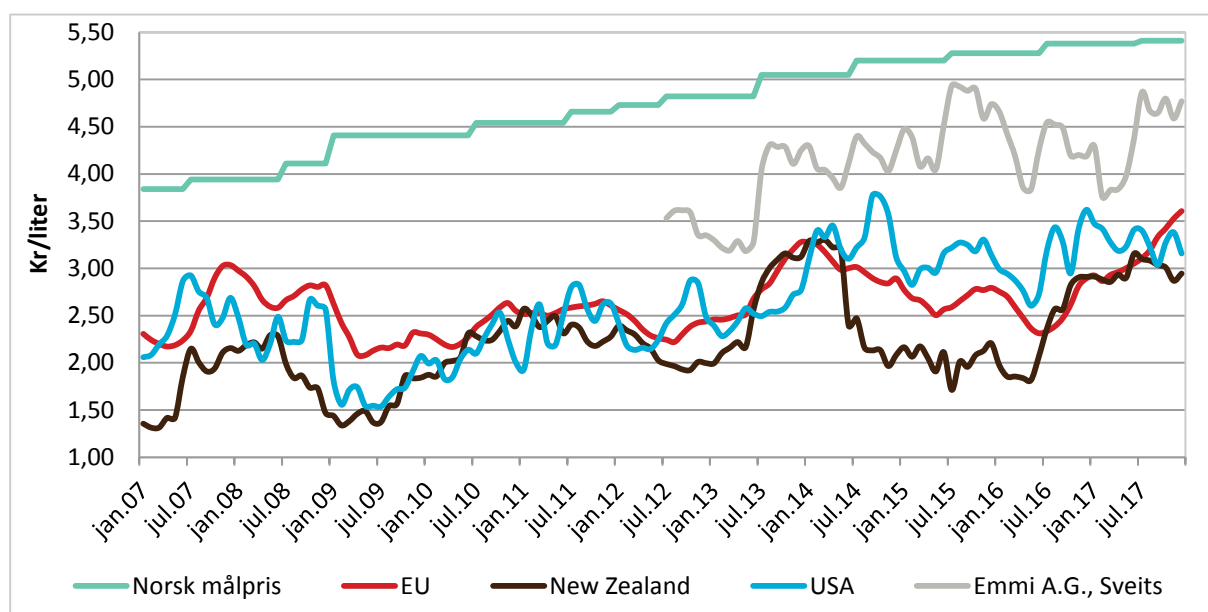
Mexico er nummer to på lista over importører. Skummetmelkpulver er størst og ost er nest størst av meieriproduktene som Mexico importerer. Importen frem til september i 2017³¹ av skummetmelkpulver økte med 19 prosent sammenlignet med importen i samme periode i 2016. På bakgrunn av det kan vi anslå Mexicos import av melk i 2017 til 4,9 mill. tonn melk.

Russland var den tredje største importøren av meieriprodukter i 2016, jf. tabell 6. Vi har estimert Russlands import til 4,1 mill. tonn melk. Dette er nesten en dobling av importen i 2015, men ned 0,8 mill. tonn fra estimatet for 2014. Etter importforbudet fra august så vi at importen av meieriprodukter til Russland gikk kraftig ned. Det rammet spesielt eksporten fra EU til Russland. Tall fra Milk Market Observatory³¹ viser at i perioden januar til oktober 2017 har importen av meieriprodukter i Russland økt noe, men det er likevel godt under mengdene fra 2013.

Algerie er også en stor importør av meieriprodukter. Tall per oktober 2017³¹ viser stor økning i importen av skummetmelk- og helmelkpulver. Dersom resten av 2017 viser samme utvikling vil importen til Algerie øke med anslagsvis 1 mill. tonn melk.

3.3.4 Redusert differanse mellom norsk og internasjonal melkepris i 2017

Figur 14 sammenligner norsk målpris på melk med en beregnet gjennomsnittlig pris til produsent for melk levert i EU, amerikansk pris til produsent, melkeprisen fra new zealandske Fonterra og melkeprisen fra det største sveitsiske meieriselskapet Emmi AG, omregnet til norske kroner. Fra 1. juli 2017 økte den norske målprisen på melk med 3 øre, og er i jordbruksavtaleåret 2017–2018 kr 5,41 per liter. Tine har de siste årene ligget på målpris som gjennomsnitt for jordbruksavtaleåret (fra 1. juli til 30. juni) ved salg av melk videre til bearbeiding i norsk meieriindustri. Les mer om oppnåelse av målpris på melk i 2016–2017 i Målprisrapport 2016–2017³².

Figur 14: Utviklingen i melkepris til produsent internasjonalt, og norsk målpris, 2007– 2017. Kr/liter

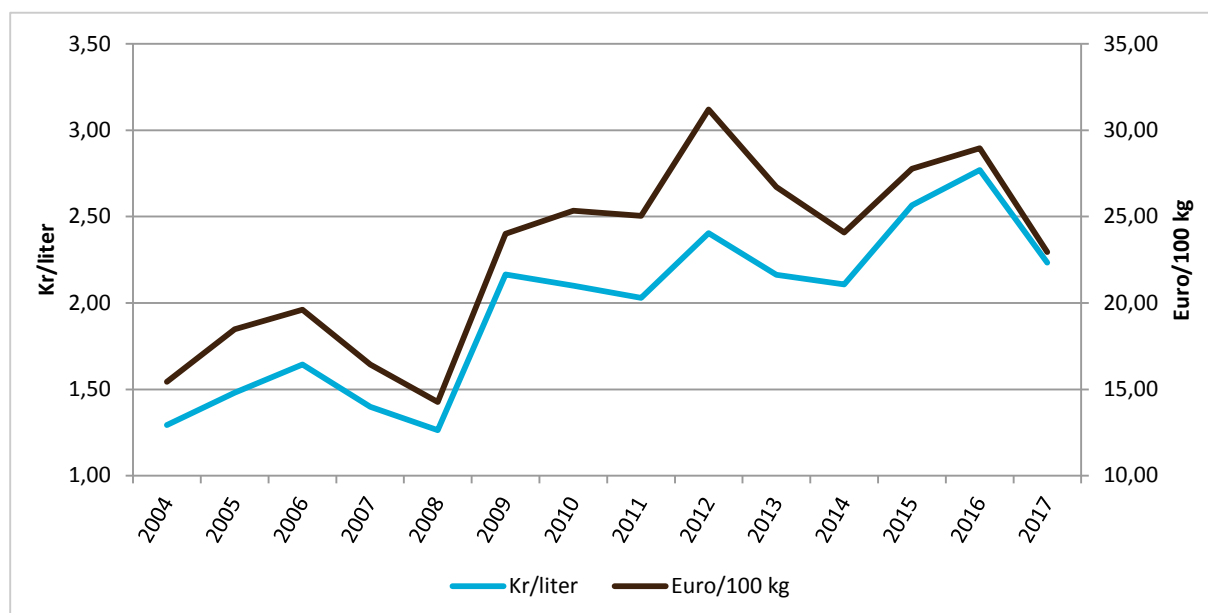
Kilde: www.milkprices.nl, http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/eu-historical-price-series_en.xls, Landbruksdirektoratet
Prisene fra EU, New Zealand, USA og Sveits er oppgitt i euro per kg og er omregnet til kroner per liter ved hjelp av valutakurser fra Norges Bank.

³² Landbruksdirektoratet (2017). Rapport nr. 25/2017

Prisene på meieriprodukter i det internasjonale markedet svinger, mens prisene på meieriprodukter i Norge er mer stabile. De internasjonale prisene for meieriprodukter var svært lave i mai 2016. I EU reflekteres lave meieriproduktpriser i pris til produsent. Figur 14 viser at pris til produsent for melk var svært lav i juli 2016, et par måneder etter de lave meieriproduktprisene. Da var den gjennomsnittlige melkeprisen til bonde i EU 25,67 euro/100 kg (kr 2,33 per kg), som er den laveste prisen siden forsommeren 2009. Differansen mellom EU-prisen og norsk målpris var da kr 3,05 per liter, som er det største den har vært. I EU fulgte situasjonen med lav melkepris en periode med høy produksjon som skapte en ubalanse i markedet. Store mengder skummetmelkpulver ble kjøpt inn på intervensjonslager. Intervensjonskjøpene støttet prisen i markedet og i de siste månedene av 2016 økte prisene på meieriprodukter. I 2017 har vi sett at prisen på skummetmelkpulver har vært lav, mens andre meieriprodukter (ost, smør og helmelkpulver) har hatt økte priser. Disse økte prisene har støttet prisen på melk til produsent og den har derfor økt gjennom 2017. I november 2017 var melkeprisen i EU 37,62 euro/100kg (kr 3,51 per kg). Dette var 18 prosent høyere enn i november 2016.

Figur 14 viser utviklingen i produsentpriser internasjonalt. Gjennom siste del av 2016 og i 2017 ser vi at prisene økte, mens den norske målprisen gikk opp 3 øre per liter 1. juli 2017. Utviklingen i kursen for den norske kronen mot euro bidrar også til at differansen mellom melkeprisen i EU og Norge går kraftig ned fra rekordnivået i 2016. Melkeprisen i EU lå i perioden januar til november 2017 gjennomsnittlig kr 2,28 per liter under gjennomsnittlig norsk målpris for perioden. For 2016 var differansen kr 2,77 per liter.

I figur 15 viser vi utviklingen i gjennomsnittlig differanse per kalenderår mellom norsk målpris for melk og den gjennomsnittlige prisen til produsent i EU. Den viser at differansen har økt fra kr 1,29 per liter i 2004 til kr 2,28 per liter i per november 2017.

Figur 15: Utviklingen i gjennomsnittlig differanse per kalenderår mellom norsk målpris for melk og gjennomsnittlig melkepris til produsent i EU. Kr/liter og Euro/100 kg

3.3.5 Høyere priser på meieriprodukter i 2017

FAOs³³ prisindeks for meierivarer viste oppgang i 2017 sammenlignet med 2016. Prisindeksen tar utgangspunkt i årene 2002–2004, og gjennomsnittet av denne perioden er satt til 100. Indeksen viser utviklingen i prisene på meieriprodukter som handles internasjonalt. Fra et relativt lavt nivå i 2016, hvor indeksen viste 154 poeng i gjennomsnitt, viste den 202 i gjennomsnitt for 2017. Indeksen viser en liten prisnedgang i de fire første månedene av året, mens den så økte videre frem til september. Ved utgangen av desember var indeksen på 184. FAO utgir også en inflasjonsjustert indeks. Gjennomsnittlig for de siste ti årene frem til og med 2016 var indeksen på 156 poeng. Justert for inflasjon viser indeksen 173 for 2017. Dette viser en realprisvekst for meieriprodukter solgt på det internasjonale markedet. Se også figur 6.

I det internasjonale markedet for meieriprodukter er små forskyvninger i balansen mellom tilbud og etterspørsel nok til at det merkes med endringer i prisene. Den økte etterspørselen etter meieriprodukter i 2017 blant de store importørlandene nevnt i avsnitt 3.3.3, kan være en av årsakene til høyere priser i 2017.

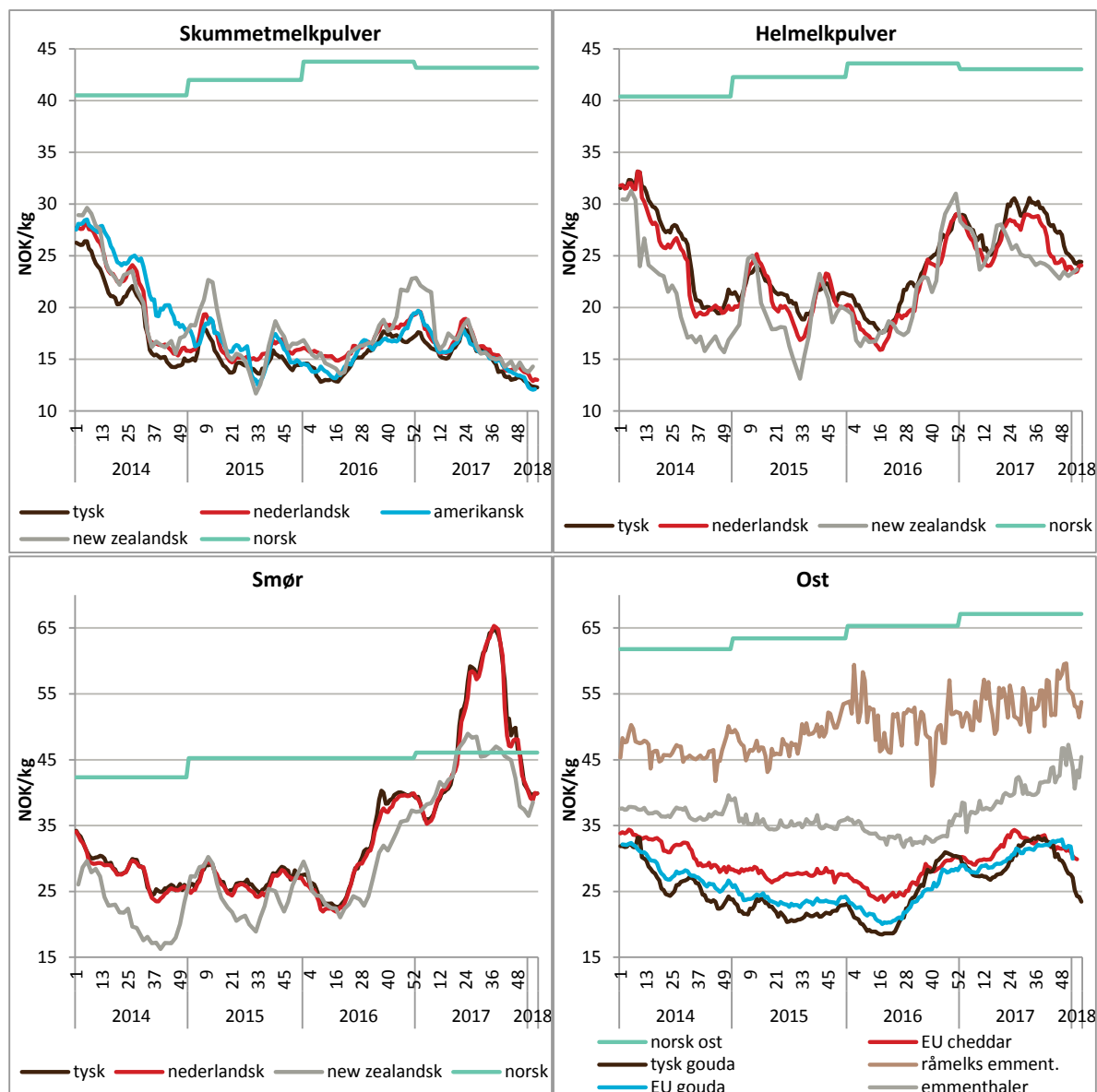
I 2017 har prisene på smør vært rekordhøye. I figur 16 kan man se at prisene i EU nådde helt opp til kr 65 per kg, og i store deler av året lå høyere enn norske priser. Stor etterspørsel etter smør i EU bidro sterkt til prisøkningen. Tall for perioden januar til september 2017 viste at smørproduksjonen i EU var 3,5 prosent lavere enn i samme periode i 2016. Produksjonstall for januar til november 2017 viser reduksjon på kun 0,9 prosent lavere enn for de samme månedene i 2016³⁴. Smørproduksjonen økte dermed utover høsten 2017. Det har ikke vært kjøpt inn smør via intervensjonsordningen til offentlige lagre i EU på flere år, men det var ved inngangen til 2017 vel 24 000 tonn smør i private lagre. Denne mengden ble solgt ut i løpet av de fem første månedene av året. Smørprisen i EU har til tider vært ganske mye over priser i blant annet USA og New Zealand.

I motsetning til smørprisen har prisen for skummetmelkpulver (SMP) vært lav gjennom hele 2017. Produksjonen av SMP i EU var i de elleve første månedene av 2017 3,3 prosent lavere enn i 2016. Intervensjonsordningen for skummetmelkpulver har vært en viktig faktor for utviklingen på markedet for SMP. Det er store lagre av SMP i EU. I første halvdel av 2016 ble det kjøpt inn store mengder til offentlige intervensjonslagre. Ved inngangen til 2017 lå det til sammen 412 000 tonn SMP på private og offentlige lagre i EU. Dette har blitt redusert til 380 000 tonn ved utgangen av 2017. Produksjonen av SMP i EU i 2016 var på 1 545 000 tonn. Det vil si at 25 prosent av årlig produksjon av SMP ligger på lager. De store lagrene har lagt en demper på prisene i 2017, og vil sannsynligvis prege prisutviklingen langt inn i 2018.

Prisen på helmelkpulver (HMP) har vært høy i 2017. I likhet med prisen på smør, økte HMP-prisen fram mot høsten 2017 og har gått litt ned mot slutten av året. Produksjonen av HMP i EU økte frem til november 2017 med 2,2 prosent sammenlignet med 2016. Som for smør, har EU-prisene på HMP vært høyere enn prisen på samme vare fra andre eksportører. I figur 18 kan man se at pris på HMP fra New Zealand har ligget lavere enn prisene på tyske og nederlandske varer.

³³ FAO. FAO Food Price Index. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.

³⁴ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/dashboard-dairy_en.pdf

Figur 16: Utvikling i pris på meieriprodukter på engrosnivå, fra 2014 til uke 5 2018. NOK/kg

Kilder: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.milchwirtschaft.de, www.globaldairytrade.info, www.zuivelnl.org, USDA og Landbruksdirektoratet

Om prisene: Norsk pris er den som Landbruksdirektoratet anvender ved fastsettelse av satsene for prisnedskrivning og eksportstøtte innenfor RÅK-ordningen.

Bevegelsene i ostepriene har historisk sett vært mindre enn på andre meierivarer som handles internasjonalt. Det finnes mange typer oster som i stor grad ikke vil berøres av prisutviklingen på meieriprodukter internasjonalt. På den andre siden er det en gruppe oster som ofte refereres til som "generiske oster"³⁵. Disse ostene kan man i figur 18 se at de hadde mye den samme prisutviklingen som for eksempel HMP. Prisene gikk ned gjennom 2014 og 2015 og inn i 2016. De steg igjen mot slutten av 2016 og i 2017, men mot slutten av 2017 kan vi se at de også går ned igjen i pris. EUs osteproduksjon har i perioden januar til september 2017 økt med 1,3 prosent sammenlignet med samme periode i 2016. I samme periode økte eksporten med 5 prosent³⁶.

³⁵ Generiske oster er en samlebetegnelse på hvite harde oster som er relativt like, f.eks. cheddar, gouda og edamer, og som omsettes i store kvanta internasjonalt.

³⁶ https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/market-situation-presentation_en.pdf

3.3.6 Relevant for norsk marked gjennom import av ost, yoghurt og RÅK-varer

På verdensbasis omsettes 9 prosent av melken som produseres internasjonalt. I Norge er import og eksport av meierivarer generelt relativt begrenset, med unntak av ost, hvor vi har vesentlig eksport og import, og yoghurt hvor importen er merkbar for de norske aktørene på yoghurtmarkedet.

Importen av ost var 12 344 tonn i 2017. Det gir den importerte osten en markedsandel i 2017 på 12,5 prosent, opp fra 11,4 i 2016. De importerte ostene kom i all hovedsak fra EU, og er knyttet opp til importkvotene. Import innenfor kvotene utgjorde 59 prosent av osteimporten i 2017. Det er også noe import av ost under ordningen utenlands bearbeiding³⁷, som utgjør om lag 2 prosent av markedet. Det norske tollvernet har tradisjonelt sett gitt beskyttelse, og har skjermet norske melkeprodusenter og meierier fra internasjonal konkurranse. I Norge har prisene vært forutsigbare og stabile, og stort sett har det kun vært endringer i priser som følge av endring i målprisen på melk.

Den delen av det norske markedet for meieriprodukter som er mest utsatt for importkonkurranse, er den som omfattes av protokoll 3 til EØS-avtalen. Denne omfatter smaksatte yoghurter og mange varer hvor meieriprodukter inngår som ingredienser (RÅK-varer). Gjennom denne avtalen har meieriingrediensene et lavere tollvern enn meieriprodukter som importeres som "rene" meieriprodukt. Meierisektoren og matindustri som bruker ingredienser fra melkeproduksjonen merker konkurransen ved at utenlandske produsenter av bearbeidede produkter har lavere råvarepris enn de norske produsentene har. Norske myndigheter følger prisutviklingen og utligner råvareprisforskjeller gjennom prisnedskrivningstilskudd til norske råvarer. Et typisk produkt er pizza som inneholder ost.

---

³⁷ Det vil si at osten er laget helt eller delvis med norske råvarer i utlandet og importert til betingelser hvor man kun betaler toll på utenlandske råvarer som inngår i produksjonen.

3.4 Kjøtt – moderat produksjonsvekst

Hovedtrekk

Prognoser fra FAO viser at verdens kjøttproduksjon økte med om lag 1 prosent i 2017. Verdensmarkedsprisene på kjøtt økte gjennom første halvår, før de viste en svakt nedadgående tendens. Veksten i verdenshandelen med kjøtt bremsset opp, og endte på om lag 1 prosent.

Svinekjøtt – rekordstor produksjon, mindre handel

Etter å ha gått ned i 2016, økte produksjonen av svinekjøtt i 2017. FAO anslår at produksjonen var på om lag 117 mill. tonn, den største noensinne. Økt innenlands produksjon og redusert importetterspørsel fra Kina førte til at den internasjonale handelen med svinekjøtt gikk ned fra året før.

Fjørfe – dempet produksjon og handel

Den globale produksjonen av fjørfe kjøtt ser ut til å ha økt med 0,9 prosent i 2017. Dette er en lavere vekst enn vi har sett de siste årene, og skyldes blant annet produksjonsnedgang i Kina som følge av fugleinfluenza. Handelen med fjørfe kjøtt dempet seg også i 2017, og prisene økte.

Storfe kjøtt – større produksjon og handel

Større produksjon på det amerikanske kontinentet bidro til at verdens produksjon av storfe kjøtt økte med 1,7 prosent i 2017, til ca. 69,5 mill. tonn. Verdenshandelen gikk opp med 2 prosent fra året før, drevet av økt etterspørsel fra deler av Asia.

Sau/lam – svak produksjonsøkning, mindre handel

Verdens produksjon av saue- og lammekjøtt ser ut til å ha økt med 0,6 prosent, til 14,5 mill. tonn. I likhet med året før gikk verdenshandelen svakt ned som følge av at det var lite saue- og lammekjøtt tilgjengelig for eksport i Oceania.

Mindre import av kjøttvarer til Norge i 2017

Importen av kjøttvarer til Norge gikk ned for andre år på rad. Det ble importert i overkant av 24 380 tonn kjøttvarer, en nedgang på 20 prosent fra 2016. Det var spesielt redusert import av storfe kjøtt som trakk ned den samla importen. Verdien av kjøttvareimporten gikk ned med 14 prosent fra året før.

3.4.1 Vekst i produksjon og handel med kjøtt

I 2017 tok den globale produksjonen av kjøtt seg opp, etter at sterk nedgang i produksjonen av svine- og fjørfe kjøtt i Kina og storfe kjøtt i Australia la en demper på produksjonen i 2016. Prognoser fra FAO antyder at verdens produksjon av kjøtt økte med 3,5 mill. tonn, til 324,8 mill. tonn, jf. tabell 9. Dette tilsvarer en vekst på i overkant av 1 prosent.

Verdensmarkedsprisene på kjøtt hadde en topp i 2014, og gikk ned gjennom 2015 og starten av 2016. I første halvår 2017 økte de internasjonale prisene på de fleste kjøttslag som følge av sterk importetterspørsel. FAOs prisindeks for kjøtt gikk opp med om lag 11 prosent fra januar til juni. Begrensede mengder storfe- og småfe kjøtt tilgjengelig for eksport fra Oceania bidro til prisøkningen for disse kjøttslagene. Gjennom andre halvår 2017 var spesielt tilførselen av svinekjøtt til verdensmarkedet større enn etterspørselen, og verdensmarkedsprisene gikk svakt ned.³⁸

Veksten i verdenshandelen med kjøtt bremsset opp i 2017, etter å ha vært på vel 4 prosent året før. FAOs prognose fra november 2017 viser at 31,5 mill. tonn kjøtt krysset landegrensene, tilsvarende en økning på 1,2 prosent fra 2016, jf. tabell 3. En nedgang i importen av svinekjøtt til Kina bidro til å holde handelsveksten nede.

³⁸ FAO Food Price Index. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

Tabell 8: Verdens produksjon av kjøtt fordelt på dyreslag, i 2005 og siste fem år. Mill. tonn

	2005	2013	2014	2015	2016 ¹	2017 ²	Endring siste år, %
Storfe	64,5	68,0	68,0	67,6	68,3	69,5	+1,7
Fjørfe	82,9	108,6	111,0	116,9	117,2	118,2	+0,9
Svin	103,7	115,0	116,9	116,1	115,8	117,0	+1,0
Lam	12,9	13,9	13,9	14,4	14,4	14,5	+0,6
Totalt³	269,3	311,3	315,4	320,50	321,3	324,8	+1,1

Kilde: FAO Food Outlook

¹Estimat fra oktober 2017

²Prognose fra oktober 2017

³Totalt produksjonstall inkluderer alle kjøttslag

På verdensbasis har produksjonen av fjørfekjøtt økt sterkest de siste årene, mens veksten i den grovfôrbaserte, arealkrevende produksjonen av storfe- og småfekjøtt har flatet ut. Den samlede globale produksjonen av kjøtt har økt med nær 20 prosent det siste tiåret. Vekstraten ser ut til å bli noe lavere den kommende tiårsperioden. OECD og FAO anslår at verdens kjøttproduksjon vil øke med 13 prosent i perioden 2017–2026, sammenlignet med gjennomsnittproduksjonen i årene 2014–2016. Prisene på fôrkorn er gått ned de seineste årene. Med rolige værforhold det kommende tiåret vil fortsatt lave priser på korn gi stabile produksjonskostnader i regioner der kjøttproduksjonen er basert på intensiv bruk av fôrkorn, som Europa, Australia og Amerika.³⁹

3.4.2 Rekordproduksjon av svinekjøtt

Tall fra FAO viser at verdens produksjon av svinekjøtt økte med 1 prosent, til 117 mill. tonn, i 2017, jf. tabell 8. Svinekjøttproduksjonen var dermed på sitt største noensinne, etter at nedgang i Kina trakk ned den globale produksjonen i 2016.

I Kina ser svinesektoren ut til å ha kommet styrket ut av en periode med omstrukturering og tilpasning til nytt miljø- og sanitærregelverk, som blant annet skal begrense forurensede utslipp og avrenning til vannkilder. Produksjonen i landet økte produksjonen med i overkant av 1 prosent, etter to års nedgang.

Høyere slaktevekter og flere gris til slakt ser ut til å ha gitt en produksjonsøkning på over 3 prosent i USA. Nytt og mer effektivt genmateriale i svineproduksjonen førte også til betydelig produksjonsvekst i Mexico, mens nye investeringer og modernisering i sektoren bidro til en produksjonsvekst på vel 3 prosent i Russland. Vietnam og Canada var også blant store produsentland som økte produksjonen i 2017.

I EU gikk produksjonen av svinekjøtt ned i 2017. To år med nedgang i purkebestanden har gitt redusert produksjonskapasitet i sektoren. Tall fra EU-kommisjonen viser at produksjonen sank med om lag 2 prosent i første halvår, men året endte med en produksjonsnedgang på 1 prosent. Purkebestanden økte imidlertid gjennom året, og EU-kommisjonen forventer en vekst i produksjonen på 1 prosent i 2018.⁴⁰

³⁹ OECD-FAO (2017), *Agricultural Outlook 2017–2026*.

<http://www.fao.org/publications/oecd-fao-agricultural-outlook/2017-2026/en/>

⁴⁰ EU-kommisjonen (høst 2017). *Short Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markets*.

https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook_en

Tabell 9: De største produsent-, eksport-, og importlandene av svinekjøtt i 2016, 1 000 tonn*

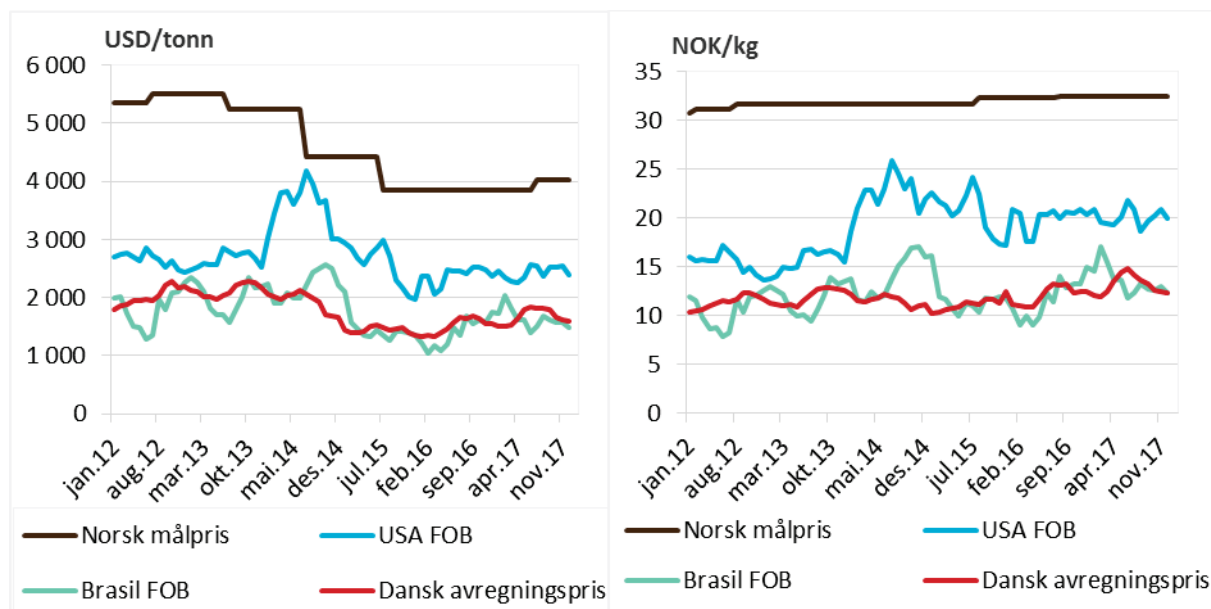
Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 Kina	53 000	EU	2 728	Kina	1 851
2 EU	23 629	USA	2 386	Japan	1 214
3 USA	11 170	Canada	1 465	Mexico	734
4 Brasil	3 609	Brasil	538	USA	659
5 Vietnam	3 388	Kina	260	Sør-Korea	598
6 Russland	3 163	Chile	161	Russland	520
7 Canada	2 055	Thailand	158	Australia	302
Totalt verden	115 836	Totalt verden	8 269	Totalt verden	8 247

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026 og FAO Food Outlook november 2017

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter

Etter å ha økt sterkt i 2016, gikk verdenshandelen med svinekjøtt ned i 2017, jf. tabell 3. Den viktigste årsaken var at importen til Kina sank med 14 prosent, som følge av økt innenlands produksjon og dempet etterspørsel. Redusert importetterspørsel fra Vietnam og Russland bidro og til redusert verdenshandel. Økt etterspørsel fra Japan, Korea og Mexico utjevnet ikke nedgangen andre steder. USA økte sin eksport av svinekjøtt med 8 prosent målt i mengde, blant annet gjennom større salg til Japan, Korea og Mexico. Høye priser på svinekjøtt i EU ga svekket konkurransevne på verdensmarkedet. Sammen med lavere etterspørsel fra Kina, bidro dette til at EU reduserte sin eksport med nærmere 10 prosent mot året før.

Verdensmarkedsprisene på svinekjøtt økte gjennom første halvdel av 2017, drevet av nokså stort importbehov i en del markeder. I EU gikk prisene opp fra februar til juni, parallelt med at slaktingen gikk ned. De internasjonale prisene på svinekjøtt som er med i FAOs prisindeks gikk ned utover høsten, som følge av at etterspørselen var mindre enn tilførselen fra store eksportland. I EU gikk prisene ned i juli og lå stabile på dette nivået gjennom resten av sommeren, før de gikk videre ned fra september.

Figur 17: Utvikling i internasjonale priser på svinekjøtt, 2012–2017. USD/tonn og NOK/kg

Kilde: Minterc, Danish Crown, EU-kommisjonen, Landbruksdirektoratet

Norsk pris: målpris for svinekjøtt. Brasil FOB: pris på gris uten fraktkostnader (free on board) Sao Paulo, Brasil. Dansk avregningspris: pris på svineslakt klasse E inn til slakteri. USA FOB-pris: pris på fersk/kjølt ytrefilet av svin uten fraktkostnader (free on board), Nebraska, USA. Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

3.4.3 Fugleinfluensa bidro til dempet produksjon og handel av fjørfekjøtt

Verdens produksjon av fjørfekjøtt fortsetter å vokse, men veksten har flatet noe ut de siste to årene. FAO har prognosert at verdens produksjon av fjørfekjøtt i 2017 lå på 118,2 mill. tonn.⁴¹ Det er 1,1 mill. tonn, eller 0,9 prosent mer enn i 2016. Til sammenlikning var den gjennomsnittlige årlige veksten fra 2010 til 2015 på 4 prosent. Se tabell 8 for en oversikt over årlig produksjon av fjørfekjøtt de siste fem årene.

En av årsakene til at veksten i produksjonen gikk ned i 2016 og 2017, var flere store utbrudd av fugleinfluensa i ulike deler av verden. Dette påvirket spesielt markedet i Kina, som er verdens nest største produsent av fjørfekjøtt. Kina måtte innføre strenge tiltak for å begrense influensasmitten i 2017, og produksjonen gikk ned med rundt 5 prosent. Markedet i EU ble også påvirket av flere utbrudd av fugleinfluensa i 2016 og 2017, men produksjonen har likevel holdt et relativt høyt nivå, med en vekst på 4 prosent i 2016, og 1 prosent i 2017.

USA, som er verdens største produsent av fjørfekjøtt, økte sin produksjon med 974 000 tonn, eller 5 prosent, i 2016, og FAOs prognoser viser at veksten vil havne rundt 2 prosent i 2017. Mye av veksten skyldes økt produktivitet og økt gjennomsnittsvekt per kylling.

Brasil er verdens 4. største produsent av fjørfekjøtt, men er landet som eksporterer mest. Ettersom Brasil ikke har hatt utbrudd av fugleinfluensa de siste årene, har etterspørselen etter brasiliansk fjørfekjøtt nå økt på verdensmarkedet.

Tabell 10: De sju største produsent-, eksport- og importlandene av fjørfekjøtt i 2016, 1 000 tonn*

Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 USA	20 967	Brasil	4 438	Saudi Arabia	987
2 Kina	18 880	USA	3 264	EU	895
3 EU	14 315	EU	1 480	Mexico	839
4 Brasil	13 866	Thailand	923	Vietnam	745
5 Russland	4 561	Kina	399	Sør-Afrika	598
6 Mexico	3 039	Tyrkia	311	Kina	594
7 India	2 872	Argentina	242	Japan	515
Totalt i verden**	117 181	Totalt i verden**	12 814	Totalt i verden **	12 412

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2025

*Tallene er estimert, og er omregnet til hele slakt-ekvivalenter.

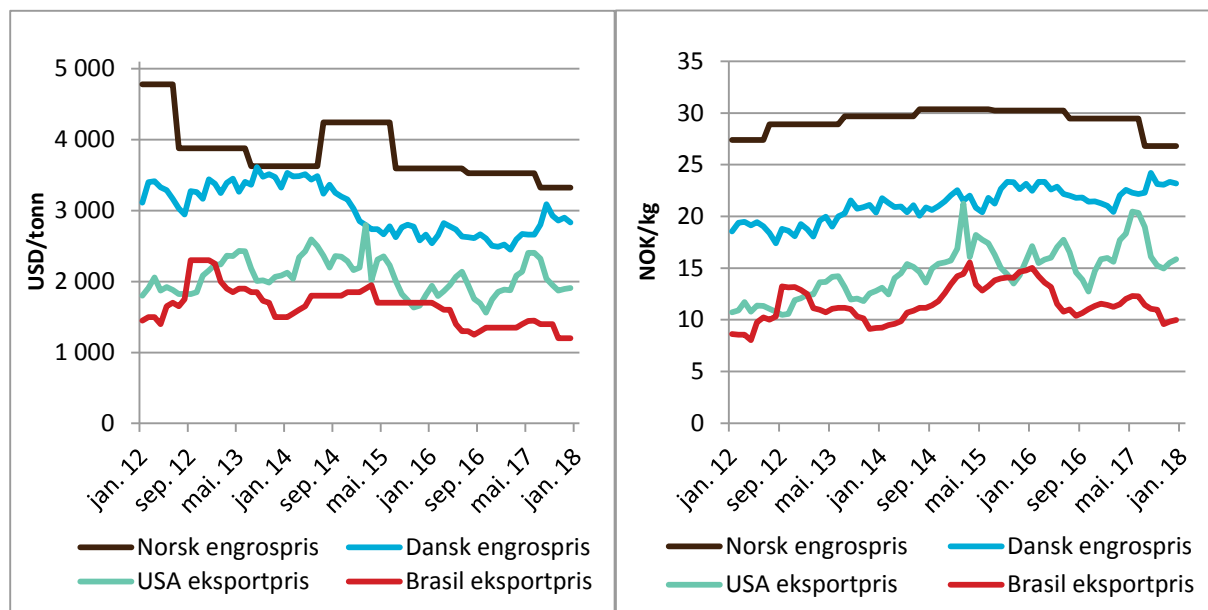
** Totaltall fra FAO Food Outlook oktober 2017

Handelen med fjørfekjøtt økte med rundt 4,6 prosent i 2016, mens FAOs prognose⁴² viser at veksten bare lå rundt 2 prosent i 2017. I 2017 gikk importen ned i store land/regioner som Kina, Mexico og EU. I Kina økte kyllingprisen i 2017, blant annet på grunn av fugleinfluensa, og bidro til lavere innenlands etterspørsel. Blant landene som økte sin import i 2017 var Japan, hvor etterspørselen etter videreforedlet kylling fra bl.a. Thailand økte.

Verdens kyllingpriser økte stort sett i 2017 sammenliknet med 2016. Kyllingprisen i USA økte kraftig i mai 2017, og var på sitt høyeste nivå siden 2014. Prisøkningen kom antakeligvis som følge av en sesongmessig økning i etterspørselen etter brystfileter, og begrenset tilgjengelighet av dette. Prisen gikk igjen ned da etterspørselen gikk ned. I EU gikk prisen noe ned i begynnelsen av året, da flere land var rammet av fugleinfluensa og mange sluttet å importere fra EU. Prisen økte igjen fra april, da fugleinfluensaen stort sett var under kontroll. Prisen i Brasil holdt seg relativt stabil gjennom året.

⁴¹ FAO (November 2017). Food Outlook. <http://www.fao.org/3/a-I8080e.pdf>

⁴² USDA (juni 2017). Livestock, Dairy and Poultry Outlook. <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/83927/ldp-m-276.pdf?v=42901>

Figur 18: Utvikling i internasjonale priser på kyllingkjøtt 2012–2017. USD/tonn og NOK/kg

Kilder: Mintec, Landbruksdirektoratet

Prisene gjelder for hel kylling. Norsk pris: referansepris for kylling. Eksportpriser fra USA og Brasil er oppgitt uten fraktkostnader (FOB-priser). Prisene fra Brasil gjelder frossen vare.

3.4.4 Vekst i produksjon og handel med storfekjøtt

Den globale produksjonen av storfekjøtt har de siste årene ligget nokså stabilt på om lag 68 mill. tonn, jf. tabell 11. Prognoser fra FAO viser at produksjonen økte med 1,7 prosent i 2017, til 69,5 mill. tonn. Det var særlig økt produksjon på det amerikanske kontinentet som bidro til den globale produksjonsøkningen.⁴³

Økte slaktevekter og flere dyr til slakt bidro til produksjonsvekst i både Canada og USA. Med en vekst på vel 5 prosent, nådde produksjonen i USA sitt høyeste nivå på ni år. Storfekjøttproduksjonen i Canada ser ut til å ha økt med 3 prosent.

Gode produksjonsforhold, i form av fordelaktig vær og rimelige førkostnader, stimulerte til produksjonsøkning i Brasil. Etter fire år med oppbygging av storfebestanden var det flere dyr tilgjengelig for slakt i Argentina. Bedre beiteforhold og lavere førkostnader bidro òg positivt til produksjonen. I Colombia og Uruguay ser produksjonen ut til å ha økt som følge av høyere dyretall og tilhørende økning i antallet slakt, mens høyere slaktevekter dro opp produksjonen i Mexico.

I India økte produksjonen, men vekstraten var svakere enn året før. Det er produksjonen i den uformelle storfekjøttsektoren⁴⁴ som ser ut til å ha bremsert litt opp. Årsaken er at indiske myndigheter våren 2017 gjorde det ulovlig å selge storfe til slakt. I deler av India var det allerede forbudt å slakte kyr, som er hellige i hinduismen. India er verdens tredje største eksportør av storfekjøtt, og landets storfekjøttproduksjon og lærindustri, som omsetter for over 16 mrd. dollar i året, domineres av den muslimske minoriteten. I juli opphevet indisk høyesterett forbudet, og understreket at et slikt forbud påvirker levebrødet til millioner av mennesker.⁴⁵

⁴³ FAO (november 2017) Food Outlook. <http://www.fao.org/3/a-I8o8oe.pdf>

⁴⁴ Ulisensierte slakterier og lærindustri som opererer i den uformelle økonomien

⁴⁵ Reuters (juli 2017). India's top court suspends ban on the trade in cattle for slaughter. <https://www.reuters.com/article/us-india-politics-meat/indias-top-court-suspends-ban-on-trade-in-cattle-for-slaughter-idUSKBN19WoIH>

Storfeproduksjonen i Kina økte trolig med om lag 1 prosent, drevet av stabile innenlands priser og økt slaktning av ulønnsomme melkekyr⁴⁶. I EU førte økte melke- og meieripriser til at det ble slaktet færre kyr, og den samlede produksjonen av storfekjøtt i regionen ser ut til å ha endt om lag på nivå med året før⁴⁷.

Tabell 11: De største produsent-, eksport- og importlandene av storfekjøtt i 2016, 1 000 tonn**

Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 USA	11 214	Australia	1 913	USA	1 797
2 Brasil	9 525	Brasil	1 893	Vietnam	1 003
3 EU	8 150	India	1 655	Kina	775
4 Kina	7 170	USA	1 143	Japan	715
5 Argentina	2 640	New Zealand	621	Russland	488
6 Australia	2 637	Canada	619	Sør-Korea	443
7 India	2 636	EU	462	Egypt	399
Totalt verden**	68 312	Totalt verden	8 922	Totalt verden**	8 693

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026.

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter

**Totaltall fra FAO Food Outlook november 2017

I Oceania gikk produksjonen av storfekjøtt ytterligere ned i 2017, etter å ha falt med vel 14 prosent året før. Til tross for at flere år med oppbygging av storfebestanden har gitt høyere dyretall, gikk produksjonen i Australia ned med 1 prosent. I New Zealand økte slaktevektene for storfe, men det var ikke tilstrekkelig til å utjevne nedgangen i antall slaktede dyr.

Ugunstige beiteforhold la en demper på produksjonen i deler av Øst-Afrika, som Etiopia, Kenya, Somalia og Tanzania. I Sør-Afrika gikk produksjonen markant ned, som følge av at gunstige nedbørforhold stimulerte til gjenoppbygging av storfebestanden etter tørke og stor nedslaktning i 2016.

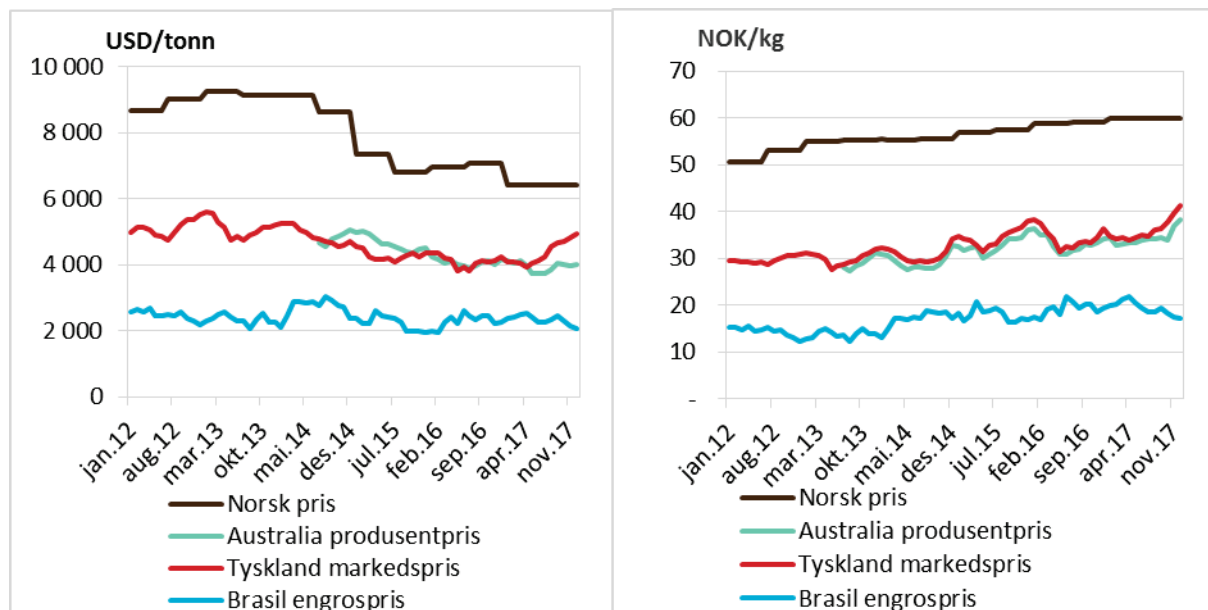
Verdensmarkedsprisene på storfekjøtt økte gjennom 2017, blant annet fordi det i perioder var begrensede tilførsler tilgjengelig for eksport fra store eksportland, som Australia og New Zealand. Storfeprisene som inngår i FAOs prisindeks for kjøtt økte med 7 prosent i perioden januar–oktober.⁴⁶

I EU gikk prisene på storfekjøtt også opp gjennom 2017. Spesielt økte prisene på kuskjøtt i regionen, som følge av at det ble slaktet færre kyr enn året før.

Prognoser fra FAO antyder at verdenshandelen med storfekjøtt økte med vel 2 prosent, etter å ha gått ned de to foregående årene, jf. tabell 3. Økt etterspørsel fra Kina, Japan, Vietnam, Korea og Indonesia drev veksten, mens Egypt, USA, Canada og EU importerte mindre enn året før. EU økte sin eksport av storfekjøtt med 10 prosent, til det høyeste nivået siden 2011. USA, India, Brasil, Canada og Argentina stod også for sin del av eksportveksten. Eksporten fra Australia, New Zealand og Paraguay gikk ned.⁴⁶

⁴⁶ FAO (november 2017) Food Outlook. <http://www.fao.org/3/a-I808oe.pdf>

⁴⁷ EU-kommisjonen (høst 2017). Short Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markets. https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook_en

Figur 19: Utviklingen i internasjonale priser på storfekjøtt 2012–2017. USD/tonn og NOK/kg

Kilder: Mintec, EU-kommisjonen og Landbruksdirektoratet.

Norsk pris: planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt. Brasil: Engrospris på forpart av okse, Sao Paulo, Brasil. Tyskland markedspris; pris på ung okse inn til slakteri, EU-kommisjonens noterte markedspriser for ung okse klasse O. Australia produsentpris: produsentpris for okse, alle kvalitetsklasser. Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

3.4.5 Nok et år med svak produksjonsvekst og mindre handel med sau og lam

Sau og lam er en liten husdyrproduksjon i verdensammenheng, og utgjør i overkant av 4 prosent av verdens samlede kjøttproduksjon. Prognoser fra FAO viser at den globale produksjonen av saue- og lammekjøtt økte med 0,5 prosent, til 14,5 mill. tonn i 2017, jf. tabell 12.⁴⁸

Nær 80 prosent av verdens produksjon av saue- og lammekjøtt finner sted i utviklingsland, og Asia står for over halvparten av produksjonen. New Zealand og Australia har den største eksportrettede produksjonen av sau/lam, og dominerer verdenshandelen, jf. tabell 12.

I likhet med de to foregående årene, gikk produksjonen av sau og lam i Oceania ned. I første halvår 2017 viste produksjonen tegn til positiv utvikling, men prognoser fra FAO antyder at den samlede produksjonen i Australia og New Zealand kan ha gått ned med nær 4 prosent for året. En viktig årsak til produksjonsnedgangen er at sektoren er inne i en periode med oppbygging av dyrebestanden, noe som gir færre lam tilgjengelig for slakt.

I New Zealand har bestanden av sau hatt en mangeårig negativ trend, som blant annet skyldes at arealene på de graskledde øyene i økende grad blir benyttet til melkeproduksjon. Tallet på søyer i den eksportrettede lammeproduksjonen i New Zealand er gått ned fra om lag 26 mill. i 2007–2008-sesongen til ca. 18 mill. før sesongen 2017–2018.⁴⁹

I EU økte produksjonen av saue- og lammekjøtt med over 4 prosent i første halvdel av 2017. Om lag halve produksjonsveksten i EU fant sted i Storbritannia og Nord-Irland (UK). Produksjonsøkningen var også sterk i Irland, Romania og Tyskland. For året totalt ser veksten ut til å ha endt på om lag 2,6 prosent.

⁴⁸ FAO (november 2017) Food Outlook. <http://www.fao.org/3/a-I8080e.pdf>

⁴⁹ Beef + lamb New Zealand (2017). Lamb crop 2017. https://beeflambnz.com/sites/default/files/data/files/Lamb_Crop_Report_2017.PDF

Tabell 12: De største produsent-, eksport- og importlandene av saue- og lammekjøtt i 2016, 1 000 tonn*

Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 Kina	4 590	New Zealand	497	Kina	225
2 EU	979	Australia	428	Saudi-Arabia	206
3 India	731	EU	70	EU	206
4 Australia	664	Sudan	42	USA	98
5 Sudan	517	India	24	Malaysia	39
6 Nigeria	482	USA	19	Sør-Afrika	24
7 New Zealand	481	Iran	19	Canada	22
Total verden**	14 383	Total verden**	910	Total verden**	928

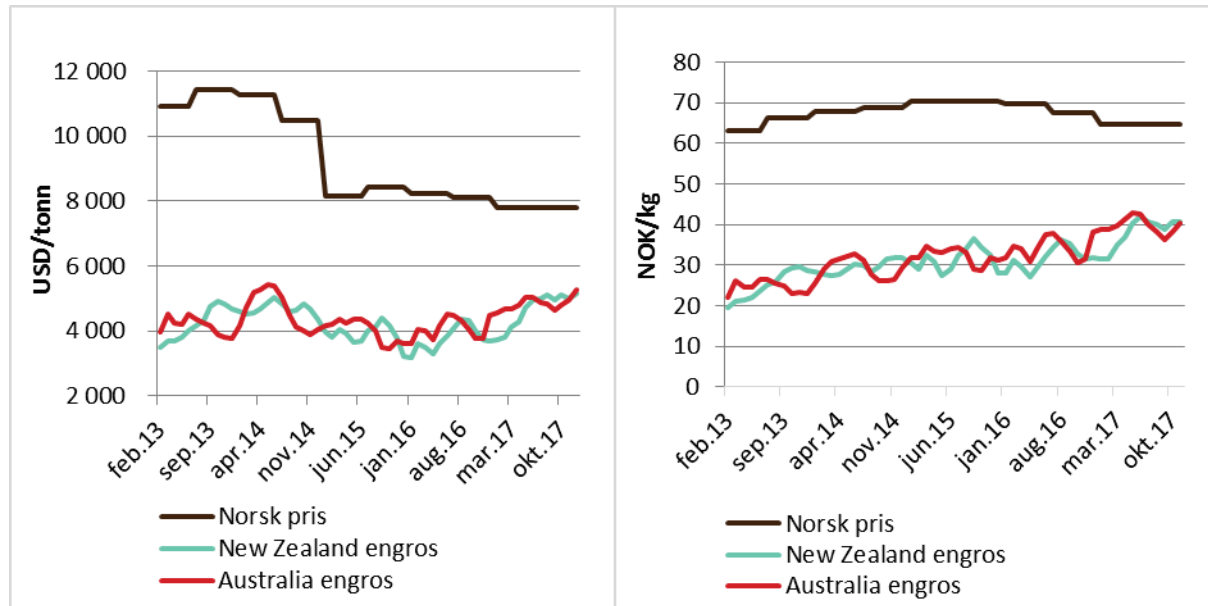
Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2017–2026

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter

**Totaltall fra FAO Food Outlook november 2017

Verdenshandelen med saue- og lammekjøtt gikk ned for andre år på rad. På samme måte som i 2016 ble handelen påvirket av produksjonsnedgangen i Australia og New Zealand. Etterspørselen i store importland som Kina, Saudi-Arabia og Malaysia økte, mens importbehovet i EU gikk ned.

I perioden januar–juli sank EUs import av saue- og lammekjøtt med 18 prosent, mens eksporten av levende sau/lam fra regionen økte med nær 8 prosent. Totalt for året økte eksporten av levende sau/lam fra EU med om lag 5 prosent. EU økte også sin eksport av saue- og lammekjøtt, og spesielt gikk salget til Hong Kong opp sammenlignet med året før. Med et svakt britisk pund styrket Storbritannia sin konkurransevne på verdensmarkedet, og økte eksporten av saue- og lammekjøtt med om lag 75 prosent for året.⁵⁰

Figur 20: Utviklingen i internasjonale priser på lammekjøtt, 2013–2017. USD/tonn og NOK/kg

Kilder: Mintec, Landbruksdirektoratet

Norsk pris: planlagt gjennomsnittlig engrospris for lammekjøtt. New Zealand: engrospris på lammeslakt. Australia: engrospris på lammeslakt.

Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

⁵⁰ EU-kommisjonen (høst 2017). Short Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markets. https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook_en

Verdensmarkedsprisene på saue- og lammekjøtt gikk opp i løpet av året, som følge av at det var snaut med lammekjøtt tilgjengelig for eksport fra Oceania, jf. figur 20. De internasjonale prisene på saue- og lammekjøtt som er med i FAOs prisindeks på kjøtt økte med 39 prosent mellom januar og oktober.⁵¹ I EU lå prisene i årets første fem måneder et stykke under nivået fra samme periode året før. Etter en prisøkning i juni og høy pris gjennom sommermånedene, gikk prisen i regionen ned til et gjennomsnittsnivå utover høsten.⁵⁰

3.4.6 Det norske markedet påvirkes lite av svingninger i internasjonale priser og valuta

Norge importerte i overkant av 24 380 tonn kjøtt og kjøttvarer⁵² i 2017. Det var en nedgang på 20 prosent fra året før, og 25 prosent mindre enn i rekordåret 2015.⁵³ Med økt norsk produksjon av storfekjøtt og stort overskudd av lammekjøtt, gikk særlig importen av disse kjøttslagene ned.

Norge er i stor grad selvforsynt med kjøtt, og deltar i begrenset grad i verdenshandelen med kjøtt. Unntaket er storfekjøtt, der 15–20 prosent av det årlige norske forbruket de siste årene er blitt dekket gjennom import. Norge kan årlig importere kjøtt fra to- og firbeinte dyr innenfor kvoter med lav eller ingen toll, samt tollfritt innenfor tak for tollfri import fra enkelte land som Norge har gitt en definert markedsadgang.

Med stort importbehov er importkvotene for storfekjøtt normalt godt utnyttet. Økt norsk produksjon av lammekjøtt har ført til at utnyttelsesgraden for importkvotene for småfeskjøtt er gått ned de siste par årene. Interessen for å importere fjørfeskjøtt er generelt liten, blant annet fordi Norge har en gunstig sykdomsstatus i fjørfesektoren sammenlignet med andre land. Stor norsk produksjon bidrar også til at importen av svinekjøtt er begrenset.

I de tilfeller der summen av norsk produksjon og import innenfor kvoter og andre ordninger ikke kan dekke etterspørselen, settes tollene ned ved såkalte generelle tollnedsettelse. Generelle tollnedsettelse er tollnedsettelse som gjelder for alle importører og som ikke har kvantumsmessige begrensninger i den perioden de gjelder for. Les mer om markeds- og importutviklingen for norsk kjøtt i Markedsrapport 2017⁵⁴.

Mens importmengden gikk ned med 20 prosent, sank verdien av kjøttvareimporten med 14 prosent. Dette innebærer at den gjennomsnittlige importprisen for kjøtt var høyere enn året før. En økt gjennomsnittlig importpris kan skyldes at importprisene på enkelte av kjøttvarene vi importerer var høyere enn i 2016, men også at det skjedde en vridning i importen mot dyrere kjøttvarer. For eksempel var andelen biffer og fileter av storfeimporten noe høyere enn året før, og bidro til at den gjennomsnittlige importverdien på storfekjøtt, som er den største importvaren, gikk opp.

En stor del av den norske importen av kjøtt er storfe, svinekjøtt og bearbeidet kjøtt fra EU. I perioder med svak norsk krone vil valutakursen utligne eventuelle prisnedganger på de aktuelle importvarene, slik at importprisen målt i kroner kan gå opp selv om prisene på importvarene målt i euro går ned. Et høyt norsk prisnivå og importvernet for kjøtt bidrar imidlertid til at prisene på det norske markedet i liten grad påvirkes av slike valutaendringer og prissvingninger på verdensmarkedet. Under generelle tollnedsettelse for eksempelvis storfe, blir tollene satt til et nivå der importpris pluss tollsats tilsvarende norsk pris.

Handelsstatistikken, som tallene over er hentet fra, omfatter ikke grensehandel. Kjøtt kjøpt av privatpersoner i for eksempel Sverige kommer derfor i tillegg til det vi omtaler her. Se for øvrig avsnitt 5.4 om grensehandel.

⁵¹ FAO (november 2017) Food Outlook. <http://www.fao.org/3/a-I8080e.pdf>

⁵² Omfatter import under tolltariffens kapittel 2 og posisjonene 16.01 og 16.02

⁵³ Tallet inkluderer både ubearbeidet kjøtt, slakteavfall og bearbejdede kjøttvarer under tolltariffens kapittel 16, samt import innenfor ordningen utenlands bearbeiding (UB).

⁵⁴ Landbruksdirektoratet (2018). Rapport nr. 4/2018

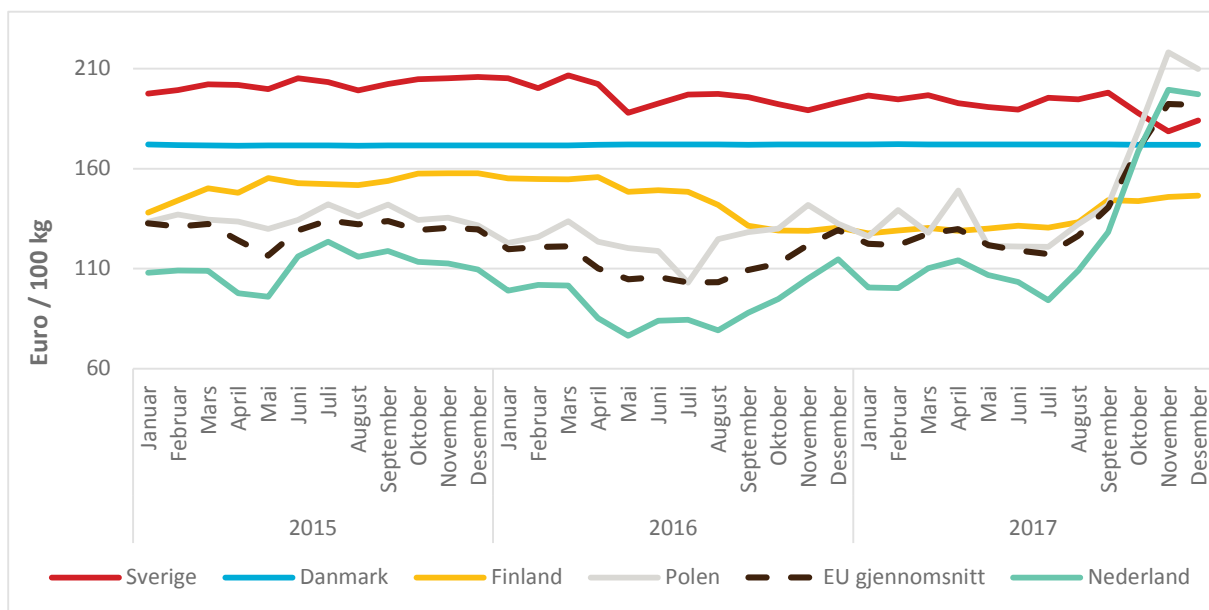
3.5 Egg – insektmiddel-skandale i EU

Markedet for egg i EU har vært preget av fipronil-skandalen og svært høye priser høsten 2017. Giftige egg har blitt tilbakekalt fra butikker og destruert. Prisene ligger fremdeles høyt i begynnelsen av desember og det er usikkert når fipronileffekten vil gå over.

Også fugleinfluensautbruddene som spredde seg over hele Europa i 2016, og som har fortsatt gjennom 2017 har bidratt til de høye eggprisene i høst.

3.5.1 Høye priser på egg i EU siste halvdel av 2017

Prisene i EU har steget kraftig siden juli 2017 som vist i figur 20. Den viktigste årsaken til de høye prisene i EU er, ifølge Nortura, bruk av insektmiddelet Fipronil som i august viste seg å forgifte egg. Insektmiddelet ble brukt blant annet i Nederland for å fjerne midd og lus fra hønene. Da spor av det giftige insektmiddelet ble funnet i eggene ble store mengder egg kalt tilbake fra butikker i flere EU-land. Hvor lenge prisen vil vedvare er usikkert, men prisen begynte å gå litt nedover igjen i løpet av desember.

Figur 21: Prisutvikling på ferske skallegg i EU i perioden 2015– 2017. Euro/100 kg

Kilde: EU-kommisjonen

En annen faktor som har bidratt til de høye prisene er fugleinfluensa. EU har i høst registrert flere utbrudd av fugleinfluensa i blant annet Italia og Bulgaria. Virusets spres av ville fugler og kan fraktes over store avstander. Utbruddet av fugleinfluensa startet høsten 2016 og innen januar 2017 var viruset observert i 17 land i EU. Det ble også registrert mange tilfeller i februar og mars før situasjonen roet seg ned. Våren og halve sommeren var det nesten ingen utbrudd, men fra juli 2017 har EU igjen sett en økning i tilfeller av fugleinfluensa.

EU har igangsatt tiltak for å hindre videre spredning av viruset. Tiltakene varierer fra å begrense tilgang til vann utendørs, restriksjoner på innenlands transport av fjørfe, desinfeksjon av fjøs, til destruksjon av hele besetninger, alt etter avstand til utbruddet. Tiltakene medfører dårligere lønnsomhet for fjørfe- og eggproduksjon, og i de mest alvorlige tilfellene fører tiltakene til direkte kutt i tilbudet på egg gjennom destruksjon av fjørfe⁵⁵.

⁵⁵ European Food Safety Authority et al., 2017. *Scientific report on the avian influenza overview October 2016–August 2017*. EFSA Journal 2017;15(10):5018, 101 pp. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2017.5018>

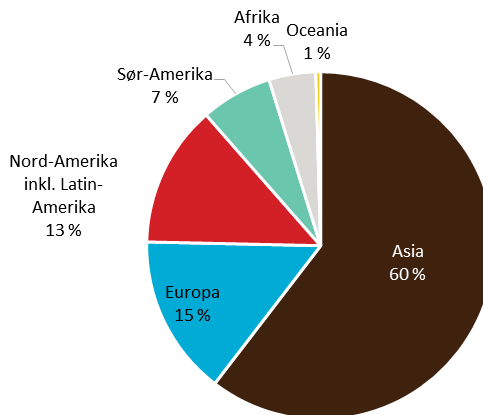
3.5.2 Produksjon av skallegg i verden

Asia var den desidert største produsenten av skallegg med 60 prosent av verdensproduksjonen i 2016. Av de ti største skalleggprodusentene ligger fem i Asia: Kina, India, Japan, Indonesia og Iran. Asia overgikk Europa som største skalleggprodusent i 1988. Landene hadde da henholdsvis 36,2 og 35,5 prosent av verdensproduksjonen. Etter Kina var EU, sett under ett, den nest største produsenten av skallegg i 2016.

Tabell 13: De 10 største produsentene av skallegg etter mengde i 2016. Tonn

Kilde: FAOSTAT

Land/område	Mengde
Kina	26 835 481
EU	7 163 741
USA	6 037 552
India	4 561 000
Mexico	2 720 194
Japan	2 562 243
Russland	2 412 849
Brasil	2 289 460
Indonesia	1 428 195
Iran	1 185 981
Verden	73 889 905

Figur 22: Fordeling av skalleggproduksjon i verden per kontinent i 2016.¹

Kilde: FAOSTAT

3.5.3 Lite internasjonal handel med egg

På grunn av kort holdbarhet på egg i mange land er egg et produkt som først og fremst produseres for innenlands konsum, og det er derfor lite internasjonal handel med egg. Mesteparten av handel med egg går mellom naboland, spesielt i Europa.

En endring det siste året er at USA har økt eksporten av egg til EU, og også har begynt å eksportere til blant annet Sør-Korea. USA har tatt over Ukrainas eksport av egg og eggprodukter til EU, og per august i år eksporterte USA 7 220 tonn egg og eggprodukter til EU. Dette skyldes et importforbud i EU på egg fra Ukraina grunnet fugleinfluensa. I tillegg har USA også eksportert betydelige mengder egg til Sør Korea det siste året. Også her var alvorlig fugleinfluensa den viktigste årsaken, noe som skapte et betydelig underskudd av egg i Sør-Korea i 2017.

Både import og eksport har totalt sett gått ned i EU i 2017 sammenlignet med 2016⁵⁶.

3.5.4 Norge er nesten selvforsynt med skallegg

Under 1 prosent (450 tonn) av engrossalget av skallegg i Norge i 2017 var importerte egg, ifølge SSBs handelsstatistikk. Salmonellafrie egg fra Norge dekker nesten hele det norske markedet for skallegg, men i enkelte perioder er det behov for import. Det som importeres av skallegg tas inn gjennom den tollfrie kvoten fra EU (på 290 tonn) eller WTO-kvoten med redusert toll (på 1 295 tonn). Det varierer med markedsbalansen i hvilken grad disse blir utnyttet. Størsteparten av eggimporten kom i 2017, som i 2016, fra Danmark. Norge importerer også mindre mengder egg fra Polen, Finland, Estland og Sverige. Prognosene til Nortura⁵⁷ sier at Norge i 2018 kommer til å importere 290 tonn, tilsvarende EU-kvoten, og ende på en overdekning på 800 tonn egg på grunn av økt innenlands produksjon.

⁵⁶ Global Agricultural Information Network (2017). *EU egg prices sky high as filpronil findings continue*. <https://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/EU%20Egg%20Prices%20Sky%20High%20as%20Fipronil%20Findings%20Continue%20Brussels%20USEU%20EU-28%2012-1-2017.pdf>

⁵⁷ Nortura (2017). *Markedsprognose kjøtt og egg pr. november 2017*. <http://totalmarked.nortura.no/getfile.php/Totalmarked/Prognose/MarkedsPrognoseKj%C3%B8ttEggNov2017.pdf>

3.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær – Stor produksjon, lite eksport

Det produseres store mengder poteter, grønnsaker, frukt og bær, men kun en liten andel av produksjonen eksporteres. I de enkelte regionene er det et stort utvalg av lokaltilpasset produksjon av grønnsaker som ikke passerer landegrensene. Ifølge FAO ble det i 2016 produsert 1 862 mill. tonn friske grønnsaker til konsum, hvorav kun 2 prosent gikk til eksport. Verdens produksjon av poteter var samme år på 476 mill. tonn. Europeiske land er av de største eksportørene, noe de har vært over tid. Epler blir i større grad enn andre varer solgt ut av produsentlandene, og Italia er i en særstilling når det gjelder høy andel eksport av produksjonen.

3.6.1 Poteter– både import og eksport skjer i stor grad fra europeiske land

Den største produksjonen av poteter i verden foregår utenfor Europa, og det er de samme fem landene som sto for den største produksjonen fra 2013–2016. De fem største produsentlandene i EU i 2016 var også de samme som i 2015, men Polen rykket forbi både Frankrike og Nederland i 2016, opp til andreplass av de største produsentene i Europa. Den totale økningen i produksjonen fra 2015 til 2016 var i underkant av 1 prosent.

Produksjonen av poteter fra land utenfor Europa går i stor grad til selvforsyning, mens EUs produsentland tradisjonelt produserer mye også for eksportmarkedet. I tillegg er det flere av de store eksportlandene som også importerer betydelige mengder poteter. Dette kan ha sammenheng med sesongmessige variasjoner og behov for supplering utenom egen sesong.

Tabell 14: De fem største produsentlandene av poteter i verden og i EU etter kvantum i 2016 og 2015. Tonn

Topp 5 verden	Land	Produksjon 2016	Produksjon 2015	Endring (%)
1	Kina	99 122 420	94 916 653	4,43
2	India	43 770 000	48 009 000	-9,68
3	Russland	31 107 797	33 645 799	-8,16
4	Ukraina	21 750 290	20 839 270	4,19
5	USA	19 990 950	20 012 720	-0,11
Topp 5 EU				
1	Tyskland	10 772 100	10 370 200	3,73
2	Polen	8 872 445	6 313 669	28,84
3	Frankrike	6 834 680	7 119 837	-4,17
4	Nederland	6 534 338	6 651 692	-1,80
5	Storbritannia	5 373 000	5 588 000	-4,00
Verden total		475 949 387	471 728 374	0,89

Kilde: FAOSTAT

Kildene for offisiell statistikk på produksjon og eksport/import er fragmenterte. Tall for produksjon er hentet fra FAO, mens handelsstatistikk er hentet fra UN Comtrade, FNs offisielle statistikk for rapportering av import og eksport. Import- og eksporttallene viser at det i stor grad er europeiske land som står for den største handelen, jf. tabell 15.

Tabell 15: De fem største importørlandene og eksportørlandene av poteter i verden etter kvantum i 2016 og 2015, sortert etter kvantum i 2016. Tonn

Topp 5 verden	Land	Import		Land	Eksport	
		2016	2015		2016	2015
1	Belgia	2 001 183	1 563 066	Nederland	1 993 388	1 867 160
2	Nederland	1 788 643	1 738 180	Frankrike	1 850 858	1 979 032
3	Spania	728 936	682 071	Tyskland	1 87 731	1 714 567
4	Italia	637 511	663 423	Belgia	944 155	899 867
5	Tyskland	592 485	524 825	Canada	541 708	459 013
Verden total		11 425 633	11 842 222		11 277 210	11 922 862

Kilde: UN Comtrade

Av de fem landene på verdensbasis som eksporterte mest poteter i 2016, var de fire øverste europeiske. Frankrike og Nederland er de to største, og bytter stadig plass øverst på tabellen. I 2015 gikk Frankrike forbi Nederland på statistikken, mens i 2016 var det igjen Nederland som toppet listene. Det er de samme fire landene som har etablert seg øverst på listen over eksportert kvantum i både i 2014, 2015 og 2016. Blant de største eksportlandene finner man også de viktigste importørene av poteter, som Belgia, Nederland og Tyskland. Egypt har de siste årene vært inne blant de fem største eksportørene, men falt i 2016 til en syvendeplass. Canada var som eneste land utenfor EU på en femteplass over de største eksportørene i 2016. I 2015 lå Canada på syvendeplass.

Alle de fem største importørene av poteter på verdensbasis i 2016 var europeiske land. I 2015 var Russland oppe på en femteplass, men gikk ned til niendeplass i 2016. Tyskland tok femteplassen i 2016, opp fra sjetteplass i 2015.

3.6.2 Friske grønnsaker – stor produksjon og lite handel

Produksjonen av friske grønnsaker (ikke bearbejdede) er tilpasset det enkelte land og kontinent. På verdensbasis blir det, ifølge FAO, produsert nær 1 862 mill. tonn friske grønnsaker. jf. tabell 16.

Tabell 16: De fem største produsentlandene av friske grønnsaker i verden og EU etter kvantum i 2016 og 2015. Tonn

Topp 5 verden	Land	Produksjon 2016	Produksjon 2015	Endring (%)
1	Kina	638 415 658	627 741 040	1,70
2	India	121 361 450	119 485 091	1,55
3	USA	35 726 418	36 506 696	-2,18
4	Tyrkia	30 184 479	29 311 080	2,89
5	Iran	19 723 305	18 886 256	4,24
Topp 5 EU				
1	Italia	14 770 065	14 402 474	2,49
2	Spania	13 954 906	14 147 112	-1,38
3	Polen	5 875 828	5 053 576	13,99
4	Frankrike	5 180 184	5 210 830	-0,59
5	Nederland	4 988 071	5 101 222	-2,27
Verden total		1 861 808 991	1 822 941 771	2,09

Kilde: FAOSTAT

Den aller største produksjonen av friske grønnsaker skjer i Kina. Kina produserer over fem ganger så mye grønnsaker som India som er på andreplass. Kina er også inne på listen over de fem største eksportørene av grønnsaker i verden. De fem største produsentene i verden står for litt under halvparten av verdens produksjon av friske grønnsaker. Både Kina, India, Tyrkia og Iran økte sin produksjon fra 2015 til 2016, mens USA hadde en reduksjon i sin produksjon. Samtidig er USA verdens største importør av friske grønnsaker.

Den største eksporten av friske grønnsaker fordeler seg på flere kontinenter, og inkluderer flere viktige jordbruksland i EU, jf. tabell 17. Mexico topper listen over landene i verden med størst eksport i 2016, som de også gjorde i 2015. Kina, som lå på andreplass i 2015 hadde i 2016 en noe lavere eksport og gikk ned til fjerdeplass. Spania og Nederland er de to europeiske landene som har den største eksporten. Eksporten fra disse to landene hver for seg er om lag fire ganger så stor som eksporten fra Frankrike, som innehar tredjeplassen. Tatt i betraktning størrelsen på landene i Europa og mengden med jordbruksareal, er det interessant at Nederland er inne på listen over de landene i verden som eksporterer mest friske grønnsaker. Både Belgia og Nederland, som begge er små land i areal, er blant de fem i EU som eksporterer mest friske grønnsaker.

Tabell 17: De fem største importørlandene og eksportørlandene av friske grønnsaker i verden etter kvantum i 2016 og 2015, sortert etter kvantum i 2016. 1 000 tonn

Topp 5 verden	Land	Import		Land	Eksport	
		2016	2015		2016	2015
1	USA	6 655	5 983	Mexico	5 739	5 198
2	Tyskland	3 216	3 323	Spania	5 052	4 919
3	Storbritannia	2 369	2 256	Nederland	4 998	5 074
4	Frankrike	1 936	1 871	Kina	4 825	5 155
5	Canada	1 719	1 627	India	2 292	1 411
Verden total		36 433	35 781		38 023	38 794

Kilde: UN Comtrade

Import av friske grønnsaker domineres av den vestlige verden, det vil si rike land i Nord-Europa, USA og Canada. Russland hadde en import i 2015 som brakte dem inn på femteplass på listen over de største importlandene, men i 2016 ble de erstattet av Canada. Nederland, Frankrike og Belgia er inne på topp fem-listen både når det gjelder import og eksport i EU. Lang og dyr frakt kan være noe av årsaken til liten handel med ikke-vestlige land, i tillegg kan det være dårlig holdbarhet på friske grønnsaker, spesielt i varme strøk, som gjør det vanskelig å frakte varer over lengre avstander. Mange ikke-vestlige land er i større grad selvforsynte med egen produksjon av friske grønnsaker.

3.6.3 Større epleproduksjon hvert år

Produksjonen av epler i verden øker for hvert år. I 2014 var produksjonen på 85 mill. tonn mens den i 2016 var helt oppe på om lag 134 mill. tonn. Dette var en økning fra 2015 på 3,69 prosent. Kina er den desidert største produsenten også av epler, og øker sin produksjon hvert år. USA lå i 2016 på andreplass på verdensrankingen slik de har gjort også tidligere år, men de har kun om lag en tiendedel av Kinas produksjon.

Tabell 18: De fem største produsentlandene av epler i verden og EU etter kvantum i 2016 og 2015. Tonn

Topp 5 verden	Land	Produksjon 2016	Produksjon 2015	Endring (%)
1	Kina	44 448 575	42 614 319	4,30
2	USA	4 649 323	4 537 693	2,40
3	Polen	3 604 271	3 168 818	12,08
4	Tyrkia	2 925 828	2 569 759	12,17
5	India	2 872 000	2 134 000	25,70
Topp 5 EU				
1	Polen	3 604 271	3 168 818	12,08
2	Italia	2 455 616	2 473 608	-0,73
3	Frankrike	1 819 762	1 968 628	-8,18
4	Tyskland	1 032 913	973 462	5,76
5	Spania	592 970	593 592	-0,10
Verden total		133 777 757	128 836 568	3,69

Kilde: FAOSTAT

Kina var det største eksportlandet i 2016, men eksporterte kun 3 prosent av produksjonen. Tidligere år har både Italia, Polen og USA hatt større eksport av epler på verdensbasis enn Kina, men i 2016 var det en betydelig oppgang i kinesisk eksport av epler, etter år med mindre eksport. Ellers var både Italia, Polen og USA med blant de fem største, som i 2015. Av topp fem EU-land er det kun Frankrike som er store på både eksport- og importsiden. Frankrike eksporterte i 2016 mer enn tre ganger så mye som det de importerte av epler. Russland og Tyskland hadde en stor import av epler i 2016 og Tyskland gikk med det forbi Hviterussland som hadde en nedgang i sin import sammenlignet med året før. Spania, Nederland og Frankrike var de tre landene i EU som importerer mest epler etter Tyskland og Storbritannia. De landene som eksporterte mest epler i EU var Italia, Polen, Frankrike og Belgia.

Tabell 19: De fem største importørlandene og eksportørlandene av epler i verden etter kvantum i 2016 og 2015, sortert etter kvantum i 2016. Tonn

Topp 5 verden	Land	Import		Land	Eksport	
		2016	2015		2016	2015
1	Russland	676 837	880 311	Kina	1 322 042	833 356
2	Tyskland	602 398	682 804	Italia	1 049 438	1 143 838
3	Hviterussland	599 014	731 082	Polen	1 009 193	845 105
4	Storbritannia	397 875	426 356	USA	776 652	988 539
5	Egypt	353 594	434 449	Chile	764 813	629 046
Verden total		8 938 325	7 782 606		9 066 606	8 486 456

Kilde: UN Comtrade

3.6.4 Norge og verden

Omsetningen av poteter, grønnsaker, frukt og bær i Norge øker, og en stor andel av omsetningen i norske dagligvarebutikker er importvarer. Vi har høy grad av selvforsyning på lagringsvarer som gulrøtter og poteter, mens vi for sesongvarer som for eksempel salat er avhengige av import gjennom vintersesongen. På grunn av klimatiske forhold er det ikke alle varer vi kan produsere i Norge, og som vi derfor er avhengige av å importere hele året.

Import til Norge av friske poteter, grønnsaker og frukt basert på kvantum for årene 2016 og 2017 er listet i tabellen under. Kun de ti viktigste opphavslandene er rangert, og halvparten av disse befinner seg i Europa. Spania er det landet vi importerer desidert mest fra, og har gjort de siste årene.

Tabell 20: Import til Norge av friske poteter, grønnsaker og frukt i 2017 og 2016, topp ti land. Tonn

Topp 10	Opprinnelsesland	2017	Opprinnelsesland	2016
1	Spania	146 572	Spania	149 664
2	Nederland	47 454	Italia	49 726
3	Italia	46 151	Nederland	44 150
4	Costa Rica	42 667	Costa Rica	38 819
5	Ecuador	30 326	Ecuador	32 041
6	Sør-Afrika	19 791	Danmark	23 264
7	Danmark	16 453	Sør-Afrika	20 002
8	Frankrike	16 188	Frankrike	17 141
9	Israel	14 980	Israel	16 682
10	Colombia	13 999	Belgia	15 227
	Andre land	126 790	Andre land	134 315
Sum	Alle land	521 371	Alle land	541 031

Kilde: Landbruksdirektoratet

Norge har bilaterale landbrukskvoter med EU, som omfatter både eksport og import. Gjennom eksportkvotene har Norge tollfri markedsadgang til EU. Importkvotene er i stor grad utnyttet, mens eksportkvotene i liten grad blir benyttet.

3.6.5 Mindre import av poteter, grønnsaker og bær

I 2017 var det en nedgang i det totale importkvantumet av poteter, grønnsaker, frukt og bær sammenlignet med året før.

Mens importen av nypoteter økte fra 2016 til 2017 gikk den totale importen av poteter ned med mer enn 15 000 tonn, noe som tilsvarer en nedgang på 26 prosent. Importverdien holdt seg relativt stabil i 2017 sammenlignet med 2016. Den totale importverdien for poteter i 2017 var på 233 mill. kroner.

Importen av friske grønnsaker har økt hvert år frem til 2017, mens det i 2017 var en nedgang i importmengden sammenlignet med tidligere. Total import i 2017 var 121 926 tonn, noe som er en nedgang på 5 prosent sammenlignet med 2016.

Før friske frukter og bær var det en økning i importen på 0,5 prosent fra 2016 til 2017, til 355 299 tonn i 2017.

Hoveddelen av importen til Norge kommer fra europeiske land, men det blir også importert betydelige kvanta fra land utenfor Europa.

Tabell 21: Importutvikling for utvalgte produkter, 2015–2017. Tonn og mill. kroner

	Tonn			Verdi		
	2017	2016	2015	2017	2016	2015
Poteter	44 146	59 756	48 621	233	318	230
<i>Herav nypoteter</i>	8 272	7 873	7 850	50	50	42
Grønnsaker, friske	121 926	127 836	125 675	2 423	2 439	2 315
<i>Herav tomat</i>	23 631	25 003	24 870	521	518	521
<i>Herav gulrot</i>	5 071	8 308	6 034	42	64	52
Frukt og bær, friske og tørket	355 299	353 439	351 444	5 448	5 353	4 998
<i>Herav epler</i>	46 691	47 411	50 022	535	514	501
<i>Herav jordbær</i>	9 651	10 359	10 571	427	476	428
<i>Herav blåbær</i>	4 790	4 024	3 776	432	369	296

Kilde: SSB, kap. 07.01–07.09 og kap. 08.03–08.10

4 Handelsavtaler

Verdens handelsorganisasjon hadde et nytt ministermøte i Buenos Aires i desember 2017. Det var på forhånd konsultasjoner om flere temaer på landbruksområdet som kunne være aktuelle for en ministerbeslutning, men det ble ikke enighet om nye forpliktelser eller nytt regelverk.

I april 2017 ble en ny artikkel 19-avtale mellom Norge og EU underskrevet, men avtalen er ikke endelig godkjent i EU. Resultatet innebærer blant annet en økning i enkelte importkvoter, som planter, ost, storfekjøtt og skinke, samt en ny kvote på ribbe i desember. Ikrafttreden forventes ikke før tidligst 1. januar 2019.

Norge har sammen med de andre EFTA-statene pågående handelsavtaleforhandlinger med flere land, blant annet Mercosur-landene. I tillegg forhandler Norge bilateralt med Kina.

4.1 Ministermøte i WTO i Buenos Aires i desember 2017

Verdens handelsorganisasjon (WTO) er en multilateral organisasjon med 164 medlemsland, som gjennom felles regler og tvisteløsningssystem bidrar til forutsigbarhet i handelen mellom stater. Norge har vært medlem siden etableringen av GATT, forløperen til WTO, i 1948 og WTO i 1995. Avtaleverket, sammen med det enkelte lands bindingslister, gir medlemmene rettigheter og plikter. Prinsippene om ikke-diskriminering og bestevilkårsbehandling står sentralt i avtaleverket, samtidig som det gir åpning for å inngå regionale avtaler og legge til rette for økt eksport fra utviklingsland. WTO har også en tvisteløsningsavtale. Denne gir regler og prosedyrer for konsultasjoner og løsning av tvister mellom medlemmer av WTO om deres rettigheter og forpliktelser.

Landbruksavtalen gir, sammen med Norges bindingsliste, rettigheter og forpliktelser på de tre pilarene markedsadgang, internstøtte og eksportstøtte. Landbruksavtalen definerer også hva som er landbruksvarer i WTO-sammenheng. Av Norges bindingsliste framgår maksimalt nivå for tollsatser på de forskjellige landbruksvarene, samt vareomfang og størrelse på importkvoter. Innretting og nivå på bruken av internstøtte er regulert i landbruksavtalen og den norske bindingslisten. På WTOs ministerkonferanse i Nairobi i desember 2015 ble det enighet om avvikling av eksportsubsidiene.

Ministerkonferansen er WTOs øverste beslutende organ, og i desember 2017 ble den 11. ministerkonferansen avholdt i Buenos Aires. I forkant av konferansen var det konsultasjoner om flere temaer på landbruksområdet som kunne være aktuelle for en ministerbeslutning, men det ble ikke enighet om nye forpliktelser eller nytt regelverk. Det ble heller ikke gitt føringer for det videre arbeidet på landbruksområdet, men det ventes at forhandlingene vil holde fram basert på forslag fra medlemslandene. Imidlertid ble det enighet om ministerbeslutninger om fiskerisubsidier, e-handel, TRIPS (handelsrelaterte immatrielle rettigheter) og arbeidsprogram for små økonomier.

4.2 Ny artikkel 19-avtale med EU og andre handelsavtaler utenom WTO

EU og Norge har gjennom EØS-avtalens artikkel 19 forpliktet seg til en jevnlig gjennomgang av handelsbetingelsene for landbruksvarer for å undersøke mulighetene for en gjensidig fordelaktig liberalisering. Høsten 2015 begynte EU og Norge formelt forhandlinger om ny såkalt artikkel 19-avtale, og i april 2017 skrev partene under en ny avtale. Dette er den tredje artikkel 19-avtalen siden EØS-avtalen kom i 1995. Resultatet innebærer en økning i enkelte importkvoter, som planter, ost, storfekjøtt og skinke, samt en ny kvote på ribbe i desember. I tillegg er partene enige om gjensidig tollfrihet for 35 varelinjer i Tolltariffen. Norge har fått bedret markedsadgang for enkelte kjøtt- og meieriprodukter, samt diverse bearbeide varer til fôr og mat. Den nye avtalen trer formelt i kraft når den er godkjent av begge parter. Stortinget godkjente avtalen juni 2017, men den er ikke endelig godkjent i EU. Ved forrige avtale tok dette nesten to år, så ikrafttreden forventes ikke før tidligst 1. januar 2019.

Totalt sett har Norge sammen med de andre EFTA-statene i dag 27 handelsavtaler, i tillegg til bilaterale avtaler med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Norge, som en del av EFTA, forhandler i dag med blant annet Ecuador, Malaysia, Vietnam, Indonesia, India og Mercosur, og vi forhandler bilateralt med Kina. Avtalen med Georgia ble implementert 1. september i 2017. Det forventes at avtalene med Guatemala og Filippinene implementeres i løpet av 2018. Handelen med de landene Norge har avtale med eller har startet opp forhandlinger med, utgjør 95 prosent av Norges handel med landbruksvarer.

Landbruksdirektoratet skrev i fjorårets rapport om omverdenen til norsk landbruk og matindustri (rapport 5/2017) om hvilke landbruksvarer Mercosur-landene selger på verdensmarkedet og omfanget Norge importerer fra Mercosur.

Handel av landbruksvarer med Kina

I 2017 importerte Norge landbruksvarer fra Kina for 1,2 mrd. kroner. Hovedandelen av varene Norge handler med Kina, er fôrråvarer både til kraftfôr og fiskefôr. Målt i verdi importeres over en tredjedel til fiskefôrindustrien, og i overkant av 10 prosent importeres til kraftfôrindustrien. De største importvarene, målt i verdi, er maisgluten og hvetegluten, som utgjør omtrent 45 prosent av verdien av importen fra Kina. Det importeres også andre råvarer til fôrindustri fra Kina, som blant annet soyamel. Andre store importvarer er tarmen, blærer og mager av dyr og hvitløk.

Tabell 22: Norges viktigste handelspartnere, rangert etter import- og eksportverdi, 2017. Mill. kroner

Import i mill. kroner		Eksport i mill. kroner	
Sverige	5 858	Sverige	1 783
Danmark	5 809	Danmark	1 426
Nederland	4 788	USA	1 060
Tyskland	4 033	Tyskland	838
Brasil	3 964	Storbritannia	683
Frankrike	3 608	Japan	431
Spania	3 536	Finland	382
Italia	3 250	Italia	322
Storbritannia	2 462	Færøyene	305
Belgia	2 295	Nederland	300
Russland	2 168	Island	252
Polen	2 125	Tyrkia	234
USA	1 798	Hellas	220
Island	1 579	Canada	200
Peru	1 285	Russland	120
Kina	1 239	Sør-Korea	118
Litauen	808	Frankrike	113
India	806	Sveits	112
Sveits	771	Kina	103
Canada	750	Australia	95
Chile	513	Spania	84
Kenya	491	Belgia	75
Colombia	480	Polen	74
Thailand	476	Tsjekia	69
Sør-Afrika	460	Hong Kong	55
Finland	449	De Forente Arabiske Emirater	50
Marokko	419	Thailand	40
Færøyene	413	Litauen	25
Latvia	411	Vietnam	24
Tyrkia	397	Chile	19

Med avtale	I prosess	Uten avtale
------------	-----------	-------------

5 Norsk import og eksport av landbruksvarer

I 2017 importerte Norge landbruksvarer for nesten 64 mrd. kroner. Dette var en økning på 2,6 prosent fra året før. En stor del av importen består av råvarer til fiskefôr og kraftfôr, og produkter som i liten eller ingen grad produseres i Norge, slik som tropiske frukter, diverse bær, vin, snus og kaffe.

Eksporten var i 2017 på nesten 10 mrd. kroner, 1 prosent mindre enn i 2016. De viktigste handelspartnerne for Norge når det gjelder landbruksprodukter er Sverige og Danmark. Dette gjelder både import og eksport.

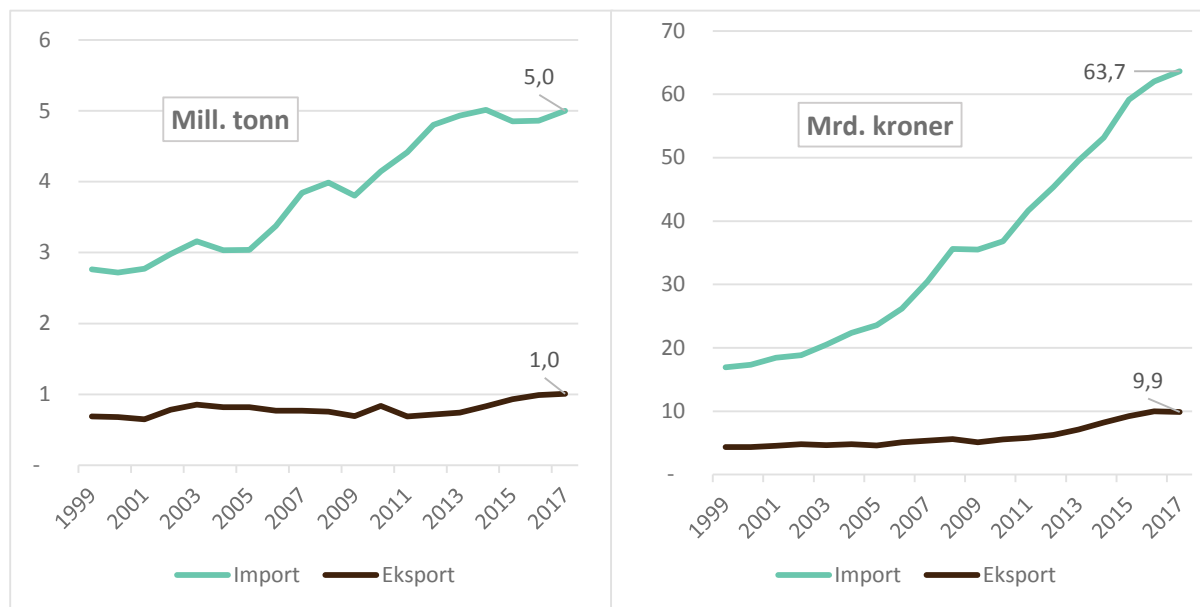
Estimater fra SSB viser at grensehandelen gikk litt ned i 2016, men estimater til og med tredje kvartal 2017 viser at det ligger an til å bli større grensehandel i 2017 enn i 2016.

Selvforsyningsgraden var på 49,2 prosent i 2017, 0,6 prosentpoeng mer enn året før. Den norske produksjonen av meieriprodukter, kjøtt og egg dekker stort sett det norske forbruket. For korn, poteter, grønnsaker og frukt er selvforsyningsgraden betydelig lavere, og vi er i større grad avhengig av import.

5.1 Importen mer enn 6 ganger så høy som eksporten

I 2017 importerte Norge landbruksvarer for nærmere 64 mrd. kroner. Dette var en økning på rundt 2,6 prosent fra året før, tilsvarende 1,6 mrd. kroner. Tilsvarende økning fra 2015 til 2016 var på nærmere 5 prosent, eller 2,9 mrd. kroner. Landbruksdirektoratet har beregnet at rundt 0,7 prosentpoeng av verdiøkningen det siste året kan tilskrives valutakursendringer, se avsnitt 1.2. Målt i mengde endte importen på rett i underkant av 5 mill. tonn, opp med rundt 2,8 prosent fra 2016.

Til sammenligning ble det eksportert jordbruksvarer fra Norge i 2017 verdt 9,9 mrd. kroner. Det tilsvarer en importverdi rundt 6,4 ganger så høy som eksportverdien. Figur 23 viser utviklingen i import og eksport, målt i mengde (mill. tonn) samt verdi (i mrd. kroner).

Figur 23: Utviklingen i import og eksport av jordbruksvarer, nominelle kroner og kvantum, 2000–2017. Mill. tonn og mrd. kroner

Kilde: SSB

5.2 Stor andel av importen brukes i dyre- og fiskefôr

Den norske importen består for det meste av produkter som ikke produseres i Norge. En betydelig del av varegruppene som importeres benyttes til dyrefôr og fiskefôr, som soyabønner, ulike oljer av fisk samt diverse reststoffer og avfall fra næringsmiddelindustrien. I tillegg importeres en betydelig del varer til menneskelig

konsum som enten ikke produseres i Norge i det hele tatt, eller kun i svært liten grad. De største gruppene her er tropiske frukter, diverse bær, vin, snus og kaffe. Hele landbruksproduksjonen vises i tabell 23.

Tabell 23: Import av landbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet under. 2015–2017. Mill. kroner

Tolltariffens kapittel		2015	2016	2017	Endring siste år
01	Levende dyr	172	175	232	33 %
02	Kjøtt	1 479	1 438	1 177	-18 %
04	Melk og meieriprodukter, egg og honning	1 060	1 140	1 161	2 %
05	Animalske produkter ellers	386	417	534	28 %
06	Levende planter	1 958	2 041	2 089	2 %
07	Poteter og grønnsaker	3 058	3 424	3 394	-1 %
08	Frukt, bær og nøtter	6 116	6 288	6 386	2 %
09	Kaffe, te og krydder	1 966	1 924	2 063	7 %
	<i>09.01 Kaffe</i>	<i>1 640</i>	<i>1 585</i>	<i>1 720</i>	<i>9 %</i>
10	Korn	1 196	999	954	-4 %
	<i>10.01 Hvete</i>	<i>708</i>	<i>596</i>	<i>577</i>	<i>-3 %</i>
11	Mel	2 127	2 370	2 709	14 %
	<i>11.09 Hvetegluten</i>	<i>1 781</i>	<i>2 024</i>	<i>2 382</i>	<i>18 %</i>
12	Oljeholdige frø og frukter	2 224	2 231	2 362	6 %
	<i>12.01 Soyabønner</i>	<i>1 584</i>	<i>1 603</i>	<i>1 715</i>	<i>7 %</i>
15	Animalske og vegetabiliske oljer	6 563	7 411	7 423	0 %
	<i>15.14 Raps- og rybsolje</i>	<i>2 400</i>	<i>3 043</i>	<i>3 465</i>	<i>14 %</i>
	<i>15.04 Fett og oljer av fisk</i>	<i>3 199</i>	<i>3 286</i>	<i>2 727</i>	<i>-17 %</i>
16	Kjøttprodukter	267	280	300	7 %
17	Sukker og sukkervarer	1 576	1 652	1 647	0 %
18	Kakao og sjokolade	1 801	1 852	1 834	-1 %
	<i>18.06 Sjokolade</i>	<i>1 401</i>	<i>1 440</i>	<i>1 472</i>	<i>2 %</i>
19	Kornprodukter, bakverk	4 342	4 494	4 539	1 %
	<i>19.05 Brød, kaker og kjeks</i>	<i>2 730</i>	<i>2 807</i>	<i>2 893</i>	<i>3 %</i>
20	Frukt- og grønnsaksprodukter	2 107	2 162	2 219	3 %
	<i>20.09 Saft</i>	<i>659</i>	<i>671</i>	<i>657</i>	<i>-2 %</i>
21	Tilberedte næringsmidler	5 949	5 368	5 367	0 %
	<i>21.06 Andre tilberedte næringsmidler</i>	<i>4 521</i>	<i>3 861</i>	<i>3 707</i>	<i>-4 %</i>
22	Drikkevarer	5 855	6 305	6 545	4 %
	<i>22.04 Vin</i>	<i>3 109</i>	<i>3 267</i>	<i>3 316</i>	<i>1 %</i>
	<i>22.02 Mineralvann, tilsatt sukker</i>	<i>1 149</i>	<i>1 301</i>	<i>1 461</i>	<i>12 %</i>
	<i>22.08 Brennevin</i>	<i>959</i>	<i>872</i>	<i>867</i>	<i>-1 %</i>
23	Reststoffer/avfall fra næringsmiddelindustri; tilberedt dyrefôr	6 209	6 703	6 914	3 %
	<i>23.09 Tilberedt dyrefôr</i>	<i>2 101</i>	<i>2 172</i>	<i>2 542</i>	<i>17 %</i>
	<i>23.01 Mel og pelleter av kjøtt og fisk</i>	<i>2 399</i>	<i>2 617</i>	<i>2 378</i>	<i>-9 %</i>
24	Tobakk	2 389	3 001	3 400	13 %
35	Proteiner; modifisert stivelse osv	135	147	184	25 %
	Andre landbruksvarer ¹	212	226	223	9 %
Totalt		59 144	62 047	63 656	3 %

Kilde: SSB

¹ Import under kapitlene 13 Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 29. Organiske kjemikalier, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Diverse kjemiske produkter, 41. Rå huder og skinn, 43. Pelsskinn og varer derav, 50. Silke, 51. Ull, dyrehår og garn, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

5.2.1 Større import av ost, mindre import av kjøtt, grønnsaker og korn

I 2017 utgjorde importen av basisvarer 44 mrd. kroner, en økning fra året før på 2,6 prosent. Importen av ost og frukt og bær økte, men det ble importert mindre kjøtt, potet, grønnsaker og korn enn året før. Importen av basisvarene som er presentert i tabell 24 vil variere avhengig av hvor stor produksjonen av disse varene er i Norge hvert år. Les mer om produksjonen av norske landbruksprodukter i Markedsrapport 2017⁵⁸.

Tabell 24: Import i 2017 fordelt på sentrale varegrupper, samt endringer fra 2016 til 2017. 1 000 tonn og mill. kroner

	Mengde i 1000 tonn		Verdi i mill. kroner	
	2017	Endring fra 2016	2017	Endring fra 2016
Basisvarer, totalt¹	4 086	4,0 %	43 953	2,6 %
herav, kjøtt	24	-19,7 %	1 471	-14,2 %
Ost	12	8,2 %	816	5,5 %
Potet	44	-26,1 %	233	-26,8 %
Grønnsaker ²	122	-4,6 %	2 423	-0,7 %
Frukt og bær ³	355	0,5 %	5 448	1,8 %
Korn	388	-5,5 %	954	-4,5 %
Bearbeidede varer (prot. 3)	912	-2,4 %	19 703	2,6 %
herav handel med EU	531	6,0 %	14 512	4,2 %

Kilde: SSB

¹ Basisvarer er varer som ikke faller under protokoll 3 i EØS-avtalen. Dette er i hovedsak ubearbeidede varer eller mindre bearbeidede varer.

² Import under posisjonene 07.02–07.09

³ Import under posisjonene 08.03–08.10

5.2.2 Importerer mest fra Sverige og Danmark

Det landet som Norge importerer mest landbruksvarer fra er Sverige. Målt i verdi importerer vi mest snus og bakverk fra Sverige. I 2017 var det nesten like stor import fra Danmark, som fra Sverige, målt i verdi. Fra Danmark importerer Norge fôrråvarer, både til fiskefôr og kraftfôr, sukker og bakverk.

Blant landene Norge importerer mest fra er ni av ti land EU-land. Det eneste landet blant topp ti, som ikke er EU-land er Brasil. Norge importerer blant annet soya og soyaprodukter, kaffe og appelsinsaft fra Brasil.

Tabell 25: De ti landene Norge importerer mest landbruksvarer fra i 2017. Mill. kroner

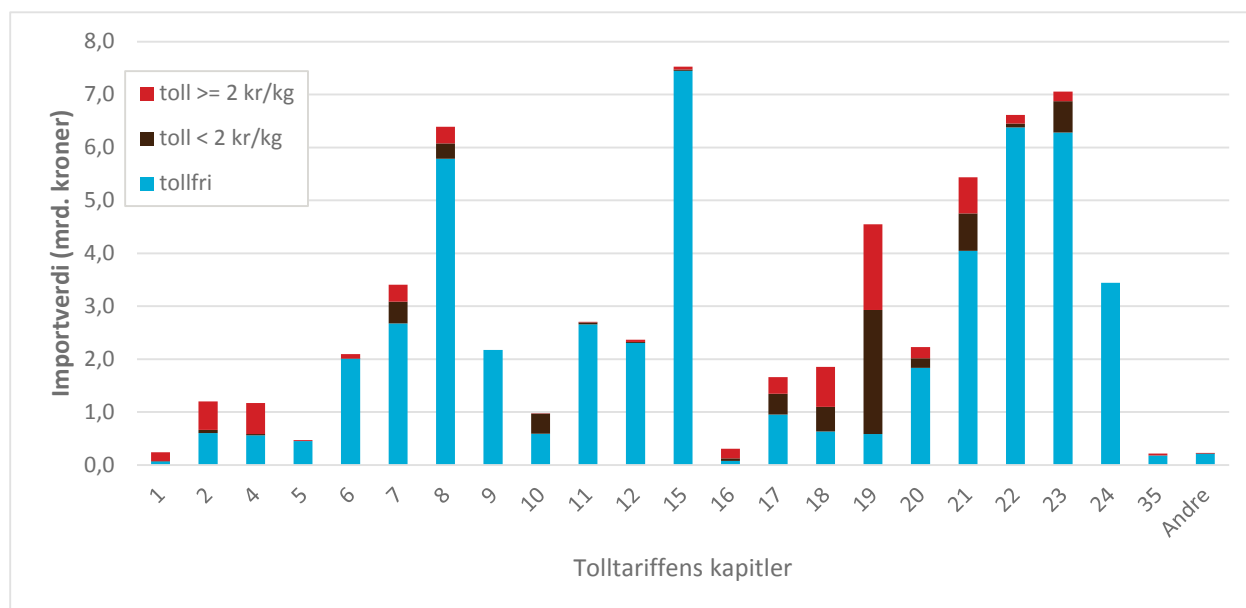
Import fra	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Sverige	2 312	5 537	5 809	5 858	1 %
Danmark	2 843	5 083	5 531	5 809	5 %
Nederland	2 114	4 208	4 437	4 788	8 %
Tyskland	1 596	4 192	4 828	4 033	-16 %
Brasil	1 378	5 149	3 966	3 964	0 %
Frankrike	1 464	3 119	3 406	3 608	6 %
Spania	1 486	3 303	3 563	3 536	-1 %
Italia	1 179	3 048	3 185	3 250	2 %
Storbritannia	1 139	2 375	2 623	2 462	-6 %
Belgia	798	1 635	1 997	2 295	15 %
Øvrige land	7 259	21 494	22 702	24 053	6 %

Kilde: SSB

⁵⁸ Landbruksdirektoratet (2018). Rapport nr. 4/2018

5.2.3 Import fordelt på tollsats

I 2017 ble 81 prosent av importen av landbruksvarer importert tollfritt til Norge. Dette var like stor andel som i 2016. Mye av landbruksproduktene som importeres til Norge går til produksjon av fiskefôr. Råvarer til fiskefôr kan importeres tollfritt inn til Norge.

Figur 24: Importverdi av landbruksvarer, fordelt på kapitler i tolltariffen. Mrd. kroner

Kilde: Landbruksdirektoratet

Se tabell 23 for forklaringer på hva slags varer som importeres under de ulike kapitlene.

Kapittel 7 – Poteter og grønnsaker

Under kapittel 7 i tolltariffen importeres omtrent 80 prosent tollfritt til Norge. Det som importeres tollfritt er blant annet grønnsaker som produseres i Norge gjennom deler av året, men som kan importeres tollfritt i perioder. Tomater, brokkoli og blomkål utgjør en stor andel av disse varene. Enkelte varer produseres det lite av i Norge, og det som selges i Norge av disse varene er i hovedsak importvarer. Blant disse varene utgjør sjampinjong og paprika en stor andel i verdi. En annen gruppe varer er erter og bønner som importeres for å brukes i kraftfôr eller fiskefôr.

Kapittel 8 – Frukt, bær og nøtter

Omtrent 90 prosent av frukt, bær og nøtter som importeres til Norge importeres tollfritt. Mye av det som importeres er frukt som ikke produseres i Norge. Bananer, avokado, sitrusfrukter, druer og meloner utgjør over halvparten av varene som importeres tollfritt. Importen av bær har økt mye de siste årene, og utgjør rundt 15 prosent av den tollfrie importen.

Kapittel 19 – Kornprodukter, bakverk

Under kapittel 19 i tolltariffen importeres det mest bearbejdede landbruksvarer (RÅK-varer) som er regulert i EØS-avtalens protokoll 3. For mange av varenumrene i dette kapittelet beregnes tollsatsen ut ifra råvareinnholdet i produktet, men det er også noen varenummer som har en avtalefestet fast nedsatt tollsats. For produkter som klassifiseres på varenummer som ikke har en fast nedsatt tollsats vil tollsatsen variere avhengig av råvareinnholdet i produktet. I disse produktene er det råvarer som også produseres i Norge som er tollbelagt. Dette er råvarer av meieri, kjøtt, egg, korn, poteter, stivelse, glukose og bær. Hver råvare har en egen tollsats, og påvirker produktets totale tollsats.

Produkter som ikke inneholder tollbelagte råvarer vil få en råvaretollsats på 0 kr/kg dersom produktet klassifiseres på et varenummer som ikke har en fast nedsatt tollsats. Slike produkter kan for eksempel være laget av ris- eller maiskorn. Omtrent 10,4 prosent av varene under kapittel 19 i tolltariffen importeres til 0 kr/kg i tollsats. 40 prosent av disse varene som importeres tollfritt er importert under varenummer 19.04.1098 i tolltariffen. Dette er næringsmidler tilberedt ved oppusting eller steking av korn eller kornprodukter. Eksempler på slike produkter er frokostblandinger, ostepopp, riskake, m.m. Dette varenummeret i tolltariffen har 0 kr/kg i fast nedsatt tollsats, i henhold til EØS-avtalens protokoll 3.

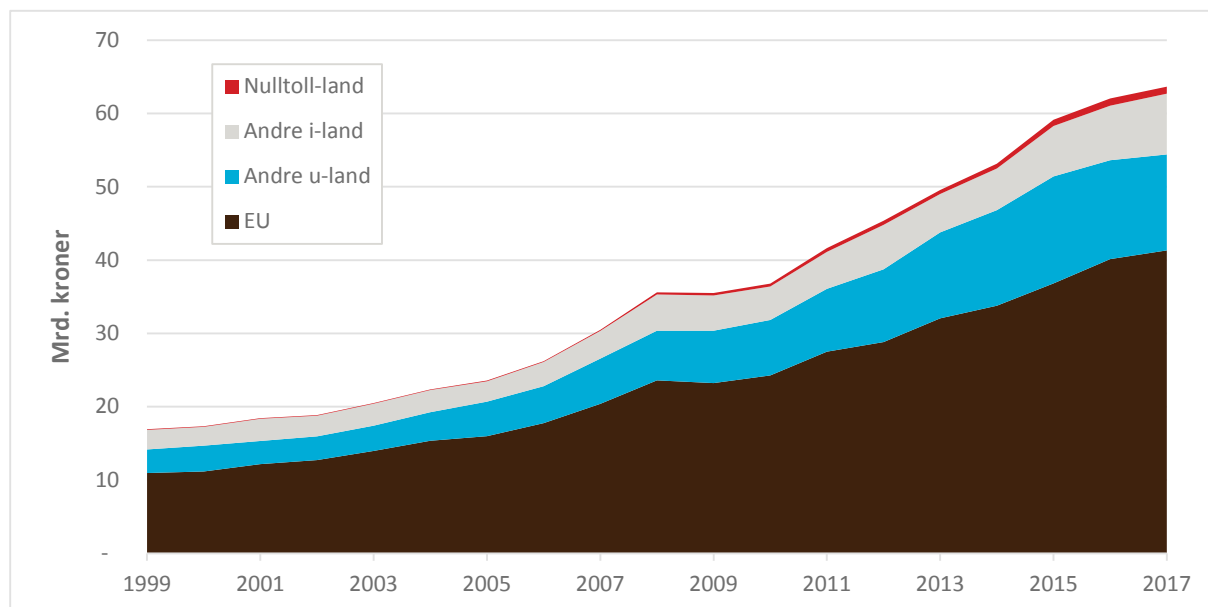
23 prosent av importen under kapittel 19 i tolltariffen kommer på varenumre som har fast nedsatt tollsats under 2 kr/kg, og 10 prosent er importert på varenumre i tolltariffen som har en fast nedsatt tollsats som er over 2 kr/kg.

Import av råvarer til fiskefôr

Råvarer til fiskefôr kan importeres tollfritt til Norge. Som nevnt er noe av denne importen sortert under kapittel 7, siden det er erter og bønner. Kapittel 15, 21 og 23 er også kapitler hvor mye av importen er råvarer til fiskefôr. Omtrent 50 prosent av den tollfrie importen som er sortert på disse kapitlene er importert av fiskefôrprodusenter.

5.2.4 Import fra utviklingsland

I 2017 kom 65 prosent av landbruksvarene som ble importert til Norge fra EU-land, målt i verdi. 1 prosent kom fra land som man kan importere landbruksvarer tollfritt fra, såkalte nulltoll-land⁵⁹. Eksport fra u-landene som ikke regnes som nulltoll-land, får også tollreduksjon. I 2017 kom 21 prosent av importen fra slike land. Dette var en liten nedgang i andel fra 2016. Importen fra andre i-land enn EU-landene utgjorde 13 prosent av importen.

Figur 25: Import av landbruksvarer fordelt på landgrupper, 1999–2017. Mrd. kroner

Kilde: SSB

Import av varer fra nulltoll-land var på 954 mill. kroner i 2017. Av denne importen utgjorde import av roser fra Kenya 35 prosent, en verdi på 336 mill. kroner. Norge importerte også kaffe fra Kenya for 80 mill. kroner. Roser og kaffe blir også importert fra Etiopia, men ikke like mye som fra Kenya. Det importeres også en del råvarer til fiskefôr- og kraftfôrindustrien fra nulltoll-land.

⁵⁹ Nulltoll-landene består av de minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning under 75 mill. innbyggere

Fra andre u-land enn nulltoll-land var importen på 13 mrd. kroner. Den største importen kommer fra Brasil, som er på femteplass blant landene Norge importerer mest fra. Andre u-land som Norge importerer mye landbruksvarer fra er Peru, Kina og India. Norge har med de andre EFTA-landene pågående handelsavtaleforhandlinger med Brasil (Mercosur) og India, og bilaterale forhandlinger med Kina. Norge har allerede handelsavtale med Peru.

5.3 Liten nedgang i eksport av landbruksvarer

I 2017 ble det eksportert landbruksvarer fra Norge for 9,9 mrd. kroner, 1 prosent mindre enn året før. Blant de viktigste eksportlandbruksvarene er fiskeprodukter som er definert som landbruksprodukter i WTO-avtalen, som for eksempel fett og oljer av fisk og tran-produkter. Andre viktige eksportartikler er soyaprodukter som er videreforedlet i Norge av importerte soyabønner.

Tabell 26: Eksport av landbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet under. 2015–2017. Mill. kroner

Tolltariffens kapittel	2015	2016	2017	Endring siste år
01 Levende dyr	59	66	37	-43 %
02 Kjøtt	172	186	245	32 %
04 Melk og meieriprodukter, egg og honning	761	773	757	-2 %
05 Animalske produkter ellers	265	292	341	17 %
06 Levende planter	17	20	27	36 %
07 Poteter og grønnsaker	8	23	18	-22 %
08 Frukt, bær og nøtter	49	71	51	-28 %
09 Kaffe, te og krydder	53	71	73	2 %
10 Korn	3	4	6	34 %
11 Mel	36	54	54	1 %
12 Oljeholdige frø og frukter	31	45	56	25 %
15 Animalske og vegetabiliske oljer	1 699	1 810	1 720	-5 %
<i>15.04 Fett og oljer av fisk</i>	<i>1 062</i>	<i>1 095</i>	<i>1 036</i>	<i>-5 %</i>
16 Kjøttprodukter	34	39	45	15 %
17 Sukker og sukkervarer	84	71	39	-45 %
18 Kakao og sjokolade	252	273	306	12 %
19 Kornprodukter, bakverk	296	317	387	22 %
20 Frukt- og grønnsaksprodukter	95	122	85	-30 %
21 Tilberedte næringsmidler	1 246	1 488	1 508	1 %
<i>21.06 Andre tilberedte næringsmidler</i>	<i>1 154</i>	<i>1 388</i>	<i>1 400</i>	<i>1 %</i>
22 Drikkevarer	786	983	907	-8 %
23 Reststoffer og avfall fra næringsmiddelindustrien; tilberedt dyrefôr	2 257	2 456	2 455	0 %
<i>23.09 Tilberedt dyrefôr</i>	<i>637</i>	<i>873</i>	<i>1 015</i>	<i>16 %</i>
<i>23.04 Oljekaker etter soyaoljeutvinning.</i>	<i>679</i>	<i>746</i>	<i>671</i>	<i>-10 %</i>
35 Proteiner; modifisert stivelse osv	129	72	111	56 %
41 Rå huder og skinn (unntatt pelsskinn) samt lær	287	244	267	10 %
43 Pelsskinn (også kunstig) og varer derav	530	446	350	-21 %
51 Ull, fine eller grove dyrehår; garn og vevnader av tagl	60	53	41	-23 %
Andre landbruksprodukter ¹	15	19	14	-26 %
Totalt	9 225	9 997	9 899	-1 %

Kilde: SSB

¹ Eksport under kapitlene 13. Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 24. Tobakk, 29. Sorbitol, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Stivelse og sorbitol, 50. Silke, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

5.3.1 Eksport av soyaprodukter til Sverige og Danmark

Sverige og Danmark er de landene Norge eksporterer mest landbruksvarer til. Noen av de viktigste eksportvarene til Sverige og Danmark er soyaprodukter, som soyaolje og soyamel. Det er også stor eksport av pels av mink til Danmark, hvor norsk pels selges på auksjon.

På tredje plass blant landene Norge eksporterer mest landbruksvarer til, målt i verdi, finner vi USA. Den største eksportvaren til USA er ost, og Norge eksporterte i 2017 ost for 347 mill. kroner. Dette var 10 prosent mindre enn året før. Det meste av osten som eksporteres fra Norge mottar eksportstøtte. I 2020 skal eksportstøtten avvikles, og man vil da mest sannsynlig se en stor nedgang i eksporten av ost, også til USA.

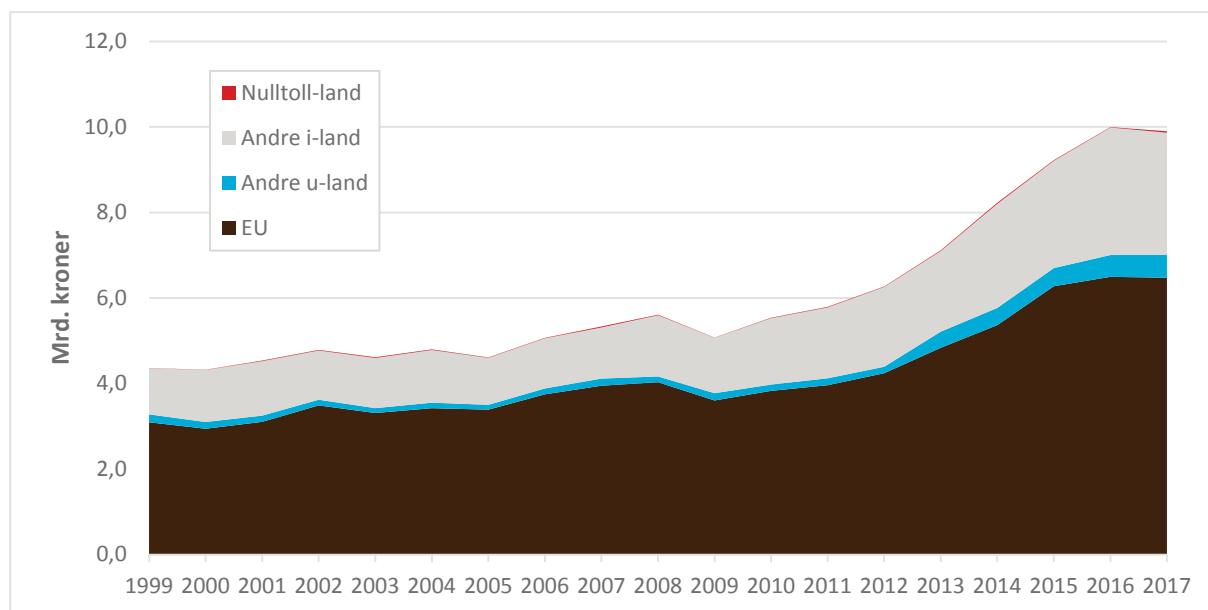
Tabell 27: De ti landene Norge eksporterte mest landbruksvarer til i 2017. Mill. kroner

Eksport til	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Sverige	1 192	1 716	1 857	1 783	-4 %
Danmark	709	1 620	1 453	1 426	-2 %
USA	560	1 119	1 353	1 060	-22 %
Tyskland	243	544	670	838	25 %
Storbritannia	273	629	695	683	-2 %
Japan	81	352	266	431	62 %
Finland	401	564	496	382	-23 %
Italia	85	293	298	322	8 %
Færøyene	50	148	246	305	24 %
Nederland	85	329	356	300	-16 %
Øvrige land	76	1 910	2 306	2 368	3 %

Kilde: SSB

5.3.2 65 prosent eksportert til EU

65 prosent av landbruksvarene som ble eksportert i 2017 ble eksportert til EU-land. 29 prosent ble eksportert til andre i-land enn EU-land, hvorav eksport til USA utgjorde 11 prosent. Eksporten til nulltoll-land utgjorde 0,3 prosent, og eksport til andre u-land utgjorde 5 prosent. Utviklingen i eksport målt i verdi er presentert i figur 26.

Figur 26: Import av landbruksvarer fordelt på landgrupper, 1999–2017. Mrd. kroner

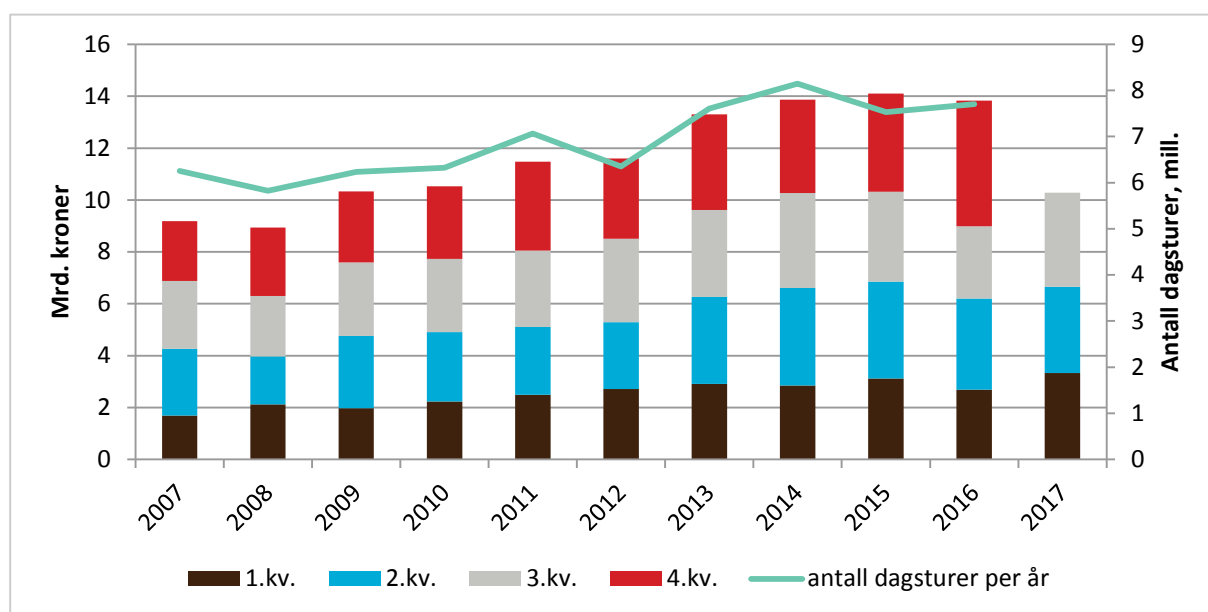
Kilde: SSB

En stor andel av eksporten til nulltoll-land er ernæringsprodukter som brukes for å behandle og forebygge underernæring, og eksporten kan variere veldig fra år til år. I 2017 ble det eksportert varer for 33 mill. kroner til nulltoll-land, mens det i 2016 ble eksportert varer for 10 mill. kroner.

5.4 Grensehandelen økte i 2017 etter en liten nedgang i 2016

Ifølge estimerte tall fra SSB⁶⁰ var verdien av grensehandel i 2016 på 13,8 mrd. kroner. Dette var en nedgang fra året før på 2 prosent. Selv om handelen målt i norske kroner var mindre, gikk antall turer opp med 2 prosent. Per 3. kvartal 2016 var grensehandelen 13 prosent lavere enn på samme tid året før, men handelen tok seg opp i 4. kvartal.

Per 3. kvartal 2017 har SSB estimert at grensehandelen har vært 22 prosent større, målt i kroner, enn for samme periode i 2016. Den store økningen skyldes i stor grad at grensehandelen gikk ned i 3. kvartal i 2016. Dette illustreres tydelig i figur 26. Samme figur viser at handelen i 2017 ligger på omtrent samme nivå som i 2014 og i 2015.

Figur 27: Kvantalsvis verdi av grensehandel og antall dagsturer per år, 1.kvartal 2007–3. kvartal 2017. Mrd. kroner og antall dagsturer

Kilde: SSB (desember 2017). Grensehandel. <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/statistikker/grensehandel/>

5.5 Høyere selvforsyningsgrad

Selvforsyningsgraden viser hvor stor andel av matvareforbruket i Norge som er norskprodusert og hvor mye som implisitt blir importert. Tallene som presenteres er basert på Helsedirektoratets definisjon, se tekstmaks.

Foreløpige tall fra NIBIO⁶¹ viser at selvforsyningsgraden, altså norskandelen målt på energibasis (TJ), var på 49,2 prosent i 2017, mot 48,6 i 2016. Dekningsgraden, som inkluderer eksport, var på 87,9 prosent. Dette var opp fra 84,8 prosent i 2016. Ekskluderes fisk fra disse regnestykkene, både for produksjonen og for handelen, var selvforsyningsgraden på 48,6 prosent i 2017, mens dekningsgraden var på 51,8 prosent.

⁶⁰ SSB (desember 2017). Grensehandel. <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/statistikker/grensehandel/>

⁶¹ Norsk institutt for bioøkonomi

Den norske produksjonen av meieriprodukter, kjøtt og egg dekker stort sett det norske forbruket. For korn, som mel, poteter, grønnsaker og frukt er selvforsyningsgraden betydelig lavere, og vi er i større grad avhengig av import. For de varegruppene med stor norsk produksjon, bidrar tollvernet å sikre avsetningen av de norske varene.

Figur 27 viser utviklingen i selvforsyningsgraden for utvalgte varer i årene 1999–2017.

Selvforsyningen av poteter og korn varierer betydelig fra år til år, noe som viser at norskandelene er avhengig av de årlige avlingene. Som vist i figur 27 gikk selvforsyningsgraden for begge disse kategorien noe ned fram mot 2012, men har så tatt seg litt opp igjen. Selvforsyningsgraden for 2017 er foreløpig beregnet til 53 prosent for poteter og 36 prosent for korn. Selvforsyningsgraden for grønnsaker har hatt noenlunde samme utvikling som poteter, men med mindre svingninger. I 2017 er selvforsyningsgraden for grønnsaker anslått til 50 prosent. Av meierivarene skiller spesielt ost og yoghurt seg ut. Disse produktgruppene har begge gått fra en selvforsyningsgrad på mellom 95 og 100 prosent rundt år 2000, men har falt jevnt og endte i 2017 på 87 og 85 prosent.

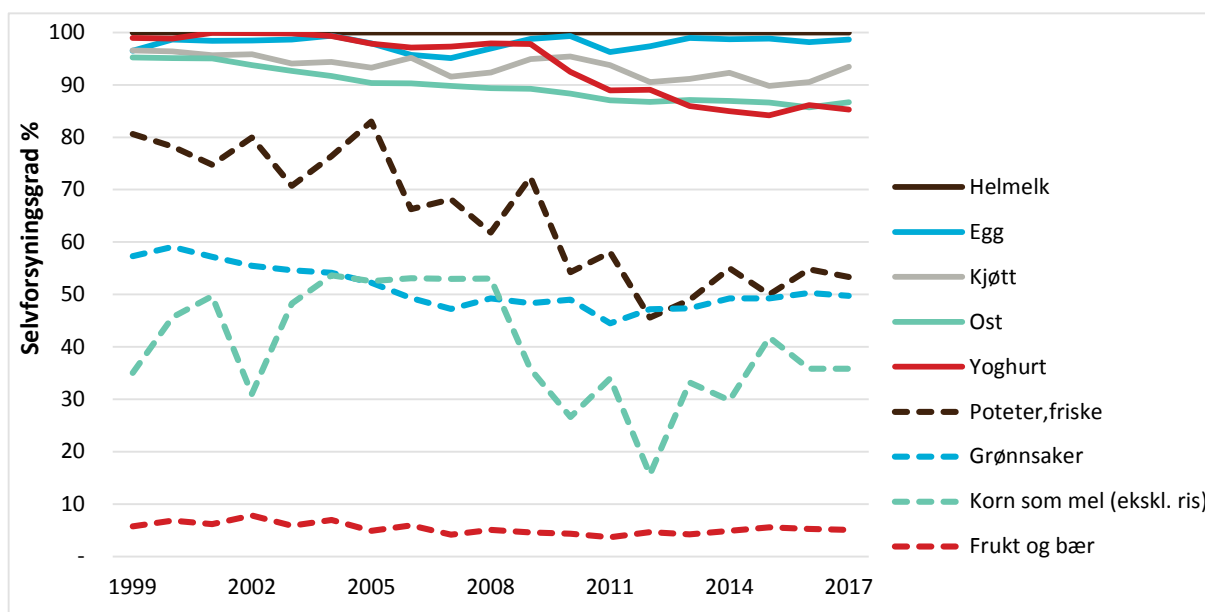
Selvforsyningsgrad defineres som andelen norskproduserte matvarer på energibasis (TJ). Dvs. hvor stor andel av engrosforbruket av matvarer som kommer fra norsk produksjon i en spesifikt angitt periode/år. Inkluderes eksporten får man *dekningsgraden*.¹

Et lands *selvforsyningssevne* er evnen til å dekke matvarebehovet med norsk produksjon. Denne vil være større enn selvforsyningsgraden og dekningsgraden.²

$$^1\text{Selvforsyningsgraden} = (\text{forbruk} - \text{import}) / \text{forbruk} * 100$$

$$\text{Dekningsgraden} = (\text{forbruk} + \text{eksport} - \text{import}) / \text{forbruk} * 100$$

²Helsedirektoratet (2016): *Utvikling i norsk kosthold. Matforsyningsstatistikk og forbruksundersøkelser.*

Figur 28: Utvikling i selvforsyningsgrad fra 1999–2017, målt på energibasis (TJ), for utvalgte varer. Selvforsyningsgrad i prosent

Kilde: NIBIO. Grunnlag til Helsedirektoratets matforsyningsstatistikk

For å produsere animalske produkter (kjøtt, egg og melk) er Norge avhengig av import av fôrråvarer. NIBIO har beregnet andelen animalske produkter produsert i norsk jordbruk på norsk fôr. I 2016 viser anslagene en andel på 41 prosent, ned fra 42 prosent året før. Det norske kraftfôrmarkedet omtales nærmere i Landbruksdirektoratets Markedsrapport 2017⁶².

⁶² Landbruksdirektoratet (2018). Rapport nr. 4/2018

6 Kvoter for import av landbruksvarer til Norge

Tabell 28: Tollkvoter og kvoter for varer til utenlands bearbeiding, 2017

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
Kjøtt og egg		
01.01.2100/.2902/.2908	Islandshest (Island)	200 stk.
02.01, 02.02	Storfekjøtt (NA/BW)	500
kap. 2 og kap. 16	Kjøtt til messer (WTO)	35
02.02.1000/.2001/.2002/.2003/ .2004/.2008/.3001/.3009	Storfekjøtt (WTO)	1 084
02.01.1000/2001/2002/2003/2004 02.02.1000/2001/2002/2003/2004	Storfekjøtt (EU)	900
02.03.2101	Svinekjøtt (WTO)	1 381
02.03.1101/2101	Svinekjøtt (EU)	600
02.04.1000/2100/2200/3000/4100/4200/4300/5000	Småfekjøtt (WTO)	206
02.04.	Saueskjøtt (Island)	600
02.06.4100	Lever av svin (EU)	350
02.07.1100/1200/2400/2500	Kjøtt av fjærfe (EU)	800
02.07.1200	Hønsekjøtt (WTO)	221
02.07.2500	Kalkunkjøtt (WTO)	221
02.07.4200	Ender, gjess mm. (WTO)	221
02.07.4401	Andebryst (EU)	100
02.03.1109/.1209/.1909/.2109/.2209/.2909 02.08.1000/.9030/.9094/ ex. 9099	Kjøtt av annet vilt (WTO)	250
02.08.9043/.9044/.9045	Elgkjøtt (WTO)	100
02.08.9046/.9047/.9048	Kjøtt av hjort (WTO)	200
02.10.1101	Skinke av svin (EU)	400
02.10.2000	Tørket storfekjøtt (EFTA)	10
04.07.1100/.2100 Ex 04.07.9000	Hønseegg (EU)	290
04.07.2100	Hønseegg (WTO)	1 295
16.01.0000	Pølser (EU)	400
16.01.0000	Pølser (EFTA)	10
16.02.3101	Kalkunrullade (WTO)	20
ex 16.02.4100 ex. 16.02.5009	Hermetisk skinke av svin og tunge av storfe (GSP)	150
16.02.4910	Bacon crisp (EU)	350
16.02.5001	Kjøttboller (EU)	200

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
ex 16.02.5009	Corned beef (GSP)	200
Meieri		
04.05.1000	Smør (WTO)	575
04.06	Ost (EU)	4 500
04.06	Ost (EU)	2 700
04.06	Ost (EFTA)	200
Blomster og planter		
06.02.1021/.1024	Stiklinger uten rot til bruk i gartnerier	2 mill. kroner
ex 06.02.9043 06.02.9044	Blomstrende potteplanter	8 mill. kroner
06.02.9031	Grønne potteplanter	4 mill. kroner
06.02.9091	Gress på rull	4 mill. kroner
Frukt og grønt		
07.01.9022	Poteter (EU), 1.4-14.5	2 500
Ex. 07.01.9028	Poteter (Egypt), 1.12-14.5	1 310
07.04.9013/9020	Hvitkål (WTO)	134
07.04.9040	Rødkål (WTO)	134
07.05.1112/1122	Issalat (EU) 1.3-30.11	600
07.05.1112/1119	Issalat (EU) 1.3-30.05	400
07.08.1000	Erter (Egypt)	60
07.12.9011	Tørkede poteter (EU)	300
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.5-31.7.	7 000
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.8-30.11	750
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.11-30.11	250
08.08.1011	Epler (EU), 1.5-31.7	2 000
08.08.3020	Pærer (WTO), 11.8-30.11	250
08.10.1023/1024	Jordbær (EU), 9.6-9.9	300
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (nasjonal)	1 700
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (EU)	2 200
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (nasjonal)	750
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (EU)	950
08.11.2019/2093/9003 20.09.8911/8919/8993	Solbær/kirsebær-konsentrat bearbeidingsindustri	340
08.12.1000	Kirsebær midlertidig konserverte (EU)	100
20.05.2091	Poteter, halvfabrikata til framstilling av snacks (EU)	3 000
20.05.4003/.4009 ex. 20.05.5901	Hermetiske erter, snittebønner og brekkbønner (GSP)	350

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
Ex. 20.05.9908	Hermetiske grønnsaksblandinger (GSP)	150
20.09.7900	Konsentrert eplejuice, til industriformål (EFTA)	400
20.09.7100/.7900	Eplejuice, også konsentrert, til industriformål (EU)	3 300
Ex. 20.09.8999	Blåbærkonsentrat (EU)	200
Korn, kraftfôrråvarer, frø o.l.		
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (EU)	5 000
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (Canada og Ukraina)	10 000
Ex. 10.02.1000	Høstrug, til såformål (EU)	1 000
10.05.9010	Mais, til dyrefôr (EU)	10 000
11.03.1310	Maisgrits, til dyrefôr (EU)	10 000
10.01.1900/.9900, 10.02.9000, 10.08.4000/5000/6000/9000	Matkorn 2016–2017	99 000
07.13.1001, 10.01.9900, 10.02.9000, 10.03.9000, 10.04.9000, 10.05.9010, 10.07.9010, 11.03.1310, 12.14.1000, 15.20.0010, 17.03.1010/9010, 23.02.1010/3000/4090, 23.03.2010	Kraftfôrråvarer 2016–2017	240 000
12.01.9010, 12.05.1010/.9010	Oljefrø 2016–2017	7 000
12.09.2300	Svingelfrø (EU)	75
12.09.2300	Svingelfrø til plenformål (EU)	400
12.09.2400	Engrappfrø (EU)	50
12.09.2400	Engrappfrø til plenformål (EU)	200
12.09.2500	Raigrasfrø (EU)	700
12.14.9091	Høy (EU)	35 000
12.14.9091	Høy (Andre land enn EU)	500
17.03.1010/.9010	Melasse til dyrefôr (GSP)	40 000
Annet		
04.09.0000	Honning (GSP)	192
05.11.9911	Blodpulver (EU)	350

Kvoter for utenlands bearbeiding (UB)		
01.06.1910/02.08.9021	Levende rein til slakt og kjøtt av rein, hele og halve skrotter, 1.10-30.6	200
Kap. 02	UB kjøtt	1 080 ⁶³
Kap. 16 (16.01, 16.02)	UB kjøtt	5 520 ⁶⁴

⁶³ Over 3 år (2014, 2015 og 2016)

⁶⁴ Over 3 år (2014, 2015 og 2016)

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
Kap. 04	UB meieri (ex kap 4)	3 120 ⁶⁵

---

⁶⁵ Over 3 år (2014, 2015 og 2016)

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:
Postboks 8140 Dep, 0033 Oslo

BESØKSADRESSE:
Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:
Løkkeveien 111, 9510 Alta

www.landbruksdirektoratet.no